

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ.

X. ÉVFOLYAM.

1895. június.

VI. FÜZET.

TANÍTÓKÉPZÉS.

Regéczy József.

A magyar nevelés és tanítás ügyét és a pedagógiai irodalmat súlyos veszteség érte, Regéczy Józsefnek, a nagyszombati tanítóképző-intézet igazgató-tanárának f. é. márczius 21-én bekövetkezett gyászos elhunytá által. — Mint a felében eltörött oszlop, mely arra volt rendeltetve, hogy a műveltség templomának támasza és díszje legyen, úgy tűnik fel fájó lelkem előtt e korán elvesztett jelesünk, s nem csak a személyes tisztelet és hála sürget, hogy emlékének e néhány kegyeletes sorral áldozzak, de azt hiszem, pedagógiai irodalmunk érdekeinek is szolgálatot teszek, ha életét leírom, érdemeit elsorolom és nemes jellemét lefestem, bár írásom nem is lesz nagyobb értékű, mint egy nefelejts csokor, melyet kegyeletes szívvel helyezek friss sirhalmára.

Regéczy József született Kassán, 1851 évi február 6-án. Atyja szegénysorsú iparos, ácsmester volt, ki kilencz gyermeke közül egyedül őt iskoláztatta, mert már kis korában bujta a könyveket, s szülei nagyon szerették volna, ha papot nevelnek belőle. Iskoláit mind szülővárosában végezte. Nem tartozott soha az úgynevezett «jó deákok» sorába, s különösen a latin nyelvtől, melyben nyolcz tanártól nyert oktatást, irtózott; a földleírás volt kedves tárgya; későbbben pedig a történelemből, az ismeretek bősége és az eseményekben való tájékozottsága által valamennyi társát fölülmulta. 1867-ben nagy csapás érte a fiatal Regéczyt. Özvegy édes anyja halt meg, az ő egyetlen támasza. Ezen időtől fogva bátyjánál élt, ki uradalmi tiszt volt, s ennek részint gyermekeit tanította, részint a gazdaságban segédkezett. Képzhetjük, mekkora vonzalmat érzett a tudományok iránt, ha meggondoljuk, hogy a 16—18 éves ifjú képes volt a napszámosokkal reggeltől napestig versenyt dolgozni azért, hogy az így keresett pénzcéskén megvehesse és tanulmányozhassa Humboldt Sándor «Kosmos»-át!

Az érettségi vizsgálat letétele után 1870-ben a kegyestanítórend tagja lett s az ujoncz-évet Váczon töltötte ki, a hol elhanyagolt latin és görög nyelvi ismereteit kipótolta, olyannyira, hogy Xenophon Anabasisát és Julius Caesar galliai hadjáratát eredetiben olvashatta, a történelmieket pedig kibővítette, át- meg áttanulmányozván Rotteck

Waltz, Mager, Dörpfeld, de különösen Ziller és Willmann művei mind helyet foglaltak nemcsak könyvtárában, hanem fejében is. Oly jártas volt könyveiben, hogy midőn valamely vitás kérdésünk támadt egyik-másik író állítására vonatkozólag, azonnal tudott hivatkozni az illető könyveinek nemcsak fejezetére, de sokszor lapjaira is. Mint a »Verein für wissenschaftliche Pädagogik« című egyesület tagja, megszerezte az egyesület nagybecsű évkönyveit (eddig 26 kötet) s a nevelő oktatást határozott irányban kezdte művelni. Napról-napra jobban erősödött meg benne az a meggyőződés, hogy a pedagógiai tudomány csak akkor nyerhet nagyobb lendületet, ha a pszichológiának biztosabbak lesznek az alapjai; a pedagógia pszichológia nélkül — szerinte — olyan, mint a vak ember, egyetlen lépést sem tehet biztosan, csak tapogatózhat. Ekkor (1882—84) tehát a pszichológiát karöltve kezdte tanulmányozni a pedagógiával, és kereste a kettőt összekötő szálakat. S ezen keresés képezte legnagyobb gyönyörűségét. Egy-egy felfedezett ily szál kimondhatatlan örömet szerzett neki. — Az így, nagy fáradtsággal és anyagi áldozattal szerzett tudományát nem rejtette a véka alá, hanem, mint látni fogjuk, az irodalomban is felhasználta és a praxisba is átvitte, részint mint tanár, részint mint apa, a ki gyermekeit a rationális pedagógia elvei szerint nevelte.

De ismerte Regéczy az ellentáborok szellemi termékeit is, mert semmit sem tartott a tudományra nézve ártalmasabbnak, mint az egyoldalúságot és elfogultságot. Disterweg, Dittes stb. munkáiban egyaránt jártas volt s különösen az első tudománya előtt itt-ott meghajolt, de Dittest, igen jellemzően és találóan a pedagógia legnagyobb szélhámosának nevezte.

Pszichológiai ismereteinek alapja a Herbart alapon álló Volkman »Lehrbuch der Psychologie« cz. műve volt. Nagy reményei voltak Wundt W. újabb fölfedezéseihez, melyek nézete szerint a pszichológiának új alapokat voltak hivatva adni, s tudjuk, ebben nem igen csalatkozott. Gazdag ismeretei voltak ezeken kívül Lotze és Lazarus munkáiban, valamint Allihn és Flügel kötetekre menő »Zeitschrift für exakte Philosophie« cz. folyóiratában. A ki mindezeket ismeri, nagyon jól tudja, hogy oly olvasmányok, melyek csak kedvező benyomást tehetnek olvasójukra.

A magyar irodalom termékeit mostanáig alig említém, nem azért, mintha azokat nem ismerte volna, vagy épséggel akár ő, akár én ignorálnám, hanem azért, mert azok hatása Regéczyre igen gyenge volt. Nem említettem még a régi pedagógiai írókat sem: Franket, Basedowot Pestalozzit, Niemeiert, Rousseaut stb. melyeket szintén ismert, de melyeknek inkább történelmi becsét tulajdonított.

Tanulmányai későbbi állásáról számot adni nagyon sok tért kívánna; különben is ezen tárgyról máris igen hosszan értekeztem, de tettem ezt azért, hogy megmutassam, mennyi tanulmányba kerül, míg a tanterfű súlyt és érvényt szerezhet szavának, hogy továbbá példát adjak sokat beszélő fiatal óriásainknak és megmutassam, mily úton lehetnek azok, a miknek már most látszani akarnak. — A 80-as évek közepén (84—85) a pszichológiával foglalkozott és tanulmányainak gyümölcsét

egy műbe akarta lerakni, de sajnos, későbbi izgalmai, kezdődő betegsége és korán bekövetkezett halála az oly várva várt munka megírásában őt megakadályozták.

Időközben 1879-ben Regéczy megnősült, oltárhoz vezetvén Thinágl János kereskedő leányát, Francziskát, ki fenkölt szellemével méltó élet-társa vala Regéczynek. Ezen frigyét Isten öt gyermekkel áldotta meg.

Az 1886. év nevezetes fordulópont Regéczy József életében. Akkor halt meg ugyanis Zelliger József, a nagyszombati tanítóképző igazgató tanára. Utódjául, bár igen sokan kérték az állást, irodalmi művei révén már akkor országos híru tanárt, Regéczy Józsefet nevezte ki a miniszter, Simor János hercegprímás ajánlatára. Fölismerték benne a kiváló tudóst, és Trefort eléggé lemondóan viselkedett, midőn ezen heves megtámadóját így kitüntette. Igazgatóvá történt kineveztetése óta Regéczy a neveléstudományokat tanította, ha lehet, még kitünőbbben, mint előbb egyéb tárgyait. Láttatok volna, hogy mi, vásott ifjak, kiknek ősi szokás szerint legfőbb törekvésünk a tanárt boszantani (restelem, ha rá gondolok), mily feszült érdeklődéssel és síri csendben vártuk, hogy ajkai szólásra nyiljanak s hogy hallhassuk szeretett tanárunk s igazgatónk oktató s buzdító szavait! És valójában Regéczy iskolája keresett iskola volt, hisz a legnépesebb katolikus képző-intézet volt még akkor is, mikor a hazugság, a rágalom és az elzüllöttség szóval és írásban, nyíltan és alattomban a leghevesebb támadásokat intéztek ellene. Mert Regéczy intézetét tudásával, nemes, önfeláldozó munkálkodásával még az oly gyenge anyagi eszközökkel és még gyengébb tanáraival is a kellő tudományos színvonalra tudta emelni és azon fenntartani! Azonkívül a közéletben is, bár nem volt vezér, mindig tevékeny részt vett. Tudományos és közművelődési vagy humanus egyesület mindig számíthatott közreműködésére. Elnöke volt Zelliger halála után a nagyszombati vikariatus területén lévő tanítóegyesületnek, s hogy ott oly kifejlett, egészséges egyesületi élet van, Regéczy József érdeme. A nagyszombati gyermekóvó-egyesületnél titkár volt s más egyleteknél ismét más tisztségeket viselt, mindenütt tiszteletet ébresztvén magáránt lankadatlan munkásságával és ügybuzgalmával.

A szenvedéseket és üldözéseket, melyeket kiállott, itt nem részletezem, mert hisz azok vele sírba szálltak, de azért sem, mert a feléje szórt rágalmak oly egyénektől eredtek, kik nem méltók rá, hogy nevök Regéczyével egy sorban említettessék s ő maga véghetetlen szívjósága mellett, a keresztényi erényeket gyakorolva, ártani sohasem akart elleneinek, sőt ha lehetett, még használt nekik. Gyakran fohász-kodott a mindenség hatalmas alkotójához: Uram, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek. De meg azért sem szellőztetem ezeket, mert ragaszkodó tanítványai nem késtek szeretett tanárunk védelmére kelve, elleneinek neveléséges támadásait pellengérré állítani.¹ Mindezekért mint mondám nem állítom a közvélemény ítélőszéke elé ez egyéneket, hanem nyugodtan bevárom az Isten igazságos ítéletét, melynek jeleit máris látom; és inkább fogok majd szólani hosszasa-

¹ Népisk. Tanügy 1894 évfolyam 6, 7, II. sz.

ban azokról, mik szelleméből megmaradtak és nevét a magyar tanító-ság és más tanférfiak előtt örökké halhatatlanná teszik.

Az úgynevezett «nagyszombati eset» is, a mikor Regéczy az intézetében működő miniszteri biztos jogi túlterjeszkedésének erélyesen ellenállt, sokkal ismertebb, hogyszem bővebb leírásokra szorulna, legfeljebb abban az igazságban nem akarnak még sokan hinni, hogy ő akkor jogosan és törvényesen járt el.

A túlfeszített munka és a folytonos izgalmak, melyek fogékony lelkét egymásután érték, aláásták egészségét s a hajdan erős, izmos férfi lassan satnyulni kezdett. Hiábavaló volt a gondos ápolás, hiába a Kelet Oroszországból, Siciliából hozott gyógyszerek, hiába a kül- és belföldi klimatikus változások, mindezek drága, féltett, mindnyájunk által óhajtott s imáinkban esdett életét meg nem tarthattak. Már az 1894. év nyarán kivehettem Roznovból hozzám intézett leveleiből halálsejtelméit. Minden levele lemondóbb hangú volt, s már tökéletesen számot vetett életével, egyedüli aggodalmát öt kiskorú gyermekének nevelése képezvén. Az 1894—95. iskolai évben már jártányi ereje sem volt, írásait is ágyban végezte, s egymástól elválván, mindig ott kellett olvasnom leveleiben, hogy «ágyban írom, fiam, e sorokat.» Ki is költözött lakásából, hogy az iskolában rendezzen be magának egy szobát s ott végezhesse hivatalos kötelességeit, melyeket még leghevesebb fájdalmai között sem hanyagolt el. Folyó évi márczius 21-én szólította magához a Úr szerető és hű szolgáját, drága, megbecsülhetetlen tanárunkat, a magyar pedagógiai irodalom ritka tehetséggel megáldott buzgó munkását, és a Herbart iskola magyar vezérét.

Tanítványai sírva őrizték ravatalát és minden kimutatható jellel bizonyították fiúi kegyeletüket. Könnybe lábad szemem, mikor látom, hogy még most is 3 hónap mulva önkényt egymást felváltva folyton készen állanak a család szolgálatára. Temetése impozáns volt. Nemcsak az intelligencia volt jelen azon, hanem egész Nagyszombat városa. Szegény és gazdag, az iskolák és egyesületek valláskülönbség nélkül testületileg kísérték ki a megboldogultat nyugvóhelyére.

Regéczy halálával a magyar pedagógia rendkívül sokat veszített. Tanulmányait már leírtam; tanítói működését fővonásaiban bemutattam de figyelmet érdemlők azok az eszmék is, melyeket könyveibe és cikkeibe lerakott. Nem írt össze könyvtárakat, de sohasem írt írói viszketegből, hanem, hogy mint kezdeményező vagy vitázó, valamely jó ügyet előmozdítsion. Egy sort sem írt le, ha azt a tudomány és a józan ész kritikája előtt megállható bizonyítékokkal nem tudta támogatni,

Műveit erős katolikus szellem hatja át, a nélkül azonban, hogy katholicizmusának mindent vakon alárendelne, vagy érte bármely igazságtól elállana. «Ha rossz az egyházi felügyelet, — írja «Népiskolai Felügyeletről» írt nagybecsű művében, — és valaki helyébe szakfelügyeletet ajánl, mi készséggel igazat adunk neki, de ha a rossz egyházi felügyelet helyett még rosszabb világit ajánl, józan észszel partjára nem állhatunk».

Főmunkája minden esetre a föntemplített «Népiskolai felügyeletről» szóló tanulmánya, melyet előbb a folyó év elején megszűnt Népiskolai

Tanügyben tett közzé, majd külön könyvalakban is kiadott. Ez a mű alapította meg Regéczy írói hírnevét. Nemcsak a tanügyi de a napilapok is hosszabb tanulmányokban emlékeztek meg róla, és nagyszerű alkotásnak, páratlan úttörő munkának mondták; a kezeim közt levő levelek bizonyosága szerint Regéczyt akkor az ország majdnem minden számbavehető pedagógusa üdvözölte. Azt az elvet állította fel Regéczy ezen művében, hogy az iskola tulajdonképpen a szülőé s hogy azt sem az államnak, sem az egyháznak önkényül oda dobni nem szabad; nem kivált lapdává tenni hol az egyik, hol hol a másik kézben, mert mindig azt tartotta, hogy az iskola oly virág, mely csak békében, a közélet zajától távol virágozhatik szépen s hozhat hasznos gyümölcsöket. De mind a kettő oly faktor, melyek előtt nem lehet közömbös, hogy a híveit, illetve polgárait mily szellemben nevelik, ennél fogva mind a kettőnek akart bizonyos befolyást engedni az iskola ügyeibe. Szóval a jogi kérdést teljesen megoldotta. Az iskola biztos fejlődését, áldásos működését csakis a szakfelügyet behozatalával vélte elérhetőnek; mert a felügyeletben nem a tanító körüli kémkedést és basáskodást, hanem munkájának üdvös elbírálását és javítását akarta látni. Az eszme mindinkább terjed és gyakorlati kivitele sincs már távol, kivált, ha azt oly illetékes tényezők veszik kezükbe, mint a közoktatásügyi miniszter. Ez lesz a legszebb jutalma Regéczy szellemének: «eszmei diadala lészen emlékjele».

1887.-ben indította meg «*Kalauz*» című pedagógiai folyóiratát, élére a kath. pedagógia történetének és általában a pedagógiának mint tudománynak művelését tűzte. Ezek mellett a Herbart-Ziller féle iskola eszméit terjesztette. «Ez az ő «*Kalauz*»-a» írja a Néptanítók Lapja, «volt a legtartalmasabb s a legjobban szerkesztett vidéki lapok egyike» s mi bátran hozzá tehetjük, hogy pártatlansága, tisztán tudományos módszere azt a legelső vidéki lappá emelték. Regéczyre soha át nem ragadt a szerkesztőknek az a gyengéje, hogy mihelyt bárhol megtámadtának, lapjukban oldalakat képesek betölteni védelmökkel s meddő vitatkozással. Személyét a tudomány rovására nem tolta előtérbe! Ezen okoknál fogva a lap mindinkább nagyobb és nagyobb elismerésben részesült s a birtokomban lévő levelek szerint Sebesztha, Hetyey, Felméry, Verédy, Katinszky, dr. Kiss, Gyertyánffy s így sorban a pedagógusok, mintha csak versenyezni akartak volna Regéczy magasztalásában, elragadtatással szóltak érdemeiről s tudományáról. Regéczy a szerkesztés feladatát nem csak abban látta, hogy a beérkezett dolgozatokat nyomdába adja, hanem abban, hogy a legjobb cikkeket ő maga írja. Regéczynek a «*Kalauz*»-ban megjelent tanulmányai közül legfontosabbak ezek: «*Herbart és követői*», a mely tulajdonképpen csak eleje egy nagy műnek, a mely hivatva volt Herbartnak és iskolájának multját, elveit, azok kritikáját és alkalmazását megismertetni a magyar tanítósággal s a mely külön könyvben is megjelent. Csak elejét írhatta meg életének sokféle viszontagsága s a kezdődő betegsége miatt. Ezen munkáján dolgozott a legnagyobb kedvvel s a legnagyobb lelkesedéssel. Ezzel akart emléket emelni halhatatlan mesterének!

Az élvezetesen, klasszikus nyelvezettel és következetes eszme-

menettel megírt tanulmányokból még az olvasókönyvek is felvettek szemelvényeket (Péterfy-Kiss-Komáromy-Olvasókönyv a tanítóképző-intézetek számára). Különösen kedves Zillerjét írta meg szépen és alaposan a követők közül és csak azt sajnálta, hogy nem várt vele még egy kis ideig, hogy Willmann is bevehette volna művébe. Figyelmet érdemelnek még «*A theoria fontossága*», «*Az egyszeregy tanítása lélektani alapon*», a «*Népnevelésünk intenzív fejlesztéséről*», a mely felelet a dr. Wekerle László hasonló című művére. Metsző gúnynyal mutat dr. Wekerle Lászlónak a pedagógiában való járatlanságára, annak hasonló című könyvének bírálata kapcsán s isnéltelen ostromolja most divó tanfelügyeleti rendszert, sürgetvén a szakfelügyeletet, de az ehhez szükséges pedagógusok képzését is, mire alkalmas helyül a pedagógiumat ajánlja, kibővíteni kívánván mélyebb filozófiai képzéssel. De nagy port vertek fel oly-olykor a «Kalauz» bírálati is, melyek legtöbbször maga Regéczy írta. Legfontosabb ezek közül mindenesetre az, melyet Felméry nagy pedagógiai művéről írt. Rámutatott arra a megszokott tényre, hogy nálunk a kritikusok csak vagy szidni, piszkolni tudnak, vagy éktelenül ütni a nagy dobot, hogy így ne kelljen az illető munkát alaposan tanulmányozni. Ő maga kellő tanulmányozás után a saját álláspontjáról bírálja a könyvet, gondosan felsorolva mind jó, mind rossz oldalait.

A «Kalauz» maga is sok érdemet szerzett a pedagógia mezején, tudományos alapon álló tanulmányokat szólva hozván a pedagógia egyes tételeiről, s behatóan tárgyalván a pedagógia történetének fejezeteit.

Ezek mellett írt Regéczy más lapokba is, eleget téve a sok hozzá forduló szerkesztő kérésének. A szakkönyvecskéknek elvi ellensége lévén, ilyenek írására soha nem vállalkozott, de az általa is szükségesnek tartott olvasókönyv, ábécze és számolási gyakorlókönyv megírását mégis tervezte, mik közül a két utolsó el is készült. A számolási gyakorlókönyvét csak a múlt évben adta ki Stampfel és máris sok iskolába bevezették, de a normál szavak módszere szerint megírt ábécze-könyv, kiadó hiányában — sajnos, még ma is kéziratban van, pedig az új irányt adhatott volna az írvaolvasás tanításának. Regéczy érdeme a Májér István (István bácsi) 50 éves írói jubileuma alkalmával a vezetése alatt álló tanítóegyesület által kiadott «Emlékkönyv» is, melyben ő maga útbaigazítást akart adni a tanítóknak önképzéséhez.

Regéczynek ezen kiváló irodalmi működését azonban nemcsak egyesek, hanem a tudományos egyesületek is elismerték és őt tagjai közé választották. A «Magyar Paedagogiai Társaság», melynek megalakulását Kalauzában évekig sürgette, őt már 1892. évi jan. 5-én tartott alakuló közgyűlésén első rendes tagjává választotta, a Szt.-István Társulat Tud. és Irod. Osztálya pedig a következő évben tüntette ki Regéczyt, beiktatván őt tagjai sorába. Méltán fűzhettünk tehát nagy reményeket e lelkes, ritka tehetségű és szorgalmas férfiú nevéhez és személyéhez és fájdalom, hogy azoknak oly korán bekövetkezett halálával szét kellett foszlaniok!

Nyugodjál békében, tisztelt férfiú, forrón szeretett mesterem, az élet harczi és szenvedései után, és fogadd e szerény koszorút, melyet

íme! sírodra helyeztem hálám és szeretetem jeléül; de meg azért is, mert jó — mint Eötvös írja — ha mindenki látja, hogy tettei e nemzet által nem felejtetnek el, s a jó bízni, a gonosz remegni tanul a közvéleménytől; mert jó emlékoszlopokat rakni a jövő nemzedéknek útmutatóul; mert jó kijelölni a helyeket, hol nemes szívek végálmukban pihennek, hogy a nemzet soha ne feledje el, mikor szülőföldén dicső elődök szent pora fölött jár, miként e helyet aljas tettekkel megfertőztetnie nem szabad.»

Marmula Fános,
néptanító.

Fogalmazás az elemi tanítóképzőben.¹

(Folytatás)

4. Anyaggyűjtés az elbeszélő fajta fogalmazványokhoz.

Tájékozásul. Már előre mindig tisztában legyen a kezdő fogalmazó azzal a kérdéssel, hogy *valódi* (vagy valódi gyanánt szereplendő) eseményt, vagy *mesét* (talán épen állatmesét) kell-e előadnia. Ha valódi vagy ilyen számba menő eseményt kell előadnia, kellően tájékoztassa az olvasót az esemény helye, ideje, szereplő személyei, azoknak egymáshoz való viszonya, az eseményt előidéző, annak folyamán szereplő közelebbi és távolabbi okok, az eseményt kísérő következmények felől. Ha mesét, mesefélét kell előadnia, itt a fődolog az eseménynek (a szereplők tetteinek, nyilatkozatainak) olyan vezetése, hogy abból jellemük kellően kidomborodjék s a czélbavett tanulásg önkényt következzen, könnyen elvonható legyen. Az ugyancsak ide tartozó *életrajznál* a részletek egymásutánját az ember élet-fejlődésének természetes egymásutánja szokta megjelölni. — Még egy körülményt kell a kezdőnek különös figyelmébe ajánlanunk, azt t. i., hogy: az esemény előadásában (sőt mondhatnók, minden kerek egészlet képező írásművünkében) meglegyen bizonyos drámaiság, azaz: ha az esemény fejlődésében, érdekességében bizonyos magaslatig elértünk: ott ok nélkül, czéltalanul ne vesztegeljünk, vagy onnan elébbi, korábbi dolgokra, kevésbé érdekes részletekre vissza ne térjünk, hanem előre, és ha csak lehet, gyorsított lépésben és folyvást emelkedőleg haladjunk a befejezésig. — Szükségesnek láttuk, hogy az elméletből a részleteket a kezdő fogalmazó előtt épen most, a hasonló tárgyú fogalmazványok küszöbén felújítsuk. — Még csak annyit kell jelezni, hogy *a)* alatt a *kisebb* és *b)* alatt a *nagyobb* egyszerű prózai elbeszélő fogalmazványokhoz szolgáltatók a kérdéssorozatokat.

a) Kisebb elbeszélő fogalmazványok.

aa) Az esemény valódi, vagy ilyennek képzelt és önálló. 1. Miben nyújthatni rövid tájékozást az esemény helye és ideje felől? 2. Kinek és

¹ A bevezető közleményt lásd f. é. áprilisi füzetben.

minő szereplésével kezdődik az esemény? 3. Az esemény további folyamában mely új személyek járulnak az előbbihez és előbbiekhöz? 4. Ezek minő viszonyban állanak a korábban föllépettekhez, minőben egymáshoz (ki a vezéregyéniség, kik a kiválóbbak, kik a mellékesek?) 5. Az új személyek mennyiben, minő irányban viszik elébb a cselekvést? 6. A tervezésben, cselekvésben minő erőt, ügyességet, gyorsaságot, céltudatosságot tüntetnek ki a szereplők egyenkint, minőt a kiválóbbak, minőt a vezér különösen? 7. Uj meg új személyek hozzájárulásával minő további fejlődést irányt, lefolyást vesz az esemény? 8. Miben, mivel ér véget, nyer befejezést az esemény? 9. Miben állapíthatók meg az épen tárgyalt esemény eredményei, következményei különösen (a szereplők egyikére, másikára, mindenikére) és általában (a környezetre, társadalomra, hazára stb.)?

bb.) As esemény valódi, vagy olyannak képzelt, de nem önálló. 1. Minő helyet foglal el a kérdéses esemény valamely — kisebb-nagyobb — lánczolatban (annak a kezdő-, közép- vagy befejező része e)? 2. Melyek a most tárgyalandó eseményrészletnek közelebbi és távolabbi előzményei, lényegesebb és kevésbé lényeges okai? 3. (Ha az esemény a középrésze valamely lánczolatnak) az előbbi részletekből ösmert-ösmérhető minő személyek maradnak meg itt; melléjük, helyettük minő újjak lépnek föl s azok minő viszonyban állanak egymáshoz, ujjonnan nyert társaikhoz? 4—10. (L. az alább *aa*) alatt sorakoztatott kérdéseket 1—7-ig) 11. Ha az esemény a lánczolatnak valamely középrésze, minő okok alapján minő eseményrészlet volt az épen előadottal közelebbi — és épen minő közelebbi — kapcsolatban? 12. Ha az esemény valamely lánczolatnak a befejező része: a kérdéssorozat az elébb *aa*) jegy alatt összeállítottnak a 8. száma fejezi be; s itt mar, mint terjedelmesebb (és legtöbb esetben jelentősebbnek is tehető) eseménynél arra is kiterjeszkedhetni, hogy: melyek voltak a netalán hosszabb idő folytán és részletesebben tárgyalt egész eseménylánczolatnak főbb mozzanatai, a hazafi stb. által elvonható tanulságai, a későbbi jelentősebb események fejlődésére netalán gyakorolt hatásai? 13. Fontosságát tekintve az egész eseménylánczolat minő szempontból, minő helyet foglal el a világesemények, népünk történetei stb. között?

cc. Anyaggyűjtés valamely állatmeséhez. 1. Szükséges-e s ha igen, miből álljon a mese — cselekvény helye és ideje felől való tájékozás? 2. A mesében szerepeltetendő állatokban megvannak-e (esetleg: másokban nem volnának-e inkább kifejlődve található) amaz ösztönök, melyeknek alapján azok a feltüntetendő erkölcsi sajátságok képviselői gyanánt szerepelhessenek? 3. A mese állatainak melyike, mivel kezdi a szereplést? 4. Helyes-e, az állat természetének, a mese által elérendő tanulságnak (erkölcsi oktató czélzatnak), a haladás fokozatosságának megfelelő-e a szereplés kezdete? 5. A szereplő társának, társainak tet-teiről, nyilatkozatairól ugyanez elmondható-e? 6. Elég gyorsan, elevenen foly-e a mese, a cselekvény, az ezt kísérő párbeszéd? 7. Elég csattanósan végződik-e a mese cselekménye? 8. Nem ri-e ki, (önként, könnyen, természetesen foly-e) a mese cselekvényéből a tanulság? 9. Mi az egészről röviden kivonható tanulság?

da) Anyaggyűjtés oly példázathoz, melyben egy főszereplő található.

1. Miben nyújtható rövid tájékozás a főszereplő születése (helye, ideje), szülőinek társadalmi állása, fejlődésének körülményei felől? 2. A megjelölt tényezők hatása alatt a kérdéses szereplő testileg, szellemileg minő egyénné fejlődött? 3. Mint ilyen egyén mit tűz maga elébe célul? 4. Minő előkészületek után kezd a cselekvéshez? 5. A cselekvések folyamában minő sikerrel halad tovább; minő akadályokra bukkan; azokkal szemben minő erőfeszítéseket tesz, minő eshetőségekre számít? 6. Számításai alaposaknak bizonyúlnak-e, nem-e; célját eléri-e, nem-e? 7. Életcélja miben volt elhibázva. 8. A felmutatott életvázlatból minő tanulságot lehet levonnunk?

ee) Oly példázathoz, melyben egy, vagy több főszereplő különböző irányban működik. 1. Ugyanazon cselekvő különböző időben, különböző cselekvők ugyanabban, vagy különböző időben minő különféle cselekvésekre mindenik szereplő minő előkészületeket tesz? 3. Hogy indul meg a cselekvés-sorozat mindenik különböző irányban? 4. Melyek a különböző irányú cselekvéseknek egyes mozzanatai? 5. Minő végeredményre jut mindenik egyes cselekvés? 6. A józan meggondolású olvasó (hallgató) a feltűntetett különböző irányú cselekvők melyikének a nyomán óhajtana haladni. (Mi a példázatból elvonható tanulság)?

b) Nagyobb elbeszélő fogalmazványok.

aa) Terjedelmesebb történelmi elbeszéléshez szolgáló anyaggyűjtés.

1. Minő helyet foglal el az épen előadandó esemény valamely nagyobb egészben (a világ, a haza, valamely hazarész történetében)? 2. Miben áll a közelebbi, a távolabbi okozati összefüggés a korábbi meg a most előadandó események között? 3. Az előadást mely részében és minő módon tehetni elevenebbé, érdekesebbé (hol adhatni át a szót valamely szem- és fültanúnak, hogy az előadásban mindvégig, vagy egymást fölváltva részt vegyenek; hol veheti át az előadást ismét az író, stb.)? Egyebekben tartsa magát a fogalmazó ama kérdéssorozatokhoz, melyek alább a), aa), bb) alatt láthatók — különösen a befejezést illetőleg az ugyanott bb) alatt látható 11. és 12. számú kérdésekhez tartsa magát!

bb) Életrajzhoz szolgáló anyaggyűjtés. 1. Hol, mikor született a kérdéses egyén? 2. Kik voltak szülei (ezeknek vagyoni, társadalmi állása, műveltsége; legelső hatása a zsenge gyermekre.) 3. Hol részesült első (elemi) oktatásban. (Tett-e rá itt valaki, valami mélyebb benyomást; ki volt a legelső tanítója, nevelője)? 4. Közép- és felsőbb iskoláit hol, kikkel, kiknek vezetése, hatása alatt végezte? 5. Minő tanulmányokra mutatott kiváló tehetséget, hajlamot? 6. Minő életpályát választott, választottak vele körülményei? 7. Nyilvános szereplése mikor, minő körülmények között, kinek tanácsára, ösztönzésére, minő művel, ténynyel, sikerrel kezdődött? 8. További fejlődésére minő egyének, viszonyok körülmények hatottak segítőleg, gátlólag? 9. Teljes kifejlődése után nyilvános működése egy, vagy több és minő téren észlelhető? 10. Melyik téren minő eszméjével, tetteivel, művével, minő szűkebb vagy szélesebb

körökre gyakorolt, s viszont minő ilyen körök gyakoroltak reá és minő hatást? 11. Elete hol, mikor, miként végződött? 12. Mint író (művészt szónokot, államférfiút, tanítót stb.) különösen mi jellemzi? 13. Művei mennyiben, mikor, miként váltak nemzete közkincsévé? 14. Erdemei iránt kora, az utókor minő körben mennyiben mutatkozott hálasnak; fejlődött-e ki róla irodalom; ki kezdette, ki e téren a legkiválóbb írónk? 15. Minő hely illeti meg a kérdéses egyént szűkebb vagy szélesebb köröknek hasonló téren működött jelesei között?

5. Anyaggyűjtés az értekező fajta fogalmazványokhoz.

Tájékozásul. Egy kis elméletfélén kell kezdenünk. A mint tudjuk, az ember a külvilág benyomásaiból elébb képzeteket, e képzetek egyféle elemeiből fogalmakat alkot. Fejlődésének magasabb fokán a fogalmakat összeméri, összehasonlítja s megállapítja ez összehasonlítás eredményeit, azaz: ítéleteket alkot. Az ítéleteket pedig — a fejlődésnek még magasabb fokán — ítéletsorokká, következtetéseké dolgozza föl. — Eddigi fogalmazványaink — nem mondhatjuk ugyan, hogy kizárólag, — de javarészből amaz alsóbb munkakörbe tartozó foglalkozást nyújtottak a fogalmazónak, a ki tehát a legtöbb esetben beérhette azzal, hogy az egyes sajátságokat, azoknak csoportjait az érzékelt dolgokról, a tudomásul vett eseményről, személyekről egyszerűen leolvassa, azoknak reá gyakorolt ilyenolyan hatásáról magának számot adjon. Az értekező prózai művekben, az azok körébe tartozó fogalmazványokban is fordulnak elő olyan részletek, melyek az u. n. közvetlen érzékelés eredményei; de az ilyenek a munkának többnyire csak a kiinduló pontját képezik, a legjelentékenyebb munkát azonban a gondolkozó (fogalom-feldolgozó) léleknek kell végeznie. — Hogy-e bajosabb munka végzésére a fogalmazót biztosabban képesíthessük; hogy továbbá tanítóképző intézeti céljainkat is kellő figyelemben részesíthessük: az értekező fogalmazványok sorozatát úgy állapítjuk meg, hogy legelőbb, mint legkönnyebbek, olyanok jöjjenek, melyek csak fele részben értekező természetűek, másik fele részben azonban egyszerű tanító-, vagy rajzoló leírások vagy elbeszélések és csak ezeknek fokozatosan bajosodó sora után következzenek a tisztán értekező fogalmazványok. Továbbá nemcsak a fokozatosság, hanem a tanítóképzés külön követelményeinek is eleget akarunk tenni a munkaterv következő összeállításával: a) összehasonlítások, b) természet-, c) vegytani tünemények megfigyelése, d) elmékedések, e) tanítás-tervezetek, f) rendszeres értekezések (cikketek), g) tanításbírálatok, h) egyediratok (monographia).

a) *Összehasonlítások.* 1. Kit, mit, kivel, mivel kell összehasonlítani (személyt személylyel, személyt dologgal, dolgot dologgal, szóval: a létező vagy képzelt személyek, dolgok, minőségek, cselekvések, helyzetek, történetek, viszonyok egyeseit kisebb-nagyobb, egymáshoz közelebb, egymástól távolabb álló csoportjait)? 2. Hogyan kell végezni az összehasonlítást (csak a hasonlóságokra, csak a különbségekre, vagy mindkettőre, ezeknek csak a főbb pontjaira, vagy minden részletére kiterjeszkedve; csak a szembeszökő, felülről hasonlóságokra, különböző ellenkező sajátságokra, vagy a mélyebben rejlőkre is; csak ezeknek az

ilyen sajátságoknak, vagy azok kapcsolatának, egymásra gyakorolt hatásának a vizsgálatára is kiterjeszkedve)? 3. Minő célzt akarunk elérni az összehasonlítással (magunk vagy mások — és minő mások — értelme fejlesztésére, kedélye megnyugtatasára, földerítésére, nemesítésére, erkölcsé javítására, akarata irányítására, szilárdítására stb. kell-e az összehasonlítás eredményeit értékesítenünk)?

b) *Természettani tünemények megfigyelése.* 1. Minő eredetűek ama körülmények, melyek között a megfigyelések történnek (magunk szándékosan idéztük-e elő, kísérleteztünk, vagy önként és minő időben, helyen és minő körülmények között ajánlkoztak)? 2. Ha kísérleteztünk, minő anyagú, minő fő- és mellékreszekből, miként szerkesztett (kísérletező szerszámmal) készüléssel történik a jelenség előidézése (a kísérlet előkészítése hogyan történik, a sikerének biztosítására, a kísérletezéssel netalán együtt járó veszélyek kikerülésére minő biztos sikerű intézkedéseket kell tennünk, szóval: hogy kezdődik, hogyan foly le, végződik az előkészítés)? 3. A tünemény kezdetén mely érzékünkre miként ható jelenségeket van alkalmunk észlelni? 4. A tünemény folyamán és kezdetén mutatkozó jelenségek között észlelhetők-e s minő sajátságú különbségek? 5. Mivel ér véget a tünemény? 6. A természetben szabadon észlelt s a kísérlet útján nyert ugyanazon tünemény egyes mozzanatai egész lefolyása között minő különbségeket észleltem? 7. A mindkét eredetű tünemény szokott lefolyásában esetleg minő zavarokat vagy épen megakadást észleltem, ezeket minő váratlan tényezők föllépése okozta s mit kellett volna tennem, tehettem volna azoknak meggátlására, eltávolítására, megszüntetésére? 8. A jelenleg és más hasonló körülmények közt lefolyt egész tüneményben mi az egyforma, állandó, lényeges, mi a mellékes, történetes, esetleges? 9. Több rendbeli (és szám szerint épen hany) ugyanilyen vagy rokon tünemény minő körü körülményességel megállapítható szabály, természeti törvény kimondására jogosít? 10. A jogosan kimondható törvény minő más — közelebbi, távolabbi — törvényekkel minő kapcsolatban áll? 11. E rokon törvények együttvéve a természeti tüneményeknek minő főcsoportjai fölött uralkodnak (pld. villamossági, delezességi, hő-, fény-, hangtani jelenségek stb.)? 12. A tudomány mai állásán a megbeszélte és törvények hatalma alá vont tüneményeket, tüneménycsoportokat — a megfelelő elmélet segítségével — minő okokra tudjuk visszavezetni? 13. A tüneményekből elvont törvényeknek a gyakorlati életben hol és minő alkalmazásával találkozunk?

c) *Vegyí tünemények megfigyelése.* 1. Minő eredetűek ama körülmények, melyek között a megfigyelések lefolytak (magunk idéztük-e elő vagy önkénynt és minő időben, helyen, körülmények között ajánlkoztak)? 2. Miként történik, kell, hogy történjék a kísérlet előkészítése, sikerének biztosítása a kísérlettel járható veszélyek biztos kikerülése céljából (Mely, minő sajátságú ásványból vagy szervesanyagokból mennyi súlyút minő halmazállapotban, minő halmazállapotú, mennyi súlyú más anyag, anyagok kíséretében, minő edénybe, helyre, minő hatásoknak kiteendőleg kell elhelyeznünk, stb.)? 3. Hogyan indul meg, foly, ér véget a természetben jelentkező főleg a kísérlet útján előidézett

tüneményemet? 4. A tüneményemet egyes főmozzanatai (kezdet, folyás, bevégződés) között minő érzékünkkel minő különbségeket észlelhetünk; voltak-e a vegyi tünemény lefolyása alatt zavarok észlelhetők; ezeket mi okozta; sikerült-e vagy nem, és mennyiben, mi okból, azoknak elhárítása)? 5. A vegyi tünemény lefolyása után minő eredményt lehet megállapítani (minő új anyag állott elő; miben különbözik az új anyag — különböznek az új anyagok — a kísérlet kezdetén egymással érintkezésbe hozott anyagok egyikétől, másikatól, mindenkétől egy vagy más tekintetben, azok összegétől súly tekintetében)? 6. A megfigyelt vegyi folyamat alatt minek kellett történnie (az egymással érintkezésbe jött anyagok melyikéből minő elemek váltak ki s az így felszabadult elemek minő másokkal minő új kapcsolatba léptek; az észlelhető súlynyereség vagy súlyvesztés miként magyarázható)? 7. Több — és hány — hasonló körülmény között észleletből minő vegyi törvényt lehet megállapítani? 8. A határozott tüneménycsoportra vonatkozólag megállapítható vegyi törvény minő más törvényekkel minő közelebbi-távolabbi összefüggésben áll s együtt minő vegyi tünemény csoportok fölött uralkodnak? 9. Az épen észlelt, megbeszélte vegyi tünemény, az abban észlelt vegyi törvény annak közelebbi-távolabbi rokonai a közéletben (nyerstermelés, ipar, kereskedelem, közlekedés, háztartás, stb.) minő alkalmazást nyertek, nyerhetnek?

d) *Elmélkedés.* 1. Gondolkodó lelkem minő okok (véletlen, élmény, emlék, vágy, hangulat, törekvés stb.) hatása alatt indul körsétára az érzékelhető vagy képzelt dolgok világában? 2. Mivel foglalkozik az én gondolkodó lelkem (minő személyekkel, valódi vagy képzelt dolgokkal, minőségekkel, működésekkel, állapotokkal, változásokkal, viszonyokkal stb.)? 3. Mit vesz észre, lát, néz, kutat, vizsgál, boncsol lelkem azon a személyen, dolgon, minőségen, működésen, állapoton, változáson, viszonyon, a melylyel foglalkozik (a személyen minő testi, értelmi, érzelmi, erkölcsi jó vagy ellenkező tulajdonokat; a dolgon miféle ilyen, vagy olyan részeket, sajátságokat; több személyen, dolgon miféle és minő egymáshoz való viszonyokat; a cselekvésen, működésen és hasonlókon minő okot, eredetet, kezdetet, folyást, bevégződést, erőt, gyorsaságot, hatást stb.)? 4. Lelkem e foglalkozás alapján, következtében minő képet nyer foglalkozása tárgyairól? 5. E közvetlen foglalkozás nyomán nyert képet lelkem u. n. közvetett foglalkozás, vagyis más — közelebbi, távolabbi vonatkozású — személyekkel, dolgokkal, minőségekkel, működésekkel, viszonyokkal történt összemérés útján mivé egészíti ki, minő vezérgondolatok termelésére, egyetemes igazságok, eszmék elemeinek, vagy maguknak az igazságoknak, eszméknek a megalkotására értékesíti? 6. Amaz eredmények, melyekre gondolkodó lelkem az említett körséta alkalmával szert tett: mennyiben folynak be értelmiségem, erkölcsi erőm gyarapítására, kedélyem megzavart egyensúlyának helyreállítására?

e) *Tanítás-tervezet.* 1. Milyen elemi népiskola melyik osztályában, mely tárgyból, az évről, napról minő szakában, mennyi idő alatt kell tanítanom? 2. Mely szemléltető eszközökről kell gondoskodnom? 3. (Osztatlan iskolában) míg magam az egyik osztálylyal foglalkozom: addig

a másik, a többi osztályt minő — tervszerűen megválasztott — csendes munkával kell elfoglalnom, e munkának előkészítését, ellenőrzését, eredményének számbavételét miként eszközölnöm? 4. Tanításom folytán miként tartsak fegyelmet? 5. Tanítás közben, ha azoknak szükségessége mutatkozik, minő egészségügyi intézkedéseket tegyek? 6. Minden egyes kérdésem milyen legyen, hogy arra a tanítvány csak a vart feleletet adhassa? 7. Tanításom mely pontján minő kiegészítő kérdéssel, kérdés-sorozattal kell készen állanom? 8. Ha az illető tárgyat épen ezzel a mostani tanítással kell megkezdenem, vagy valamely olvasmány tartalmának elsajátíttatása a célom: mivel és hogyan költsem föl röviden és sikeresen a növendékek érdeklődését? 9. Ha a tárgy, melyből tanítanom kell, már meg van kezdve: annak mely részét és minő mértékben kell ismételtetnem, hogy az új anyagot biztosan hozzácsatolhassam? 10. Az új anyagot egy vagy több darabban közöljem-e? 11. A kérdéses tárgyrészlet, annak egyes szakaszai, vagy az egész tárgy feldolgozásánál a tanításnak mely alakját (u. n. tanalak) kell alkalmaznom, hogy a sikert legbiztosabban elérhessem? 12. Hogyan hajtsam végre az előre beszerzett eszközökkel, készülékekkel a szükséges szemléltetést? 13. A végzett szemléltetésből hogyan vonassam el legbiztosabban az új ismeret lényeges részét? 14. E lényeges részt az adott körülmények tekintetbe vételével, hogyan és mivel kell, lehet kiegészítenem? 15. Miként eszközöljem, hogy az új ismeret-részlet megszerzésénél, a lehetőség határai között a növendékek is közreműködjenek? 16. Minő intézkedéseket kell tennem a végett, hogy a jelenben tárgyalt ismeret-részletet mindenik növendék biztosan megszerezhesse? 17. Mit tegyek a — talán — több részletben feldolgozott anyagnak egészszé alkotására? 18. Mit és miként tegyek a most szerzett ismeret biztosítására s az ismeret elsajátításában — ismétléskor — netalán észlelt hiány utánpótlására? 19. Mit tegyek, esetleg, a jövő anyag részlet iránt leendő érdeklődés felköltésére?

f) Az értekezés.

Tájékoztulás. A fogalmazás meg a szónoklás ősrégi tanítói (a retorok) után az u. n. chriát mai irálytanaink is a szónoki előgyakorlatokhoz számítják. De részünkről a chriát, minth gy. annak ismeretes részletei e tételben rejlő igazság (állítás, elv stb.) több oldalú tárgyalására, nevezetesen: hasonló és ellentétes állításokra (elvek, igazságok stb.) vonatkozó példák emlékeztünkbe idézésére szolgáltatnak alkalmat; minthogy továbbá a chria-alak a kezdőt bizonyos teljes és kerekded fogalmazványalakhoz és szerkezethez szoktatja: ez okok alapján a chriát már itt alkalmazzuk s így az *értekezéshez* tartozólag két kérdés-sort mutatunk be, u. m. *aa*) alatt a *chria-alakhoz*, (mely köz- és velőmondások életelvek könnyed tárgyalására nagyon alkalmas) meg *bb*) alatt a *rendes értekezés-alakhoz*, melynek kérdés-sorozata a szabályszerű tüzetes fejtegetés begyakorlására akar szolgálatot tenni.

aa) Anyaggyűjtés a chria-alakhoz. 1. Mi a tétel (hogy hangzik a fejtegetendő közmondás, velőmondás, életelv, gyakorlati életbölcse-

ség stb? pld. «Ki mint vet, úgy arat» «Szegény embert az ág is jobban húzza.» «Segíts magadon s az Isten is segít!» «Többet észszel, mint erővel!» «Minden országnak támasza, talpköve a tiszta erkölcs stb.»; honnan, kitől ered a tételben rejlő velősmondás; mit mondhatni a szerző dicséretére, méltatására — esetleg *Tóth Béla* után —)? 2. Miben adható a tétel fogalma vagy rövid körülírása? 3. A tétel igaz voltát, helyességét mivel tudom bizonyítani, jelentőségét a magunk, az egyes ember testi, lelki, a család, társadalmunk, népünk virágzására gyakorolt jótékony hatását mivel tudom feltüntetni? 4. A tétel ellenkezőjének hibás voltát, helytelenségét a magunk testi lelki jólétére stb. gyakorolt kártékony hatását mivel tudjuk feltüntetni, bizonyítani? 5. Az emberi életből, vagy a természetből minő olyan esetre hivatkozhatnánk, melyek a 3. pont alatt kimutatott jótékony meg a 4. pont alatt feltüntetett kártékony hatáshoz hasonló jelenségekről tanuskodnak? 6. Minő kiváló, általánosan ismert egyén, család, társadalom stb. példájára hivatkozhatnánk a végett, hogy a tételben foglalt állítás helyes, igaz voltát, ellenkezőjének ellenkező minőségét bizonyíthassuk? 7. Nevezetes írók, nagy szellemek nyilatkozataiból, irataiból mit idézhetünk a tétel igaz volta, helyessége esetleg: az ellenkező ellenkező voltának feltüntetésére? 8.² A jelen fejtegetés alapján minő főeredményekhez jutottunk, minő tanulást vonhatunk el és ajánlunk az olvasó figyelmébe?

bő) Anyaggyűjtés a rendes értekezés alakhoz. 1. Minő hallgatóság, olvasó-közönség számára kell a fejtegetést, ösmertetést végeznem? 2. Mi a tétel (a megösmertetni, fejtegetni való eszme, fontos vagy napi kérdés, egyéni, társadalmi, erkölcsi, pedagógiai stb. nézet, elv, úralkodó felfogás, állítás, hiedelem, meggyőződés stb.)? 3. Az adott körülmények (a hallgatóság műveltsége, föltehető szakértelme, a tétel természete) a tárgyalásnál az induktív, vagy a deduktív módszer alkalmazását javasolja-e főleg, vagy épen kizárólag? 4. A tétel tárgyalásának minő akadályai mutatkoznak (a fejtegetendő kérdés bonyolultsága, az arról formált nézetek, felfogások között levő eltérések, ellentétek; ezek kiegyenlítésének, elenyésztetésének bajossága stb.)? 5. Általában, vagy olvasó — hallgató — közönségünkre való tekintetből minő úton-módon lesznek a tárgyalás akadályai legkönnyebben elenyésztethetők? 6. Az előadást megértést hogyan tehetem könnyebbé, szemléltetővé, érdekessé, vonzóvá (mutatványok, kísérletek, mintázatok, képek, grafikus táblázatok, meglevő ismeretekre utalás, párbeszédes előadás által stb.)? 7. Ha a tétel részekre, alsóbb tételekre boncsolható: *analytikus* ismertetésmód mellett, hány és névszerint épen mikből álló teljes számú — tehát sem hiányos, sem fölösleges számú — alsóbb tételekre bontható; *synthetikus* ismertetésmód mellett mely és épen mikből álló teljes számú alsóbb tételek azok, melyeknek összesége a kérdéses főtételt adja? 8. Ha a tétel u. n. különös — alsóbb tételekre nem bontható — kérdés: minő lépéseket kell tennem annak minden oldalról leendő fejtegetése, kellő világításba

² Jegyzet. A jelen kérdés-sorozat 1—2 pontjára nyert és egybeállított felelet adja a fogalmazvány bevezetését. A 3—7. pontra nyert felelet a dolgozat derekas részét (tárgyalást, kifejtést), a 8. pontra egybeállított felelet pedig a dolgozat befejezését képezi.

állítás, rokon tételekkel való összehasonlítása, valamely föltétel alá vonhatása czéljából? 9. A fejtegetés egyes részleteit, fő- és kisebb szakaszait, miként sorakoztassam úgy, hogy előadás közben ismétlésekbe bocsátkozni kénytelen ne legyek, és hogy a fokozatosan érdekesebb részletek akkorra maradjanak, mikor az olvasó, hallgató figyelme gyaníthatólag lankadóban lesz? 10. Minden egyes részlet feldolgozásánál miből kell kiindulnom, min áthaladnom, mivel végeznom (mely fogalmat kell elemeiből vagy alsóbb fogalmakból összealkotnom, mit, hogyan értelmezni, körülírni; mely fogalmat elemeire, és éppen minő elemekre, alsóbb fogalmaira boncsolnom; melyet, minő rokon fogalmaktól, mi módon elkülönítenem, minő másokkal, minő kapcsolatba hoznom; hol, minő fogalmakat összemérnem s azokból ítéleteket, az ítéletekből ítélet-sorokat, — és minő czélra irányzottakat — alkotnom; hol, mi czélból, minő adatokra, tényekre hivatkoznom; állításom támogatását, az ellenkezőnek, eltérőnek czáfolását mivel, mi módon eszközölnöm; a fejtegetés által nyert, biztosított alapon mely irányban, az okoskodás minő eszközeinek alkalmazásával tovább építenem, a következőkre átlépést előkészítenem, azoknak sikerét biztosítanom, mindaddig, míg a kérdéses részletet minden oldalról kellően megvilágítottam stb.)? 11. Minden egyes részlet végén kellően kitűnik-e, hogy a fejtegetésben a föltétel, a kitűzött kérdés megoldását egy lépéssel ismét előbbre vittem? 12. Mivel, mi módon kell az egyes alsóbb részleteknek, vagy a fejtegetésben elért eredményeknek a föltétellel, a megvitatandó kérdéssel, meg egymással való összefüggését, a még hátralevő lépések sejtetése végett kitűntetnem? 13. Miben foglalhatók össze az egész fejtegetés folyamán nyert eredmények? 14. Előbbi pontra nyert felelet alapján: mennyiben ajánlható a tétel a hallgató (olvasó) további felélmébe, érdeklődésébe?

g) Tanításbírálat.

Tájékoztató. Tanítónövendéknek, működő tanítónak egyaránt és nem egyszer van szüksége arra, hogy valamely végigfigyelt gyakorlati tanításról írásba foglalt s felolvasandó, vagy szabadon előadandó bírálatot készítsen. Ezt a tanítóképzésünkkel szoros kapcsolatban álló ilyen munkát is elősegítendő: egy korábbi³ dolgozatom alapján (aa bb) a cc) latt) az alább látható kérdéssorozatokat állítottam össze.

aa) *A tanítás anyagára vonatkozó kérdések.* 1. A tanítás anyaga (a kapcsolatos csendes foglalkozás) megfelelt-e a tanítványok értelmi, vagy talán testi) fejlettsége iránt támasztható méltányos követelményeknek (mennyiségileg: nem volt-e igen kevés, igen sok; minőségileg: nem volt-e igen könnyű, fölötte bajos)? 2. Megfelelő volt-e a kérdéses anyag a tudomány mai állásának (a tudomány elfogadott tényei, megállapított eredményei nem voltak-e képzelet szüleményei, egyéni nézetek, megcáfolt állítások, valótlanságok gyanánt feltüntetve és megfordítva)? Hézagatlan volt-e az anyagfeldolgozás (nem hiányzott-e belőle valamely lényeges rész, nem volt-e valamely lényeges rész lényegtelennek vagy

³ Jegyzet. L. «Magyar Tanítóképző» 1888. évi folyam 51—53 l.

lényegtelen lényegesnek tekintve és mint ilyen tárgyalva)? 4. Tárgyát a tanító a szellemképzés összes céljaira eléggé kizsákmányolta-e?

bb) Az alkalmazott módszerre vonatkozó kérdések. 1. Helyes volt-e az anyagelrendezés logikailag és módszertanilag (a tárgyalás, a feldolgozás során elül volt-e az, a mi a későbbi-kehez alapul, előzményül, azoknak megértéséhez kulcs gyanánt kellett, hogy szolgáljon; megelőzte-e az ismeretes az ismeretlent, a közvetlenül szemlélhető a közvetve szemlélhető, a közelebbi a távolabbat stb.)? 2. Meg voltak-e tartva a tanítás fokozatai (t. i. az előkészítés — és pedig a figyelem — rávezetés az ösmert, az elsajátított tárgyrészletekkel való összekapcsolás; a derekas tárgyalás, feldolgozás; az egybefoglaló, befejező ismétlés)? 3. Kellő arányban állottak-e a tanítás egyes fokozatai egymáshoz, a kiszabott időhöz? 4. Megfelelt-e a tanítás tárgya az év- és napszakoknak (bogárról, valamely mezei virágról tavasszal és nem télen, írást, rajzolást a napnak kellően világos szakában, tornát nem mindjárt étkezés után, vagy közvetlenül azt megelőzőleg tanítottunk-e)? 5. Megfelelő volt-e a szemléltetés (a kezelt tárgy természetének, a tanítványok fejlettségének) a tanítás céljainak? 6. A tanítás alakja (tanalak) megfelelő volt-e (a kezelt tárgy természetének, a tanítványok fejlettségének)? 7. A tanító kérdései megfelelők voltak-e (a nyelvtan, logika, időkímélés, foglalkozásra kényszerítés követelményeinek; a jelentkező szükségletnek — kémlő kisegítő, ismétlő, egybefoglaló kérdések)? 8. Mintaszerű volt-e a tanító (a *beszédben*: nyelvtani kifogások; bőbeszédűség, szükséztavóság; felelet ismétlés, sajátosság hanghordozás, beszédbeli valamely más idétlenség; az *előcsinálásban*; a fellépésben, magatartásban testtartásban, taglejtésben, hangulatban, bánásmódban)? 9. A tanító mennyiben volt képes a megkészített tanítás-tervezeteket a véletlenül felmerült nehézségek, zavaró körülmények között azonnal és eredményesen módosítani? 10. Mennyiben volt képes a tanító — tanítás közben — fegyelmezni (tanításával, kérdései intézésével, lebilincselő tárgykezelésével; helyfoglalásával, mindenre kiterjedő figyelmével, fegyelmi intézkedésével stb.)? 11. Mennyiben volt a tanító tanítás közben testi nevelő (nem helyesen ülő, könyvet olvasáskor, naplót íráskor közlelő néző tanuló figyelmeztetése)? 12. Mennyiben volt az elemi tanító néptanító (tanítás közben figyelemmel volt-e a népiskolai tárgyak szerves kapcsolatára, a nép valódi közszükségeire, helyi szükségereire)?

cc) A tanítás eredményére vonatkozó kérdések. 1. Számbavette-e a tanító a tanítása (és a csendes foglalkozás) eredményeit? 2. Milyenek a voltak a tanítványok magán- és karban adott feleletei a nyelvtan, a logika, a föltett kérdés, a tanítványok fejlettsége szempontjából? 3. A tanítás (és csendes toglalkoztatás) alkalmával kellően intézkedett-e a tanító a tanítás eredményeinek biztosításáról (a tanítás kezdetén, folytában, végén, melyek voltak az ismételtetés alkalmával elkövetett hibái, kitüntetett ügyességei)? 4. A tanításieredmény biztosítására tett intézkedések — a hallott kérdések meg a befejező ismétlés eredményeinek egybevetése szerint — mennyiben vezettek sikerhez? 5. A feltüntetett sikerből — a tanítás folytán szerzett tapasztalatok szerint — mennyi irandó a bírálat tárgyát képező tanítás és mennyi a tanítványoknak korábban szerzett ösmereitei javára?

h) E g y e d i r a t (monographia).

Tájékoztató. Nem remélhetjük, nem is akarhatjuk, hogy néptanítóink tudós monographusokká fejlődjenek. Nem annyira az írói, mint főleg a tanítói asztal mellé rendeli őket élethivatásuk. Azonban valamely község, vidék természeti viszonyai megfigyelésének, a vonatkozó adatok gyűjtésének (a szülőföld ismertetésnél s főleg ez ismertetés mélyebben ható eredményeinek biztosításánál) a tanító épen olyan jól hasznát veheti, kell is, hogy vegye, mint a monographus a maga tudós forrásművének a megírásánál. Azt hiszem tehát, hogy lépésnyit sem távozom a tanítóképzés szorosan vett céljától azzal, ha egy kérdéssorozatot iktatok ide, hogy annak alapján és idejében a néptanító a maga községét, annak határát, vidékét átkutassa s a kérdéseimre így nyert feleletekben községe természeti viszonyainak rajzához, ösméretéhez az adatokat — a maga és utódai használatára megszerezze. — És most lássuk a kérdéseket.

1. Hol fekszik a kérdéses község (mely megye mely részében, mely út, vasút, folyó mellett levő milyen fekvésű helyen; ugyanazon, megye nevezetesebb pontjaitól, székhelyétől, a vele keletről, délről stb. szomszédos községektől hány kilométernyire)? 2. Alakulása idejéről, eredeti helyéről, történetéről, eddigi fejlődéséről m. n. források nyomán mit tudhatni. 3. A község határán találhatók-e romok, azok közelében vagy a határon egyebütt régiségek; az esetleg találtak, találhatók minő eredetre vallanak; a találtaknak mi sorsuk lett; át van-e kutatva e célból a határ, a község, s ha igen, minő eredménnyel? 4. Történt-e a községben, határán, környékén valamely nevezetesebb esemény; szól-e erről valamely emlék, ha igen, ki, mikor, miből állította, tartja fenn? 5. A község történetében mikor, kik (egyesekek, családok) szereztek érdemeket (kiváló szerepet játszottak)? 6. Jelenleg mekkora, mily irányú a kiterjedése, hány, minő nevű részzel, utczával? 7. Mit tudni a helység egyes részei, utczái elnevezésének eredetéről? 8. Mennyi a lakói száma a legutóbbi népszámlálás adatai szerint; ezekből mennyi férfi, nő? 9. A lakosok minő eredetűek, anyanyelvűek, vallásúak? 10. A községben minő ősrégi családok találhatók; mit tudni e családok, családnevek származásáról, jelentéséről; származott-e s ha igen, e község melyik családjából valamely jelentékeny állású, országos hírnévű ember; melyek a betelepült családok; honnan, mikor települtek be; ezeken kívül miféle családok, családnevek találhatók? 11. Melyek a község középületei, ezek közül melyek a kiválóbbak; ezeknek melyike minő eredetű alpból épült; létesítésén kik fáradoztak s így kik szereztek érdemeket; minő módon, alpból gondoskodnak a középületek fenntartásáról? 12. Milyen a község lakóinak életmódja (miből tartja fenn magát, övét a község legnagyobb része; minő foglalkozású emberek vannak ama többségen kívül)? 13. A község határának mekkora, minő irányú a kiterjedése, milyen a függőleges s a szomszéd községek határai által megadott vízszintes tagoltsága; hegyei, hegyláncai, ezek magassága, húzóásiránya; folyói, ezek eredete, iránya, sebessége, víztömege, felhasználása vízi munkaerőre; gazdagsága halban stb.? 14. Milyen a

község határának, a községnek talaja; a talaj át van-e kutatva, és mely időből, minő eredménnyel a kerti, mezei gazdaságra, bányászatra nézve? 15. A község határából mennyi (hány kataszteri hold, hektár) az erdő, legelő, szőlő, szántó, kaszáló, kert; a használatlan (kopár, szikla, omlás, mocsár stb.); a használatlan részek használhatóvá tételére van-e valami terv készítve, lépés téve; mennyire áll a terv a megvalósulástól? 16. Milyen állapotban, kezelés alatt vannak az erdők; tervezve, kezdeményezve van-e a kopár oldalak, a községi, dülő utak, vasutak, országutak, megyei utak, közterek befásítása, gyümölcsfákkal szegélyezése? 17. Erdeiben miféle épület-, eszközfák (haszonfák), a község közelében, kerteiben, közterein, sétahelyein stb. minő gyümölcsfák vannak; van-e a községnek faiskolája, mikor, ki, miből állította föl, miből tartják fenn, mit mire jövedelmez; van-e a községnek korai, őszi-téli alma-, körte stb. faja, szőlője, bora; értenek-e a községben a gyümölcsértékesítéshez, eltartáshoz; gyümölcsből, gyümölcsféléből a község lakói honnan és átlag mennyit vesznek be? 18. Melyek a község nevezetesebb vadon termő, művelés alatt levő orvosi ipar-, gazdasági, takarmánynövényei; milyen a kertgazdasága, minő virágok, dísznővények, konyhai növények, zöldségek, hüvelyesek stb. termelése milyen fokú fejlődésnek örvend, hová szállítják a termelők ilyenmő árúikat értékesítés végett; átlag mennyit vesznek be belőle évente? 19. Milyen az állatvilága (határában, erdeiben vadon élő állatok, melyeket egy vagy más célból vadásznak; madarai, halai, hasznos házi állatai, állattenyésztése: állatállománya, ennek szaporodása, apadása; hizómarha, tenyészmарha, ezek eladóhelyei; bevételei állatokból, állatterményekből, stb.)? 20. Minő állapotban van a helység, vidék házi-, kézmű gyáripára (melyiknek az üzésére van helyben, közelben kellő mennyiségű, minőségű olcsón beszerezhető nyersanyag; mely nyersanyagot kik mivé dolgoznak föl, hol, minő eredménnyel visznek piacra; keresettek-e az iparcikkek, mi történt, kellene hogy történjék, mely irányban ez ipar egyik másik ágának, mindenikének fejlesztésére; átlag mi a bevétel az iparból)? 21. Míveltségük minő fokon áll, tanintézetek, egyesületeik; ezek létesítésében, szervezésében, fentartásában, helyes irányú vezetésében stb. kinek vannak érdemei; működésükről minő adatok szólnak a működés biztosítására minő intézkedések, alapok szolgálnak? 22. Milyen a háztartásuk, berendezkedésük, viseletük? 23. Vannak-e s minő mulatóhelyeik, mulatságaik, népszokásaik (keresztelés, lakodalom, temetés, az élet nevezetes mozzanatai alkalmával;) milyen a tánczuk, zenéjük, vannak-e népdalaik, meséik, regéik, mondáik, gyermekmondókáik, táncszavaik, gyermek és ifjúsági játékaik, tájszólásbeli sajátságaik és melyek azok stb.)?

(Folytatjuk.)

Sándor Domokos.

Magyar nyelvi póttanfolyamok az állami tanítóképzőkben.¹

A sárospataki képzőben tartott tanfolyam.²

A póttanfolyamon megjelent 21 tanító. És pedig: Ungmegyéből 6, Beregmegyéből 6, Sárosmegyéből 2, Szepesmegyéből 1, Zemplénmegyéből 2, Szilágymegyéből 3, Szebenmegyéből 1.

Anyanyelvre nézve: ruthen 12, tót 5, román 3, német 1.

Hitfelekezeti szerint: g. kath. 17, r. kath. 3. ág, ev. 1.

Okleveles (1868: XXXVIII. t.-cz.) 19, nem okleveles 2.

A póttanfolyamon *Dezső* Lajos intézeti igazgató vezetése alatt tanítottak: *Veres* Ferencz, tanítóképző tanár; *Seliga* Antal, varannói közs. isk. ig.-tanító; *Kiss* István, m. laborczyi állami isk. tanító.

A póttanfolyam tanczélja a 80-as években tartott póttanfolyamok céljától annyiban tért el, hogy míg az 1880/85. években tartott póttanfolyamokon olyan tanítók is felvétettek, kik jóformán mit sem tudtak a magyar nyelvből, mert a több egymás után következő folyamaton ezek közül is a jó rész képes volt a magyar nyelvet a törvényben előírt mértékben elsajátítani: addig az 1894. évi póttanfolyamon, mely csak rendkívüli kisegítő eszköz gyanánt, azoknak kiképzése végett jött létre, kik az 1879: XVIII. t.-cz. rendelkezéseinek figyelmen kívül hagyásával nyertek általános tanítói oklevelet, inkább a nem magyar ajkú gyermekek magyar nyelvben való oktatási módjának ismertetésére és begyakorlására vala számítva. Habár ugyanis e hat hét alatt a magyar beszédben is tökéletesítették magukat azok, kik azt kellőképp nem bírták, de *lehetetlenség lett volna a magyar nyelvben teljesen járattanok kiképzését tűzni ki célul*; más részről a magyar nyelv tanításának módszerében még azok is haszonnal látogatták a tanfolyamot, kiknek a magyar nyelvben való tökéletesedésre nem épp sok szükségük volt. A hallgatók ezek folytán nem is osztattak előképzettségük szerint egymásra következő fokozatos csoportokba, hanem a módszertanban és a magyar nyelvtanban egy csoportban tanítottak. Ellenben az olvasmányok kezelésére alapított beszélgetési órákon, valamint a gyakorlati tanításra kitűzött órákon a gyakorlás intenzívebb eszközölhetése végett, két csoportra osztattak.

Ezen elvek szemmel tartásával a tanfolyam munkaterve következő volt:

Naponkint 7—8 ig *Dezső* Lajos igazgató tanította a magyar nyelv, írás és olvasás, számtanítás módszerét; törekedett a tanítókat tudatos, tervszerű eljárásra vezetni. Következő czímek kerültek tárgyalás (megértetés és begyakorlás) alá:³

¹ A többi tanfolyamokról szóló közleményeket l. a mult évi IX., X. s a f. é. I. és II.-III. füzetekben Szerk.

² A sárospataki képző XI. értesítője számára összeállította *Dezső* Lajos igazgató. Szerk.

³ Örömmel s köszönettel vennők, ha az érdemes igazgató úr a magyar nyelv tanításáról szóló eljárásának leírását lapunkban közzé tenné. Szerkesztő.

1. A magyar nyelvtanítás szükséges volta.
2. A magyar nyelv tanításának feltételei (lehetősége).
3. A magyar nyelv tanításának célja (feladata és köre).
4. A magyar nyelv tanulásának és tanításának módjai.
5. A magyar nyelv tanításának tanterve (beosztás évfolyamokra).
6. A tanmenet (az egyes évfolyamok tananyagának beosztása leczkékre).

7. A tanalak.
8. Az egyes órai tanítás menete.
9. Taneszközök.
10. Az írva-olvasás módszere.
11. A gépies olvasás módszere.
12. Az értelmes olvasás módszere
13. A szépolvasás módszere.
14. A nyelvgyakorlatok (fogalmazás) módszere.
15. A nyelvtan módszere.
16. A számtanítás módszere (terv, tanmenet, szemléltetési eszközök).
17. A számtanítási óra menete.
18. Az alkalmazott feladatok megfejtésmódja.
19. A tizedes törtek tanításmódja.
20. A közönséges törtek tanításmódja.

Taneszközök: 1. Az 1879. évi XVIII. t-cz. s az ennek alapján kiadott «Tanterv a nem magyar ajkú népiskolák számára.» Alkalmos könyvek hiányában a tárgyalt tananyag vezérpontjai a táblára minden órán felírtak, a hallgatók azokat módszertani füzetjökbe jegyezték. Egyébként a vezető tanár arra törekedett, hogy a hallgatók a tanórán ne csak megértsék, hanem be is gyakorolják a tananyagot.

A délelőtt 8—9-ig tartott órán *Seliga* Antal az egyik csoportban (10 hallgató) és *Kiss* István a másik csoportban (11 hallgató) magyar olvasmányi darabok kezelése által és közben törekedtek egyrésztől bővíteni, megszilárdítani a hallgatók magyar nyelvismeretét és abban való jártasságát; másrésztől kezelés által igyekeztek a hallgatókat helyes tanítói gyakorlatra vezetni.

Tanított 25 olvasmányi darab. Tankönyvek voltak: 1. Groó-féle Magyar Olvasó- és Gyakorlókönyv a II. oszt. számára. 2. Dezső Lajos népiskolai Olvasókönyvének I. füzeté, mely a nem magyar nyelvű népiskolák III. osztálya számára alkalmasnak találtatott. 3. Dezső Lajos Olvasókönyvének II. füzeté, mely a nem magyar nyelvű iskolák IV—VI osztályai számára való anyagot szolgáltatá.

A délelőtt 9—10-ig levő órán az előző órán tárgyalt olvasmány írásbeli feldolgozása (nyelvgyakorlat) következett. A füzetek a csoportvezetők által napról-napra kijavítottak.

A délelőtt 10—11-ig tartott órákon *Veres* Ferencz tanár a népiskolai magyar nyelvtan tananyagot dolgozá fel az egy csoportba foglalt hallgatókkal. A kifejtés alapjául szolgáltak a Dezső Lajos Olvasókönyvében foglalt s a nyelvtanítás céljaira rendezett példabeszédek; szóbeli begyakorlásul a tárgyalt olvasmányok elemeztettek s a kifejtett szabályok a nyelvgyakorló füzetbe beírtak.

A délután 3—4-ig tartott órákon (szerda és szombat kivételével) ismét két csoportba voltak osztva a hallgatók. Seliga A. és Kiss I. csoportvezetők felügyelete alatt a gyakorlati tanításban gyakorolták magukat a hallgatók. Használtatott a Groó-féle Vezérkönyv a magyar nyelv gyakorlására. I. rész, mely a póttanfolyam hallgatói által teljesen feldolgoztatott; mindegyik hallgató tartott 6 tanítási gyakorlatot.

A délután 4—5-ig tartott órák (szerda és szombat kivételével) a 7—8-ig tartott elméleti ismeret (később a nyelvtani tananyag) ismételtesére és begyakorlására fordítottatott.

Szerdán délután 3—4-ig a Groó-féle Vezérkönyvben levő népi iskolai dalok gyakoroltattak be (hallás után). Ezen kívül betanított 2 karéneket.

Szombaton délután a tanárok vezetése alatt a város nevezeteseit (főiskolai gyűjtemények, Rákóczy-vár) tekintették meg a hallgatók vagy a határba tettek kirándulást (malomkőbánya).

A hallgatók elszállásolása a tanítóképző-intézeti szállásokon történt. 19-én a tanítóképzői köztartásban étkeztek. 2 hallgató a városon egy nyugalmazott néptanítónál váltott szállást és étkezést.

A póttanfolyam költségei 1066 frtot tettek ki.

A székelykeresztúri magyar nyelvi póttanfolyam.

A székelykeresztúri m. kir. állami tanítóképző-intézetben az idegen ajkú népi iskolai tanítók számára rendezett magyar nyelvi póttanfolyam július 9-én nyitott meg, s augusztus 18-án fejeztetett be.

E póttanfolyamra 5 vármegyéből 160 tanító volt utasítva s megjelent 8 vármegyéből 60. Nevezetesen utasítva volt

Udvarhelymegyéből 2, s megjelent 2.

Nagy-Küküllőmegyéből 108, s megjelent 24.

Kis-Küküllőmegyéből 19, kik közül eljött 10, s jött még 6, kik utólagosan lettek utasítva; összesen jöttek tehát 16-an.

Alsó-Fehérmegyéből utasítva volt 22, kik közül megjelent 2, s a kik nem voltak az előzetes jegyzékbe foglalva, jött 5; voltak tehát 7-en.

Maros-Tordamegyéből 9, s megjelent 8.

Ezeken kívül jött *Szeben-, Fogaras- és Besztercze-Naszódmegyék-ből* 1—1.

A 60 létszámból volt németajkú szász 30 és románajkú szintén 30.

Vallásra nézve: ág. ev. 30, gör. kath. 23, és gör. keleti 7.

Kor szerint 19 éves volt 1, 20—22 éves 15, 26—30 éves 10, 31—35 éves 9, 36—40 éves 8, 41—45 éves 7, 46—50 éves 6, 51—55 éves 3, és 58 éves 1.

Elemi népi iskolai tanítói oklevele volt 57-nek nem volt oklevele 3-nak. Az 57 okleveles tanító közül megszerezte az oklevelét 1882. előtt 16 és a magyar nyelv tanításáról szóló 1879. évi 18 t.-cz. 2, illetve 6. §-ának értelmében kiállítottatott oklevele 1882. június 30-ika után 40-nek.

A kétféle nemzetiségű tanítókat, azoknak általános képzettségét tekintve, külön kellett tanítani s úgy a német- mint a románajkúakat a magyar nyelvben tanúsított jártasságuk szerint *kezdők* és *haladottak*

csoportjára kellett beosztanunk; 4 csoportban folyt tehát a tanítás 4 tanár által.

Tanítottak pedig a németajkú két csoportnak *Gombos Samu*, helybeli unitárius gimn. tanár magyar nyelvtant, *Ujvári Mihály*, képző-int. tanár módszertant; a románajkú két csoportnak *Sándor Domokos*, képző-int. tanár magyar nyelvtant és *Borbély Sámuel*, képző-int. igazgató módszertant, s egyszersmind vezetője volt a póttanfolyamnak. Társalgó-tanítókul alkalmazva voltak: a németajkúak mellé *Belle László* képz. int. gyakorl. isk. tanító és a románajkúak mellé *Péter János* alsóboldogasszonyfalui áll. isk. tanító.

A tanárok naponta 4 órát tanítottak, kivéven az igazgatót, kinek naponta 3 órája volt.

A tanítás naponta reggel 7 órakor kezdődött s tartott 10-ig, d. után a pedig 3—5-ig. Tanórák után a magyar társalgás vezetésére alkalmazott tanítók foglalták el őket délig és estve 8-ig.

Tanítóképesítő-vizsgálat a tanfolyam végén nem tartathatott, mert a magyar nyelv tanítására, 1-nek kivételével, mindannyian képesítve valának, még pedig, a kik 1882. előtt tettek általános tanítóképesítő-vizsgálatot, a magyar nyelv tanítására megszerezték a képesítő oklevelet a régebben rendezett ily magyar nyelvi póttanfolyamok alkalmával, a kik pedig 1882. után tettek tanítóképesítő vizsgálatot, a magyar nyelv tanításáról szóló 1879. évi 18. t. cz. 2. illetve 6. §§ ai értelmében lettek képesítve, s általános tanítói oklevelöket az illetékes kir. tanfelügyelők aláírták s hivatalos pecséttel ellátták. Nem kényszeríthettünk tehát senkit közülök, hogy ezuttal ismét alávéssék magukat egy újabb képesítő-vizsgálatnak.

Tartottunk azonban rendes záróvizsgálatot a jelen póttanfolyamon tanultakból, mely vizsgálatra 49 tanító állott elő. 6 tanító időközben eltávozott a tanfolyamról; 5 román tanító pedig *eltűnt a vizsgálat elől*, némelyek benn hagyva utolsó heti napdíjukat is.

Maguk viselete a tanítóknak teljesen kifogástalan volt, az utolsó napokig; az utolsó napokban azonban a román tanítók, *úgy látszott, külső befolyásra*, felbolydultak, s kik addig örömmel tekintettek a vizsgálat elé, egyszerre csak megmakacsolták magukat s kijelentették, hogy semmiféle vizsgát nem tesznek. Hanem végre is, megértette velök, hogy nem tanítóképesítő vizsgálatot kívánunk tőlük, 5-nek kivételével, mégis csak előállottak a záróvizsgálatra.

Városunk intelligenciája szívesen fogadta és megbecsülte a vendég tanítókat, s a németajkú szász tanítók jól is érezték magukat közöttünk; ők komolyan akartak tanulni s keresve keresték az érintkezést. Egy jótékonycélú népünnepélyen itten tanult összhangzatos magyar énekekkel közre is működtek, nemkülönben egy elhalt képzőintézeti tanár temetésén is több gyászdalt énekeltek magyarul.

A városi előljárásság búcsúvacsorával tisztelte meg a tanfolyam végén a távozókat; a román tanítók azonban már ekkor fel lévén izgatva, bolondítva, *e búcsúvacsorán sem vettek részt*.

Megemlítem még, hogy a tanfolyam összes kiadása 2303 frt. 32 krt. tett.

Borbély Sámuel.

A sepsi-szentgyörgyi tanfolyam története. ¹

Sepsi-Szentgyörgyön is póttanfolyam volt a nemzetiségi tanítók részére. A tanfolyamot azért rendelte el a miniszter, hogy alkalmat nyujtsön az állam nyelvének elsajátítására azoknak, a kik a magyar nyelvet sem írásban, sem szóban nem bírják. Be is gyülekeztek szép számmal hét vármegyéből román, szász és szerb tanítók és folyt a tanítás nagy jó igyekezettel és folyt a tanulás mérsékelt szorgalommal, de azért többé-kevésbé megfelelő sikerrel.

Pár nap múlva számoltak volna be a tanító urak az eredményre s akkor valószínűleg legnagyobb része meg is szerezte volna a képesítést, a mit a törvény tőlük megkövetel, a magyar nyelvből.

F. hó 11-én délben azonban híre futott a városban, hogy az oláh tanítók hazautaztak, mert *püspökjüktől azt az utasítást vették*, hogy tekintet nélkül a képesítő-vizsgálat megtartására, a kiszabott hat heti kurzus után azonnal utazzanak haza. És mintegy *hatvan román tanító azonnal ide is hagyta a várost*.

Az oláh pedagógusok eme könnyelmű viselkedése általános megbotránkozást keltett városzerte. Mert úgy gondolkozott mindenki, hogy ezek a férfiak nagy hálával lehetnének eltelve az államkormány iránt, a mely nekik lehetővé akarta tenni, hogy a törvény szellemének megfelelően képesíttessenek tanítói állásuk megtartására. És erre nemcsak megadta nekik az alkalmat, hanem módot is nyujtott rá, anyagilag is segélyezvén őket 70 kr. napi díjjal. Tehát még az állam fizetett a tanítóknak, csak hogy megszerezhessék maguknak a törvényt szabta minősítést.

Köztudomású dolog, hogy a tisztelt dászkel urak itt nagyon is kényelmesen voltak ellátva. Ingyenes jó szállásban, alig néhány krajczárba kerülő igen jó napi ételmezésben részesültek. Tanáraik, tanítóik megbecsülték őket, tanították odaadással, buzgósággal. Úgy bántak velök, mint édes testvéreikkel. A tanfelügyelő a tanárokkal egyetértve szívvél-lélekllel rajta volt, hogy ezek a nemzetiségi tanítók ne csak eredményre használják fel a részökre meghatározott tanítási időt, de a mellett kellemes és tanulságos szórakozásokban is részesüljenek. Elvitték őket testületileg kirándulásokra a közeli fürdőkhöz, Kovásznára, Sugásba stb. Alakítottak a tanárok dalárdát a tanítókból s már próbálgatták is a Hymnust s akadt közöttük olyan is, a ki egész animóval énekelte, hogy: «Isten áldd meg a *magyart*.»

Azonkívül pontosan kijárt a napidíjok: minden hét végén fizette őket a tanfelügyelő. A tanári és tanítói személyzet semmi túlságos követelésekkel nem lépett fel velök szemben: egyenes, őszinte, igazságos és mindenekfelett testvéries elbánásban részesültek.

Mi indíthatta hát ezeket az embereket olyan könnyelmű lépésre és akkora nagyfokú háládatlanságra, hogy jóltevőiket ilyen csúfosan cserben hagyva, magukat annak a veszélynek tegyék ki, hogy mint az állam nyelvéből nem képesített tanítók állásuktól megfosztassanak. Mert

¹ A «*Székelly Nemzet*» 1894. aug. 13-diki számából.

ennek a komplott-szerű tüntetésnek a legnagyobb valószínűséggel az lesz a következménye.

Ők a maguk esztelen eljárásuknak indító okául azt adják, hogy hat heti tanfolyamra voltak berendelve s mivel a hat hét két nap előtt letelt, ők nem kötelesek bevárni a pár nap múlva tartandó szigorlatot. Azt nem vették tekintetbe, hogy a tanfolyam első hete tanítás és tanulás nélkül folyt le, nem érkezvén meg még akkor a tanárok. Másfelől azt állítják, hogy ők a szigorlattól félték, mert a tanáraik folytonosan rémítgették őket tömeges buktatásokkal; a mi nagyon természetes, mert a tanároknak ez a komoly figyelmeztetés volt az egyetlen ható eszköz rendelkezésük alatt, hogy a különben sem ernyedetlen szorgalmú férfiakat kötelességeik fokozott teljesítésére serkentsék.

Hatvan-hetven aláírással *kérdést intéztek tehát egyházi főhatóságaikhoz*, hogy a közeledő szigorlatra s általában a kérdésben forgó minősítésükre vonatkozólag minő álláspontot foglaljanak el?

Erre jött a távirati válasz nem a püspöktől, hanem a balázsfalvi és nagyszebeni g. kath. és g. n. e. főkonzisztóriumtól, hogy ne reflektáljanak semmi egyéb utasításra, hanem a hat heti kurzus után azonnal hagyják oda a tanfolyamot.

Erre a *«felsőbb biztatásra»* mintegy hatvan román tanító jelentkezett Dancs Bertalan kir. tanfelügyelőnél, hogy ők a *«felsőbb helyről vett információk után»* hazautaznak. A tanfelügyelő komolyan figyelmeztette őket könnyelmű lépésük minden veszélyeire, sőt hangsúlyozta előttük, hogy miután ez a tanfolyam a közoktatásügyi kormány és az egyházi felsőbb hatóságok kölcsönös megegyezése alapján szervezetett, a magyar nyelvből való képesítés megszerezhetése végett vizsgálatnak kell alávetni magukat s ha ezt nem teszik, tanítói allásuk fog koczkán forogni. Az elbizakodott oláh tanítók azonban nem hederítettek a barátságos, de komoly és hivatalos intő szóra, hanem összeszedelőzködtek s mint a kiknek legjobb rendben van a szénájuk, vasutra ültek.

Hogy ezek a tanítók, a kik végül is saját fejükkel is tudnak gondolkozni, furfangosan ki akarják játszani az államkormány intézkedéseit, tehát ennél fogva nagyon is hibásak, az kétséget nem szenved. De mit szóljunk azon egyházi szentszékek eljárásához, a melyek ilyen tanácscsal látják el tanítóikat és hivatalból utasítják azokat renitens viselkedésre. *Ugy az illető egyházi főhatóságok, mint a megugrott dászkelek példás megfenyítést érdemelnek.*

Egyébiránt egynehány józanabb gondolkozású oláh tanítót kivéve majdnem valamennyien meglátszott a kedvetlenség, sőt türelmetlenség a magyar nyelv iránt. Akadtak veszedelmesebb fajtájúak is, a kik egyenesen *izgattak, bujtogattak* úgy, hogy azok közül két notorius magyarfalót (Istrate Miklós és Lepedean Miklós szeben megyei tanítókat) *ke kellett zárni a tanfolyamról.*

Szóval, úgy a kir. tanfelügyelőnek, mint a tanári karnak megketőztetett figyelmére és erélyére volt szükség, hogy a leghumánusabb bánásmódban részesülő oláh tanítók között a belső rend és törvényes figyelem egy-két izága ember miatt tel ne bomoljék.

Néhány román tanító s a szász és szerb tanítók nem követték a

rossz példát s itt maradtak a tanfolyam bezárásáig, illetőleg a képesítő vizsgálat megtartásáig.

Hogy a megugrott oláh tanítók azonkívül, hogy engedetlen magaviseletet tanusítottak a törvényes felsőbb rendelkezéssel szemben, még a maguk érdekében, saját tanítói állasukra való tekintetből is hételemletes ostobaságot követtek el, az a fentebb megírt dolgok után immár egészen világos.

Reflexiók a győri kerületi tornaversenyre.

Mindenképen készülünk a milleniumra. Nemcsak irkák, füzetek és negyedéves fiúmei rajzpapírok tanéve volt ez a záródott, hanem az akarat kormányozta izmok derekas munkájáé is. Tornaversenyekkel kezdtük, tornaversenyekkel végeztük, hogy az ezredik évben megtartandó III. országos olimpiádót alaposan előkészítsük. Nagyon helyesen. A nemzeti génusz hadd nyilatkozzék meg ezen a téren is. Meg azután Juvenálnak minden időben igazságot kell szolgáltatni, e rakitikus korban talán még jobban, mint máskor. Hadd vonuljon fel mi gyakrabban a haza ifjúsága a küzdőtér porondjára! A begombolkozásra készítő sok szellemi nyugtoldódás után hadd mutassa meg meztelen nyakát és izmos karjait! Tanítsuk meg őket, hogy az egészség az élet legbecsesebb kincsei közé tartozik; olyan az az emberben, mint a só, mely ízt ad az ételnek. Meg kell velük értetni, hogy a kiben a só nincs meg, az semmi öröme, gyönyörűségnek, boldogságnak ízt nem érzi, — hogy a beteges vagy beteg ember saját testének rabja, az szabályozza, irányítja gondolkozását, cselekvését; öntudatos akarata megtörik testének fogyatékoságain s így szabad, független nem lehet.

Ki az közöttünk, a ki erre a függetlenségre nem akarja megérlelni az ezeréves haza reményét? Van-e még köztünk tanügyi ember, ki a zordon Lappföldet kutató *tudós* Linné szavaiban kételkednék? «Ne tartsd magad boldogtalannak, ha szegény sorsban élsz is; többet ér a szegénység *egészséggel*, mint a királyi tanácsosság egészség nélkül.»

Elet, erő, egészség: e három fogalmat derekasan szolgálta az elmult iskolai esztendő. Rászolgáltak tornatanáraink is, hogy egyesek közülük immár bejutottak a «rangsorba.» Vajha olvastuk volna a ki-nevezettek közt annak a *mi* néhány kartársunknak nevét is, kik a mi tűzhelyeink tájáról, de még mindig rangsoron kívül kommandírozgatják tanítónövendékeinket a diadal útjára!

* * *

Innét az északnyugati Kárpátok koszorújából az őszi dérral viaskodó nyárutó Pozsonyba hívta az érdekelt intézeteket. A képzők közül a régi koronázó városba berukkolt Modor és mi: Léva. Erről a versenyről annak idejében avatott toll számolt be lapunk hasábjain. Sajnáljuk, hogy most, mikor az időjárás tavaszi ruhatárának leglengébb öltözetében jelent meg Győrött a küzdőtér felett, nem szoríthattunk velük itt is testvéri jóbort s jelen referádánkban az őszszel ránk árasztott

dicséretet (de a szép győri hölgyek ezüst bábérkoszorúja nélkül), nincs módunkban visszaadni az impozáns számmal s férfias mutatványokkal kirukkolni szokott Modornak.

A vizek Eldoradójában eszerint újólag csak két képző jelent meg a versenytéren: a házigazda, a győri kath. tanítóképző s Léva. Középtanoda egybegyült 14. A polgári iskolákat a kapuváriak harmonikusan mozgó derék csapatja képviselte.

A verseny délután 2 órától 8-ig tartott. A programot a torna-versenyek miniszteriális szabályzata, az előző versenyeken kifejlett gyakorlat alapján állították össze. Az intézetek külön gyakorlatai sorában, mint *tömeges versenyekre* kiváló súlyt fektettek a katonai rendgyakorlatokra és a játékokra. Kifejezést nyert ez a szervező bizottság azon intézkedésében, hogy a három nagyobb jutalmat: egy ezüst koszorút, egy nagy arany és egy nagy ezüst érmet, a katonai rendgyakorlatokban és játékokban excellens intézeteknek mint olyanoknak adta oda.

Ez az intézkedés mindenestre haladás a pozsonyiak kedélyeskedéséhez képest, kik annak idején elfeledték ítélkezésük zsinórmértékét felállítani s elismerő okleveleik áradatát zúditották valamennyi megjelent intézetre (pozsonyi kereskedelmi akadémia!), tornamesterre, kísérő tanárra s érmet nyert és sok érmet nem nyert növendékre. Bizonyára nem vagyunk még annál az ideális állapotnál, hogy minden felvonuló iskola egyenlő rátermettségének tudná tanujelét adni. Míg az ambíció ösztöne az egyéni képességek sokfélesége mellett az emberek lelkéből ki nem hal, addig az az állapot be sem következhetik s egy vagy néhány intézet a többi felett okvetlenül mindig ki fog emelkedni.

Győr ezt az elvet figyelembe vette, kár, hogy a bírálkozást nem a megkívánható tökéletességben hajtotta keresztül. Nevezetesen a jury bírálatában és ítéletében elfelejtett különbséget tenni «katonai» és «tornázó» rendgyakorlatok közt. Tornász ember tudja, hogy amannak elvei nálunk szigorúan akként körvonalazandók, miként azt a m. kir. honvéd-gyalogság «gyakorlati szabályzata» (iskoláinkat illetve, természetesen csakis a szakasz kiképzésére tartozólag) írja elő. A tornaversenyek tárgyában 1891-ben kiadott utasítás ezt világosan jelzi is (A. b.). Épen ezért nem indokolható a jurynak eljárása, mikor a pálmát oda nyújtja, hol amolyan tornázó rendgyakorlatok módjára végzett lenge, balletszerű mozdulatokkal jutnak a «tagok» «tagpárok»-ba. Kétségkívül a szemet megkapó látvány az, mikor 40—44 növendék festői dresszben «hullámszik» egyik alakzatból a másikba. De a katonai gyakorlatot katonai szemmel és mértékkel kell elbírálni, mely a káposzta taposó lépéseket első tekintetre meg tudja különböztetni attól, a mit katonáéknál úgy vezérelnek, hogy: kilépni.

A tömeges versenyek e fajtájának elbírálásánál figyelembe kell venni azt is, hogy egy-egy intézet mennyiben mutatja be a szakasz határain belül mozgó gyakorlatokat *összességükben*. Láttunk intézetet, mely a «kettős rendek jobbra át»-nál egyebet sem produkált. Kérdés, hogy a 2. sorra tudta volna-e megcsinálni ugyanezt? Ha már most egy ily intézet elegáns dresszbe öltöztetett hódító számú csapatával

mindig ott mozog a jury páholya előtt, s néhány tetszetős «tornázó» rendgyakorlattal, melyek menetközben végzett szabadgyakorlatokkal egybekapcsolva nem is tartoznak a kérdéses fajú gyakorlatok közé, mondjuk ha ily külsőségekkel akarja valamely intézet a jury figyelmét magára vonni: úgy e tudatos félrevezetéssel szemben ugyancsak talpán kell a versenybírósnak állania. Ily tüneményes hódítás mellett — mi a tribünt élénk megnyilatkozásra készíti — egy sötétebb egyenruhás kis csapatnak «kettős rendekből végzett fejlődései» amott a pálya sarkában, minden szabatos mozdulataik daczára sem fognak figyelmet kelteni.

Kérjük a versenybírótságot, hogy külsőség által, *iskolafajok szerint érzett rokon- és ellenszenvök* szerint se engedje magát befolyásoltatni s a katonai rendgyakorlatokat, mint a tömeges versenyek koronáját szakszerű mérlegeléssel, ha kell, katonai tagjaival bírálja vagy bíráltassa el.

Anélkül, hogy a francia minta szerint szervezendő iskolai zászlóaljok eszméjét kívánók felvetni, versenyünk katonai gyakorlatai elbírálása okáért kívánatosnak tartjuk, hogy a versenybírótságba a katonai elem mindenütt bevonassék néhány oly taggal, kiknek e nemű munkásságára e verseny rendező bizottsága *biztosan számíthat is*.

Azt is figyelembe kellene venni, hogy az egyszerre felvonuló intézetek száma álljon teljes arányban a rendelkezésre álló helylyet. Győrött ezt az elvet érvényesítették is, de csak a *papíron*. A katonai rendgyakorlatoknak két csoportban tervezett bemutatása egyszerre ment végbe, chaotikus állapotokat idézve elő a néző közönség szerepét felvett s pihenő alsó osztályosok áttörhetetlen gyűrűsánczai közt. Ott bizony egy tisztességes «balra kanyarodj»-ot bajos volt megcsinálni. A rend fentartására hivatott «kísérő-tanárok» teendője, itt jöjjön el a te országod! No, de tornaversenyünknek erről a mindennapi kenyerről majd lejjebb szólunk.

Egyébként pedig a két érmet a pozsonyi főreáliskola és a trencsényi főgimnázium vitte el. Legyen dicséretükre, hogy az őszi tornaverseny óta nagyot haladtak, mint általában az e fajtájú tömeges versenyekben résztvett intézetek javarészből. A nemes verseny hatása megnyilatkozott. Az őszszel Pozsonyban — ne vesse ránk az öndicséretért a követ senki! — a lévai képzőn kívül e gyakorlatokban az intézetek alig produkáltak valamit. Hanem azért tornatanárainkat még van okunk egyre-másra kérni. Ha nem katonaviselt emberek, úgy olvassák el a «gyakorlati szabályzat»-ot, hogy a szakaszok szárnyaira «tisztesek»-et kell állítani. Ilyeneket Győrött sem láttunk rajtunk túl, *még a nyertes intézetek szakaszaiban sem*. Azután meg arról a már említett káposztataposó lépésről szoktassák le az ifjúságot. Az életben sehol sem fogják annak hasznát látni, a katonaság 75 centiméteres kilépéséinél épen nem.

Mikor a katonai gyakorlatokkal hosszásabban foglalkoztunk, nehogy valaki az irgység kínai színét olvassa ki sorainkból. Csak az ügyet kívánjuk szolgálni. Hiszen mi beelégedhetünk azzal, a mit Győrből elhoztunk.

A legsikerültebb *játékokat* bemutató intézet jutalmazására a győri hölgyek egy ezüst babékoszorút ajánlottak fel. A város lelkes hölgyei mintha azt akarták volna kifejezni, hogy gyermekeik testi képzsére

leghelyesebb módszernek a játékszerű tornászatot tartják. Ezt, az eszme szolgálatában álló emléktárgyat a mi intézetünk ifjúsága nyerte el. Bemutatott játékaik a társas szabadgyakorlatok bélyegét hordozták magukon. A nagyobb tért igénylő «lovás-métán» kívül a figyelmet a «forgókereszt», a «repülő tornász» s két «pyramis» költötte fel növendékeink iránt. Talán nem egészen a véletlennek tudandó be, hogy a játékokban a pálmát oly intézet vitte el, melynek növendékei mint elemi iskolai tanítók lesznek hivatva a nemzet legfiatalabb iskolás generációjának testi érdekeit munkálni oly módon, miként azt az ország egy negyedének szemei előtt bemutatták.

A játékokat illetőleg Győrött már többet szerettünk volna látni a középiskoláktól. A középiskolai tornatanárok két játéktanfolyama hatásának már itt meg kell vala nyilatkoznia. A sport gondozott játszóteréről az iskola udvarára ájtott nagy «rugó-labda» játékon kívül újat nem láttunk. Egyik magánintézet vívási mutatványait pedig nem vagyunk hajlandók játéknak betudni, anélkül azonban, hogy e nagyon is komoly természetű alkalmazott tornának a felső osztályokban való jogosultságát kétségbe akarnók vonni.

Tömeges versenyekben láttunk még mérkőzni intézeteket szabadon választott s kézi szerekkel végzett *szabadgyakorlatokkal*. Nem tudjuk eléggé rosszalni az irányzatot, mely e tekintetben is hova-tovább fejlődőben van s mit a *külhatás előidézésére* eszelnek ki egyes tornatanárok.

A szabadgyakorlatoknak célja az egyént alapszerűen kiképezni, hogy a tornász annak alapján az egyes szerekhez veszély nélkül bocsátható legyen s ezek révén odaképesíteni a tornászó testét-lelkét, hogy az életben előjövő s emberileg értett legyőzhető akadályokkal meg tudjon birkózni. Ma már holmi pojáczás figurákkal, apró zászlókkal, a levegőben képzett alakzatokkal, csattogó kasztagnettákkal ezt a célt egy tornamester sem fogja elérni. Azonkívül a vezérlő tornatanítók megbontanak minden egyöntetű rhythmusérzékét, midőn egy-egy látványos alakzat kidomborítására a tornászokat perczekig tartó pózokba dirigálják, anélkül, hogy a mozdulat kivitelére valami jelentékeny izomerőt kötnének le. De hát mikor — elismerjük — olyan nehéz az ily bajzozos csoportról a szemet amoda terelni, hol súlyos vasbotokkal avagy fabuzogányokkal dolgozik a kar s feszül alatta rohamban a láb muszkulatúrája.

Van módjában a versenybírósnak ezen csak a külszint fényesítő szemfényvesztés ellen dolgozni. Az ily gyakorlatok anyagát előre be kell jelenteni. Tessék a tornatanárokat megfelelő gyakorlatok produktálására szorítani.

De van itt egy más baj is, mely olyan, mint a polyp. Ezer karú, mindenütt érzeteti hatását. *Az épen nem tornászó intézetek vagy csoportok feltódulása a versenyter közepére.* Volt alkalmunk ezt a rendtelenséget tapasztalni az első országos versenyen, a honnan örökbe kaptuk s két kerületin, a hol hűségesen tovább fejlesztettük. A résztvevő iskolák kísérő-tanárainak fegyelmezni tudó talentumába vetett hitünk azonban azt mondja nekünk, hogy növendékeinket a győri versenypályán szinte képtelenségig ment zűrzavaros kalandozásáról le lehet szoktatni.

Mert bizony-bizony mi is elmondhatjuk, hogy az az ezerkétszáz tanuló Arabónának ó-temetőjében a nézőközönség szemei elől a leg-érdekesebb mutatványokat elfödő bástyafalakat emelt, mint régen a római vitézek, — hadakozott egy-egy kis jobb látótérért, mint a hunok, — védekeztek olyanért, mint az avarok s fútták a riadót egy-egy lefoglalt s tribúnné avatott tornaszer hátán, mint a honfoglaló magyarok. Szerencsénk, hogy a tavasznak ezer színű és illatú friss virágot meglopott nagy tribún szép közönsége, kik azt az ezüst babékoszorút kötötték, ezt a klasszikus rendtelenséget csak a fiatal hévnek tudta be s nem következett belőle ferdén az iskolák józan diszciplínája ellen. Pedig a néző közönség méltán elvárhatja, hogy a miért ő fizetett, azt meg is nézhesse. Bizony-bizony alig látott az egyebet Győrött az öszsz-szabadgyakorlatok elvégeztével egy tarka egyenruhából alkotott tenger háborgós felületénél!

Már a katonai rendgyakorlatokat sajátékokat sem engedte látványosság szempontjából érvényesülni az a szemet is bántó zavaros dressz hullám. A későbbre maradt szabadgyakorlatok intézeti versenye egészen elvesztette a nézőre különben gyakorolni szokott kellemes hatását. Az egyéni versenyeknél pedig valósággal bosszantó volt a mindenütt lábatlankodó diák-népség.

A futókat megindították egy nagy usque 20 méteres vonalon (két-két osztály egyszerre startolt) s 30 futónak mint egy *tölcsérben* kellett a körül álló tanulók tömött sorfala közt futnia a *célpont* (!) felé. (Rendező Uraim, ott kötélnek kellett volna kifeszítve lenni!) Ez a körülmény a megállapított eredmények igaz értékéből sokat levon. Az ugrásnál meg a roham vonala a kíváncsi és biztató társak tömör fala közt oly szűk volt, hogy az ugrómérczék! fele iparkodó versenyzőnek az alkalmatlankodó eleven fal kitörése miatt a rohamot akárhányszor meg kellett ismételnie. Mi sem természetesebb, hogy a kíváncsi ifjú és gyermekhadnak egy tizede sem szerzett tiszta fogalmat az egyéni versenyekről, hova néhány év múlva már ő is ki fog állni — a mozgó jury tagjai a versenynemnek minden mozzanatáról (felállás, roham, elugrás) tudomást nem szerezhettek, — a nagy közönség pedig látva a megbomlott rendet, akkor kezdett oszlani, mikor az érdeklődésnek a tetőpontra kell vala hágnia.

Hibák, nagy hibák! Ezeken változtatni kell, a mint hogy változtatni lehet is. Az ifjúság számára a versenytér oldalain, talán leghelyesebben mindjárt a stabil versenybírótság páholyával szemben felépített tribúnok alatt kell egy hosszú pászmaövet jó erős takorlással elkeríteni, a hová minden egyes gyakorlat befejezte után a tornatanárnak növendékeit el kell vezetnie, hol a kísérő tanár tőle azokat átvéve, ő maga mehet a további gyakorlatok elvégzésére az utasítást megszerezni. Ugyaninnét fogja a tornatanár a bejelentett tanulókat — és csakis azokat — az egyéni versenyekhez elvezetni. Ezeket, hogy a többiektől első tekintetre meg lehessen különböztetni, valami egységes szallag-jelvénynyel is el lehetne látni.

Ha az az elkerített hely elég széles, úgy *azon belül* a pihenő és várakozó ifjúság járása-kelése nincs megakasztva, létszámuknak egész

egy negyedéig berendezett ülőhelyekre váltakozva letelepedhetnek, az egészségnek nem ártalmas frissítőket itt elkölthetik, esetleg érdeklődői itt őt felkereshetik, hirtelen támadt rosszullet esetén az orvos itt könnyebben juthat a segítségre szorulóhoz. Szóval ez lehetne a klaszszikus kor gymnasionjainak xystosa.

Kecsegtet bennünket a remény, hogy a legközelebbi alkalomkor ezen a nagy hibán segítenek. De hogy a szóban levő három tankerület intézetei a millennáris tornaversenyen a betartandó fegyelmet illetőleg mi kívánni valót se hagyjanak fenn s a versenyeken tanusított hagyományos rendtelenségükről leszokjanak, én bizony nem tudom, hogy nem volna-e kívánatos az ősszel megismételni a most lefolyt olimpiádot.

Pedig Győrben a már említettekén kívül több helyes újítással leptek meg bennünket. A tornatanárok *időtáblát* kaptak, melynek rovatai világosan jelezték, hogy egy-egy versenyszám meddig tart. Tudhatta magát mindenki mihez tartani. Az időtábla szigora még a kiváltságos tornamesternek, Győr tornatitánjának sem kegyelmezett meg. A felsőbb osztályok össz-szabadgyakorlataira szánt idő lejárván, bizony lefűtták őt a vezérlő páholyból félben maradt gyakorlataival egyetemben. A rendező bizottság a versenytér mellett egy bérelt házban felállította a *vörös keresztet*. *Egészségügy orvosa* folyton készenlétben volt, ki, miként magát egy ábrázatjával ellentétben fullánkös nyelvű kollégánk kifejezte, búsan látva, hogy benn dolga nem akad, átváltozott mozgó kórházzá. A versenytér körüli házak közül több, alkalmas jelzéssel a *természetes szükségletek* kielégítésére birta az apró Herkuléseket.

A fentebb említett *össz-szabadgyakorlatokhoz* is van egy szavunk. Először is ne térjünk el attól, a mit a gyakorlat már jónak igazolt. Annak a *részletes magyarázatnak* idejekorán való megszerkesztését és publikálását értjük, mely az össz-fegyelmezés zsinórmértékét képező eme gyakorlatokat egyenként ütemes tagoltságukban értelmezi. Ha csak amolyan nagyolva magyarázó vezérszavakat kapnak a tornatanárok, mint legutóbb, úgy megesik az, a mi megtörtént Győrben, hogy az egyes vidéki intézetek másként és másként értelmezve tanítják be a közönségnek gyönyörködtetésére szánt e mutatványos tagmozgásokat, miket a verseny előtti napon benn a város egy terén a három helyi intézet igazán szabatos kivitellel mutatott be. A vidéki intézetek azonban a sebtiben tartott próbán látva, hogy őket másként tanították a gyakorlatokra, a tornatanárok tekintélye kárára és az impozáns jelenségben gyönyörködni óhajtó tribűn közönsége bosszúságára tétova mozdulataikkal segítik alaposan «összemenni» ezeket a hatásos tömeggyakorlatokat.

Nem lehet okunk a hibákat e helyen palástolni. A mily talpraesettek voltak a versenytéren is Győrben a helyi algimnazisták és realisták eme gyakorlatai, — iparkodott is róluk a fotografus felvételeket eszközölni! — ép oly Panama számba mentek a felsőbb osztályokéi. A lemezeit kímélő fotografus masinája táján csönd volt, mint a Sípka-szorozban! Ennek a körülménynek nincs jó hatása épen a következő országos tornaversenyre, illetve a növendékekre, kik tapasztalva, hogy Pozsonyban az idő előrehaladottsága, Győrben pedig a

helyes előkészítés hiánya miatt ezek a látványos gyakorlatok nem sikerültek, féltő, hogy azzal az impresszióval fognak majd a legnagyobb napra, a millennium tornaversenyére felvonulni, hogy itt is hasonló sorsban fog az ő fáradságuk részesülni.

A *vezérlést* sem tartjuk helyesnek. A vezérlő bármilyen buzgó kiabálása sem fog itt dűlőre vezetni. Az ő emelvényétől légvonalban 150 méterre levő szélsők nem értik a szavát. Mikor ér az ő hangja oda hozzájuk? Még szerencse a végvárak eme kunktátoraira, ha az ütemet jelző lobogócska mozdulatai után bennmaradhatnak annyira a mennyire a biczegő rhytmusban. Meg azután mi célja lehet már itt a gyakran hosszas vezérszó elrecitálásának. Helyesebben úgy cselekedhetnék meg a dolgot, ha a gyakorlatok *folyószámára* hívnák fel a tornászok figyelmét. (A betanítás előtt még otthon kezükbe lehet juttatni a számozott s fennebb hivatolt részletes magyarázatot.) A gyakorlat folyószámát képező «római numerust» a gyakorlat ütemét jelző «arabs» számmal együtt egy mindenünnen látható póznára kell felhúzni. Erre a célra konstruálható egy alakú felhúzó készülék, melynek a növendékek felé fordított három oldalának egyike a rá erősített numeruslapokkal bárhonnan is meglátható. A némajel után az előtornász az emelvényen mutassa be, markirozva, mintegy figyelmeztetőül a jelzett gyakorlatot. Ezt kövesse annyi metronomszerű harangütés, a hány ütemes a következő gyakorlat, jelzi az arabs-szám. Az utolsó ütemkongás elhangzása után, miket minden növendék pontosan számol, a vezérlő feltartott zászlócskája lezuhintására további harangütések kíséretében, egyszerre fogják a növendékek a gyakorlatot kezdeni, egyenletesen folytatni s a lecsöngetésre egyszerre abbahagyni. Így követ gyakorlat gyakorlatot.

A főelv az, hogy távolságba a fény hamarabb hat, mint a hang s a mennyiben teljesen ez sem nélkülözhető, adjunk annak átható csengett. Az eddigi módszer a kerületi versenyeken, kisebb tömegeknél sem vált be teljesen; az országos versenyeken egészen cserben hagyhat. Az elsőn tényleg így is volt.

Az egyöntetűség okáért is javalt s a tömeges vezérlésekre vonatkozó eme methodust minden intézetre kötelezővé kellene tenni s ha házi versenyeinkeken ebbe kellőleg begyakoroltuk növendékeinket, a nagyobb tömegek együttes vezérlése elé nem fogjuk mozgósítani az az iskolák tájékán szabadon tenyésző «drukk»-ot. Így nem tog ismétlődni az eset, hogy a hosszas magyarázgatásban letelt idő végén a kérlelhetetlen időtábla szerint lefújja a jury-páholyból a «hornista» — Győrről így mondták! hijába' nyelvében él a nemzet! — a morortoriumért könyörgő tornatanárral együtt az eldrukkolt gyakorlatot.

Itt tartjuk felemlítendőnek azt, hogy az *össz-próbák* megtartása nem bizonyult helyes intézkedésnek. Megértik azt a fiúk egyszeri elmondásra is, hogy a versenytér téglalapalakú, az egyik hosszabbik oldal közepén van az állandó versenybíróság páholya. Ezzel szemben a másik hosszoldal közepén a vezérlő tanár emelvénye, e mögött a hálás publikum tribúnje s ez alatt futólag az ő számukra elkerített pihenő hely. A felvonulás és az össz-szabadgyakorlatokhoz való felállításnál, mint

a miért a próbát sürgetik, ők úgy is csak egyes kerékszeméi az egésznek, minek impozáns és czélszerű voltáért a mellettük menő tornatanáraik felelősek. Hogy pedig az össz-szabadgyakorlatokat helyesen fogták-e otthon fel — másik állítólagos ok a próba megtartására — arról más úton is van mód meggyőződni, t. i. akár a tornatanár, akár az egyes intézetek külön rövid bemutatásai által.

A teret előzetesen megismerendő, kár a távolról rendesen fáradtsággal, eltörődéssel jött vidéki növendékeket fásasztani háromnegyed-órás marsirozással. A talajt a szemle által jobbá úgy sem tehetik. Ám a skrupulózus tornatanár tekintse meg, mondjuk, tanulmányozza futó növendékei érdekében a tere-numot, de a délután úgyis eléggé igénybe veendő növendékek erejét csak 25⁰/₀-ig is kár kivenni. Győrött a Barakktól a Szedres-kertig, innen az ó-temetői versenytérig és retúr megtett úttal bizony kiszedtünk belőlük még délelőtt vagy 30 százalék izomerőt.

Meg is látszott ez az egyéni versenyek eredményén. A mely intézetek növendékei mint győzők *tömegesen* kerültek ki a futásokból, ugrásokból és szertornázásokból, azok közelebbi városok iskoláit reprezentálták, (Veszprém, Pápa, Sopron) honnét szokatlanul korai felkelés, hosszú vasutazás fáradalmas s életrendbontó étkezések által nem zavarthatva, eltörődés nélkül érkeztek a tanulók Győrre s itt is épen ezek voltak azok a szerencsések, kiknek szállásra, étkezésre menet nem kellett órai utakat tenni. Bizonyára figyelembe veendő körülmények!

És mikor az egyéni versenyekben elért eredményeket ezen a szemüvegen vizsgáljuk, nem tudjuk, igazat adjunk-e annak az állításnak, mit a debreczeni és nagyváradí testvér-versenyek konklúziójaként is emlegettek a lapok. Azt mondták, hogy az alföldi iskolák növendékei az egyéni rátermettség nagyobb meritumával rendelkeznek, semmint a felvidékiek s hogy ezek legfeljebb az intézeti versenyek terén mérkőzhetnek velük, az individuális versenyekben a győzelem, mint testileg fejlettebb generációnál, határozottan a délvidékiek oldalán áll. Pedig a statisztika Győrött is ezt mutatja. A három győző intézet (Léva, Pozsony, Trencsén) a Duna baloldaláról került ki, míg a déli iskolák növendékei (Kapuvár, Veszprém, Pápa, Sopron) az egyéni versenyekben diadal-maskodtak.

Ennek a kategorikusan hangzó egyetemes ítéletnek kimondása előtt azonban figyelembe kell venni a fentebb említett, de csak a beavatottak által megfigyelhetett körülményeket, melyek épen ezért a tényleg elért eredményeket a mi szemünk előtt csak *esetlegessé* teszik. Hogy azonban az alföldi iskolái a tornatanítás tekintetéből territorialis viszonyaiknál fogva a mieink fölött sok előnnyel bírnak, azt elismerjük. Az alföldön hamarabb nyilván a tavasz, gyorsabban szikkadván a talaj, a szabadban való trening előbb kezdődhetik meg. Ez a körülmény a futásnál, ugrásnál azt jelenti, hogy a növendékek ott lenn már áprilisban a versenyek szellemének megfelelőleg a gyorsfutásban gyakorolhatják magukat, homokra ugrálhatnak, stb, mikor nálunk még benn a tornateremben kókusz- és afrik-matraczok járják. Már most az ily drága alapú növendék a verseny homokjához kevésbé levén trenirozva, 5 méte-

res ugrását a nedves homokon elcsuszással végzi, a mi pedig nem számít. A javító ugrásban nincs okunk bízni. Mikor a felvidéken korábban hüvösödő ős. megint csak az ide tartozó iskolák versenyszerű gyakorlásai ellen dolgozik, t. i. az egyesek kiképzésének a verseny külkörülményeihez való alkalmazhatása szempontjából, az megint az alföldiek javára billent le a serpenyőt.

Azután a nélkül, hogy az egyéni versenyeknél működő igen szűkkörű — két, háromtagú — juryk pártatlanságát kétségbe akarnók vonni, megeshetik ily eset is: hogy a kitűzött érme kioszthatásában az össz versenybírótság majd tenn ne akadjon, kimondja pl., hogy a lóugrásnál feljegyzendő 12 jól ugró növendék. Hibatlan, a lovat nyakánál egyszerre két kézzel kapó ugrást az első turnusban kapnak három növendéktől. Ezeket tovább nem ugratják, de a következő kilenczet javító ugrásnak vetik alá. Ily nagy szám között nemcsak relative, de feltétlenül jönnek minősítendő ugrások megint kerülnek ki s bizony megeshett, hogy ezeknek, mint frisebb emlékezetben levőknek javító ugrásait — ugyanazon magasság és dobogótávolságban — a három elsőé elé tették. Világos, hogy így a 12 lóugrónak sorozata nem ad igaz képet a versenyzők képességeiről. Mivel pedig — és most jön az alföld és felvidék összehasonlításából keletkezett állításra alapul szolgáló esetek egyikének kétes értéke — mivel a kérdéses szernél csak 4 vagy 6 növendéket premizálnak, a feltétlenül legjobb ugrók nemhogy elsőeknek nem tétettek, de lehet, hogy a kitüntettek közt sincsenek, ők a szűkebb jury sebtiben aláírt jegyzőkönyvében 5. vagy 6-iknak vétetvén fel.

Azután egy még érdekesebb eset. Hosszasan tartó, a kezdetben nagy számú versenyzők lassú elmaradása miatt az íjtakat alaposan kifárasztó magas ugrásnál történik, hogy a legjobb három felviszi 165 centiméterre (5. és 6. osztály, hol dobogóról ugranak) Ezt a matadórok közül leverés nélkül, de megfigyelt érintéssel átugorja egy. Kettő javító s ime a javítók egyike szabatosan veti magát keresztül a zsinegen, érdemesítve magát az első díjra. Maradt a másodiknak.

Csak annak regisztrálására hoztuk fel az eseteket, hogy az általánosító ítéletek megalkotásánál sok évi tapasztalatot kell egybevetni s minden verseny alkalmával a segítő vagy hátráltató körülmények közül legalább a szembeötlőbbeket figyelembe kell venni. Az épen ismertett bírási módok egymással ellenkező, hiányos, rendszertelen volta, régi tornaegyesületeink megérett tapasztalatai gyümölcsének megszedéseként diktálja azt, hogy a *fenálló miniszteri utasítást, mint a melyet úgy sem tartanak pontosan be, tökéletesbbiteni kell* akként, hogy annak alapján a bíráások *mindenütt egyöntetűen* történjenek. A mennyiben a magyarországi tornaegyletek szövetségének ide vonatkozó határozmányaiából kivonatolt és most érvényes «Utasítás» szűk szavai eltérő magyarázatokra adnak alkalmat, azokat világos értelmezésekkel kell helyettesíteni.

Erre vonatkozólag jelen reflexióink során is volt alkalmunk néhány, Győrött már sikerrel alkalmazott, avagy pedig a merített tapasztalatokhoz képest kívánatosnak látszó újítást az intéző körök figyelmébe ajánlani.

Különlegesen vednk képzőintézetekre nézve ezuttal minden különösebb

indokolás nélkül csak azt az óhajt fejezem ki, hogy a középiskolák versenyző intézeteivel és ifjaival mi és növendékeink ne állíttassunk egy sorba. A kerületi versenyeken nyerjen ez kifejezést abban, hogy valamennyi jelentkező képző egy, esetleg két városba rendeltessék be, az országos versenyeken pedig, hogy az egésznek keretén belül, a képzők úgy intézetileg, mint növendékeik egyéni versenyével is tisztán egymással szemben mérkőzzenek.

Egyesületünknek az első országos tornaversenyt közvetlen követő választmányi ülésén már mint kívánatos intézkedést sürgette ezt a Paedagógium érdemes igazgatója. A kiknek azóta több versenyen volt alkalmuk résztvehetni, azok teljesen igazat fognak adni az első indítványozó ott kifejtett érveinek. Magunk részéről mintegy kiegészítésül még annak a kívánalomnak is kifejezést adunk, hogy a ránk vonatkozó eredmények megállapításánál a *versenybírószágban foglaljon helyet a tanítóképzők miniszteri biztosja*, esetleg a versenyző intézeteik által érdekelt királyi tanfelügyelők egyike. Ezen intézkedésnek kétszeres fontosságot tulajdonítunk akkor, ha a versenyzés módja marad a régi, a középiskolákkal végyesen lefolyó.

* * *

S mivel a tárgyhoz képest talán szokatlanul hosszúra nyúlt cik kem élén az áll, hogy reflexióim a «győri» tornaversenynyel állanak kapcsolatban: Győrrel végzem.

Győrött lattuk először valóban utánzó alakban keresztülvive a a klaszszikus idők méltán oly sokat hivatolt ifjúsági versenyait, ott a három víz partján nyílt ki a haza virága ily alkalomból először minden az összhangzatos nevelés adta nemes irányú képességeivel. A versenyt megelőző nap estéje a szellem tornájáé volt. A fáradva megérkezett vidéki bajtársak idegeinek nevelői tapintattal kigondolt felvillanyozására az anyakas a két nemes érzékszervnek s ez úton a léleknek mézédés mutatványokkal kedveskedett. A városi színházban a helyi két középiskola s a tanítóképző gazdag tartalmú hangversenyt rendezett a vendégtanarok és társak tiszteletére. Szíves készséggel ismerjük el, hogy a szóló művészet bemutatott ágai a győri iskolákban magas fokon állanak s hogy a méltán divatba jött iskolai monstre-hangversenyektől a legalkalmasabb időre tett győri semmi tekintetben sem maradt el. A hangversenyen szereplők tanításában fáradozott s a múzsáktól homlokon csókolt kollégákat megillető elismerésen kívül adjuk meg azt a három iskola testvéri együttérzését istápoló három igazgatónak is.

Léva.

Kriek Felső.

Folyamodványok az áll. tanítóképző tanárok különböző ügyeiben.¹

I.

Nagyméltóságú Miniszter Úr! Kegyelmes Urunk! A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete nevében az 1894. augusztus havában Debreczenben tartott gyűlés határozatából kifolyólag bátorokdunk az *állami tanítóképző-intézeti igazgatók érdekében* Nagyméltóságodhoz alább előadandó alázatos esedezésünkkel járulni. Mielőtt azonban ezen kérelmünket előterjesztenők, kedves kötelességünknek ismerjük hálás elismerésünket és köszönetünket kifejezni ama kiváló jóindulatért, a melylyel Nagyméltóságod a neveléssel és tanítással foglalkozók anyagi s erkölcsi érdekeit felkarolja, előmozdítja, minden alkalmat megragad, hogy társadalmi helyzetüket emelje; szabadelvű intézkedéseivel az iskolákban működő tanítóknak az erkölcsi öntudatot s munkakedvet növelje. Ez a körülmény buzdít s bátorít minket arra, hogy kartársaink egy részének méltánytalan helyzetét őszinte bizodalommal feltárjuk, s az ügy mielőbbi orvoslását mély tisztelettel kérjük.

Mióta csak egyesületünk az állami tanítóképző-tanárok fizetésének javítása érdekében mozgalmat indított, minden egyes alkalommal azon elvnek, mint czélnak, megvalósítása végett fáradoztunk s küzdöttünk, hogy a tanítóképzőknél alkalmazottak fizetése teljesen a középiskolai tanárok, illetve igazgatók díjazásaival *egyenlően* rendeztessék. Sok évi hiábavaló küzdelem után végre 1890-ben a közoktatási költségvetés tárgyalása alkalmával a képviselőház elismerte a teljes paritás jogosultságát és szükségét s a költségvetésnek az állami tanítóképző tanárokat illető tételeit több pontban ezen az alapon állapították meg. Az 1893. IV. törvényczikk szintén, ha nem is hajtattott még az végre egészen, ezen elv szerint sorozza be fizetési fokozatokba az állami tanítóképzőknél alkalmazott tanárokat. Míg azonban a tanárokra az 1893. IV. törvényczikk intézkedései a paritás majdnem teljes betartásával alkalmaztattak, addig az igazgatókra nézve igen hiányosan hajtattak végre.

Ugyanis 1892 óta az igazgatókra nézve csupán az történt, hogy a 24 állami tanító- és tanítónőképző-intézeti igazgató közül 8, egy harmadrész, 2000 frt törzsfizetéssel a VII. fizetési osztályba emeltetett; addig a többiek, 16-an, meghagyattak a VIII. fizetési osztály legalsó fokozatán *1400 frt törzsfizetéssel*. Ez a helyzet ellenkezik a paritás elvével, mert a középiskolai igazgatók számának azon $\frac{2}{3}$ -része (28-án), a mely a VIII. fizetési osztályban maradt, 1600 frt törzsfizetést húz, tehát 200 frttal többet, mint a tanítóképző igazgatók.

Ez a helyzet méltánytalan is az állami tanítóképző-intézeti igazgatókra, mert egyenlő képesítés és képzettség mellett munkájuk jóval magasabb körű és súlyosabb, mint a középiskolaiaké, a mennyiben az

¹ Az 1894. augusztus 18-án Debreczenben tartott nagy választmányi ülés határozatai értelmében felterjesztettek a f. é. június 8-án.

adminisztráción kívül 16 tanítási óra tartására kötelesek, internátust és gazdaságot vezetnek; őket tehát jogosan előnyösebb s nem kedveztlenebb elbánás illetné meg.

Bátorkodunk Nagyméltóságod figyelmét arra az aránytalanságra is felhívni, hogy az ugyanazon téren s egyenlő körülmények között működő tanítóképző igazgatók törzsfizetése között a paritás hiányos végrehajtása következtében 600 frt különbség van, a miből méltán származik az alacsonyan díjazottak között elkeseredés, különösen azoknál, a kik régóta szolgálnak s működésük ideje alatt kiváló érdemeket szereztek.

Bátorkodunk mély tisztelettel felemlíteni, hogy az állami tanítóképző igazgatók mai hátrányos helyzetét az 1893. IV. t. cz. egy lényeges hibája tette lehetővé. Ezen törvényczikk 3. §-ának *b*) pontja elősorolja, hogy mely állásban lévők sorolandók a VIII. fizetési osztálynak két magasabb fokozatába (1600 és 1800 frt törzsfizetéssel) *s itt a középiskolai igazgatók mellett nem említettnek a tanítóképzők igazgatói*. Ez az intézkedés megmagyarázhatatlan ellentétben áll ugyanezen pont második részével, a mely a IX. fiz. osztály két magasabb fokozatába sorolandók között említi a tanítóképző tanárokat is. Ezt a különös intézkedését a törvénynek véletlenül becsúszott tévedésnek tarthatjuk, mert érthetetlen előttünk, hogy a tanítóképző-intézeti és középiskolai tanárok között meglegyen a teljes paritás, ellenben az igazgatók között nem. Ezen nézetünkkel teljesen megegyezik Nagyméltóságod nagynevű elődjének, gr. Csáky Albin ő nagyméltóságának az 1893. IV. t. cz. tárgyalása alkalmával tett azon kijelentése, hogy teljesen egyenlően fog eljárni «*úgy a középiskolai, mint a felsőbb leányiskolai, valamint a tanító- és tanítónőképző igazgatókkal szemben*». Csodálatos, hogy e kijelentés ellenére sem érvényesült az egyenlő elbánás: a középiskolai igazgatókat kinevezték a VIII. fizetési osztály második fokozatába, a tanító- és tanítónőképző igazgatókat azonban nem.

Távol legyen tőlünk azon gondolat, miatha a magas tanügyi kormány a törvénynek ezt a hiányát a tanítóképző igazgatók fizetésének alacsonyabban való kiszabására akarná felhasználni; ellenben a Nagyméltóságodnak sokszor tapasztalt atyai jóindulatába és bölcsességébe vetett bizodalommal hiszszük, hogy az összes tanító- és tanítónőképző igazgatóknak a VIII. fizetési osztály második fokozatába való előléptetése által az a felfogás a melynek alapján a törvény készült, eredeti értelmébe vissza fog állíthatni.

Az említett okok alapján előterjesztett alázatos esedezésünket a következő pontokba bátorkodunk összefoglalni:

1. A jelenleg működő tanító- és tanítónőképző igazgatók közül mindazok, a kiknek törzsfizetése csak 1400 frt., a VIII. fizetési osztályba léptetendők elő.

2. Az állami tanító- és tanítónőképző-intézeti igazgatók általában az 1893. IV. t. cz. 3. §-ának *b*) pontja értelmében a VIII. fizetési osztálynak csakis két magasabb fokozatába sorolandók; tehát az ujonnan kinevezendőknek sem lehet a törzsfizetése 1600 frtnál kevesebb.

Alázatos esedezésünket ujólag Nagyméltóságod magas kegyeibe ajánlva, maradtunk mély tisztelettel

Budapest, 1895. június 3.

a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete nevében
alázatos szolgálái

Péterfy Sándor,
elnök.

Nagy László,
titkár.

II

Nagyméltóságú Miniszter Úr! Kegyelmes Urunk! Az állami tanítóképző-intézeti tanári testületek szervezetének egyik sérelmes pontja a *segédtanárok anyagi és erkölcsi helyzete*, a mely bénító súlylyal nehezedik első sorban a közvetlenül érdekelt kartársak, de többé-kevésbé magoknak az intézeteknek általános működésére is. Ismervén a helyzet súlyát, a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete még 1890-ben folyamodott a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi minisztériumhoz a bajok orvoslása végett; de mivel a helyzet azóta alig változott, az egyesület majd minden évben (1891. februárban, 1892. februárban, 1893. júniusban) megújította alázatos esedezését. A mennyiben az állami tanítóképző tanárok anyagi helyzete 1890. óta általában tetemesen javult, a segédtanárok mindinkább nyomasztóbbnak érzik anyagi s erkölcsi helyzetük elmaradottságát a többi kartársakkal szemben; ez a körülmény indítja a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületét, hogy az 1894. augusztus havában Debreczenben tartott gyűlésének határozata értelmében mély tisztelettel s fiúi bizodalommal ujólag feltárja Nagyméltóságod előtt az állami tanítóképző-intézetekben működő ezen kartársak helyzetét.

A tanárok helyzete egyik árnyékos oldalának azt tartják, hogy az igazgatói állást kivéve egyéb hivatali előmenetelre nincs kilátásuk. Elnyervén a rendes tanári állást, a hivatás, a nevelés és tudomány buzgó, sikeres szolgálata ritkán szokott számukra egyebet hozni, mint a híven teljesített munka öntudatát. De épen az a körülmény, hogy hivatali előmenetelre komolyan nem számíthatnak, szükségessé teszi egyrészt, hogy a tanári állás kellőképen, a mainál jobban javadalmaztassék, másrészt, hogy az e pályára lépők a rendes tanári állást rövid idő alatt elnyerhessék. A tanároknak legalább ennyit joguk van megkívánni s a középiskoláknál működő kartársaink legalább azt, hogy három évi ideiglenes szolgálat után a rendes tanári álláshoz és fizetéshez jutnak, többnyire elérik. Nem úgy azonban a tanítóképző tanárok, a kiknek előlépési viszonyaik kedvezőtlenebbek, mint bármily középfokú tanintézet tanárainak helyzete. A mi viszonyaink olyanok, hogy a segédtanárok elszolgálnak legalább 8, de többnyire 10—12 évet sőt igen gyakran ezen felül is, míg az óhajtvá várt rendes tanári álláshoz juthatnak. Így például az utóbbi három év alatt (1893—95) rendes tanárokká kinevezett segédtanárok közül mint segédtanár szolgált, 22 évig kettő, 13 évig egy, 11 évig egy, 10 évig egy, 9 évig kettő s 8 évig kettő.

Ha nem is hánytorgatjuk most azt, hogy ellenkezik a humanitással a művelt, tudományosan képzett fiatalembereket, a milyenek segéd-

tanáraink általában, ily hosszú évekig alárendelt helyzetben kedvezőtlen, sőt — a családosokra mondhatjuk — nyomorult anyagi viszonyok között tartani: csupán azt bátorkodunk felhozni, mint következményt, hogy azok a tanintézetek, a melyeknek ilyen abnormis személyzeti viszonyai vannak, nem is működhetnek normálisan. Gyakori tapasztalat állami képzőinkben, hogy a 8—10 éves segédtanárokat a napról-napra való reménykedés és csalódás, nyomasztó helyzetüknek folytonos tudata keserű érzelmekkel, sőt ingerültséggel tölti el, a mi a rendes tanárrá való előléptetés alkalmával azonnal megszűnik. Hogy az állami képzők segédtanárai a folytonos csalódások szülte kedvetlenség mellett is odaadó buzgósággal töltik be terhes, de nagy fontosságú funkcióikat, az ifjúság tanítását és *nevelését*, bizonyítja épen, hogy az eddiginél méltányosabb s igazságosabb elbánást érdemelnek.

A legszomorúbb a dologban az, hogy a mai előléptési viszonyok között nem is lehet reményük a segédtanároknak ügyeik jobbra fordul-tához. Az összes, a fővárosi és vidéki 17 tanítóképzőben van 20 segéd-tanár, s ezzel szemben 65 rendes tanár; még kedvezőtlenebb, s mondjuk, igazibb színben tűnik fel a helyzet, ha csak a vidéket tekintjük, a melynek 16 képzőjében 44 rendes és 18 segédtanár van, tehát az összes létszám 29 % -a segédtanár. Ily csekély rendes tanári létszám mellett az előléptetési kilátások a segédtanárookra nézve ma is igen elszomorító k az ujonnan kinevezett vagy kinevezendő segédtanárnak, midőn intézetükben helyét elfoglalja, bizony még mindig le kell mondania egy deczenniumra rendes tanárrá való előléptetéséről.

Van még egy körülmény, a mely a segédtanárok helyzetét nyomasztóvá teszi, s ez a tanári testületben elfoglalt alárendelt helyzetök. Az állami-tanítóképző intézetek igazgatásáról 1877-ben 10.998. sz. a. kiadott min. rendelet szerint a segédtanárokat a tanári testületben *nem illeti meg a szavazás joga!* Ma már ez az intézkedés idejét multa, mert a segédtanárnak ugyanaz a képesítése, a teendője, mint a rendes tanárnak, sőt az ifjúság nevelését is közvetlen ő eszközli. A rendeletnek ez a pontja, a melyet, tudtunkkal, a tanári testületek különben sem foganatosítottak soha, legalább a segédtanárok önérzetének emelése érdekében, alázatos nézetünk szerint hatályon kívül volna helyezendő.

Végre bátorkodunk Nagyméltóságodnak magas figyelmét a segéd-tanárok helyzetének még egy árnyékos pontjára, az ötödéves pótlékukban való megrövidülésökre, felhívni. Ugyanis az 1880-ben 32.994 sz. a. kiadott min. felső rendelet értelmében a rendes tanárok ötödéves pótléklul 100 frtot, a segédtanárok azonban nyugdíjba beszámítható fizetésük 10⁰/₀-át kapják, a mi 1890-ig 45 frtot, 1893-ig 60 frtot azontúl 80 frtot tett ki. Ebből a segédtanárookra tetemes anyagi veszteség háramlott; ugyanis, ha 5 évig maradtak a segédtanári állásban, 100 frt helyett 45, sőt ha 10 év után is ez állásban voltak, 200 frt helyett 95, leg-jobb esetben 105 frt ötödéves pótlékkal kényszerültek beérni. Ez a rendkívül kedvezőtlen előléptetési alkalom okozta 55, 95, 110 frt anyagi kárt jelent az illetőkre minden évben. Növeli a hibát az, hogy a hiányzó összeget a multa nézve nem pótolták akkor sem, ha valaki rendes tanárrá lett. Nem egyeztethető meg az igazsággal, hogy míg egyes

szerencsés kartársak, a kik 5 éven belül lettek rendes tanárokká, minden alkalommal 100 frtot húztak ötödéves pótlékul; addig azok, a kik 10—12 évig küzködtek és munkálkodtak a rendes tanári állás elnyeréséért, egész pályájukon keresztül, sőt még nyugdíjaztatásuk alkalmával is érezzék önhibájukon kívül tanárkodásuk első tíz évének nehézségét.

Ezen okok alapján alázatosan előterjesztjük a következő kérelmeinket:

1. A tanítóképző-intézeteknél most fennálló segédtanári intézmény szerveztessék oly módon, hogy a jelenlegi segédtanárok közül mindazok, a kik 3 év óta megelégedésre működnek, azután kinevezendők pedig a 3 évi alkalmazás elteltével, ha alkalmasoknak bizonyultak, rendes tanárokká neveztesse ki.

2. Az 1887-ben 10.998. sz. min. rendelet 25. §-ának a segédtanárokról szóló része hatályon kívül helyezendő.

3. A volt segédtanárok csonka ötödéves pótlékai az 1895. évtől kezdve visszamenőleg 100 frtra egészíttesenek ki; a jelenlegi segédtanárok ötödéves pótlékai pedig 100 frtban állapíttassanak meg.

Alázatos esedezésünket Nagyméltóságod magas kegyeibe s atyai jóindulatába ajánlva, maradunk mély tisztelettel

Budapesten, 1895. június 3-án

a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete nevében
alázatos szolgálai

Péterfy Sándor.
elnök.

Nagy László.
titkár.

III.

Nagyméltóságú Miniszter Úr! Kegyelmes Urunk! A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének az 1894. évi augusztus 18-án Debreczenben tartott gyűlése határozatából kifolyólag az állami tanító- és tanítónőkészítő-intézeteknél alkalmazott *zenetanárok* érdekében az itt következő alázatos kérelmet bátorkodunk előterjeszteni.

Egyenlő képesítés, munkakör, munka s egyenlő fizetés: ez azon elv, a melyet, valamint minden alkalommal, úgy az állami tanítóképző-intézeti zenetanárok díjazásánál is alkalmazandónak vélünk.

a) Az állami tanítóképző zenetanároknak, kivéve az először, 20—25 évvel ezelőtt alkalmazottak egynémelyikét, zenetanári oklevelök van, sőt a 15 év óta kinevezettek a zenetanárin kívül ép úgy, mint a többi képző tanárok, polgáriskolai tanári képesítéssel is bírnak.

b) A zenetanárok állása a tanító- és tanítónőkészítő-intézeteknél rendszeresített; tehát ugyanazon munkakörük van, mint a többi tanítóképző tanároknak.

c) Az állami tanítóképző-intézetekben a zenetanárok rendes óraszám a kántorságtannal együtt $14+4 = 18$ (ha t. i. mind a protestáns. mind róm. kath. kántorságtant tanítják). Tehát megvan a szabályszerű heti óraszámuk is. Sőt a jövőre életbe léptetendő új tanterv heti 19 órát szab ki számukra. Több tanítóképzőben a zenetanárok még heti 1—2 órában ifjúsági zenekart is vezetnek, úgy hogy óraszámuk már most is 19—20-at tesz ki.

Ebből logikailag az következnek, hogy a zenetanároknak egyenlő díjazásuk is van a rendes tanítóképző tanárokkal. Sajnos, nincs úgy! Összes zenetanáraink a X. fizetési osztályba vannak sorozva 800—1000 frt törzsfizetéssel. Ennek a sajátságos jelenségnek oka legalább részben az a hagyományos felfogás, a mely a zenetanítást kicsinyli, értéktelenebbnek tartja a többi, főleg az elméleti tantárgyaknál. Sajnálatos következményei voltak már ennek a tanítói körökben is megrögzött nézetnek: az ifjúság egyoldalú értelmi fejlődésére vezetett.

A nagyméltóságú vallás- és közoktatási kormány az utóbbi időkben elismerte az ének-zene fontos szerepét a tanítóképző oktatásban: a zenetanárok javadalma 1890 óta fokozatosan javult; minek az lett a következménye, hogy a tanítóképző-intézetekben a zeneoktatás terén is örvendetes haladást, figyelemre méltó fellendülést tapasztalunk. A céltól azonban még messze vagyunk. A zeneoktatás a tanítóképzőkben s ebből kifolyólag a népiskolában is, csak az esetben fog az első rendű nevelői tényező magaslatára emelkedni, ha egyebekben kívül a tanítóképzőkben a zeneoktatással foglalkozó egyéneket az őket jogosan megillető díjazásban fogják részesíteni.

A felhozott okok alapján bátorkodunk a következőket alázatosan kérni:

1. A három évnél régebb idő óta szolgáló zenetanárok rendes tanárokká léptetessenek elő.
2. A három éven alul alkalmazott zenetanárok jelen rangidejük megtartása mellett segédtanárokká neveztesse ki.

Nagyméltóságod a múlt év végén két zenetanárt segédtanárrá kegyeskedett kinevezni. Ebből azon reménységet merítjük, hogy alázatos kérelmünk immár elvi akadályokba nem ütközik. Midőn tehát az említett kinevezésekért Nagyméltóságodnak halás köszönetünket fejezzük ki, alázatosan kérjük, méltóztassék eme bölcs intézkedését az általunk jelzett módon és arányban a többi zenetárookra is kiterjeszteni.

Alázatos esedezésünk Nagyméltóságod magas kegyeibe ajánlva, maradtunk mély tisztelettel

Budapesten, 1895. június 4-én

a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete nevében
alázatos szolgálai

Péterfy Sándor,
elnök.

Nagy László,
titkár.

IV.

Nagyméltóságú Miniszter Úr! Kegyelmes Urunk! A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete nevében bátorkodunk az 1894. augusztus 18-án Debreczenben tartott gyűlésen hozott határozat értelmében az állami gyakorlóiskolai tanítók érdekében alázatos előterjesztéssel élni.

Az 1890. januárius 1-je óta az állami tanító- és tanítónőképző-intézeteknél alkalmazott tanítók (tanárok, tanítónők) mindenike részesült már kisebb-nagyobb fizetésemelésben. A rendes tanárok törzsfizetése 300—600 frttal, a segédtanároké 155 frttal, a zenetanároké 250—300

frttal, a rajztanároké 150—300 frttal javult; az igazgatók közül legalább azon kevesek, a kik a VII. fizetési osztályba kerültek, szintén jobb javadalmazást élveznek, mint azelőtt. Csupán a gyakorlóiskolai tanítók maradtak ki minden jóból. Ama jótékony sugarak, a melyek a közoktatási magas kormány atyai jóindulatából a tanítóképzés s a tanítóképző tanárok ügyeibe előmenetelt hoztak, a gyakorló-iskolai tanítókkal szemben legalább eddig hidegen maradtak.

Az ügynek és kartársainknak szeretete késztet minket azon alázatos nézetünknek tisztelettel való nyilvánítására, hogy a gyakorlóiskolai tanítók rendszeres mellőzését nem tudjuk összeegyeztetni az igazsággal s a tanítóképzés érdekével. Az igazsággal azért nem, mert a gyakorlóiskolai tanítók általában szakértelemmel, buzgalommal, sőt egynémelyikük önfeláldozással töltötte s tölti be fontos, nagy felelősséggel járó, nemes hivatását. Így hát nem tudjuk megfejtetni, honnan ered az előléptetésekből való kizáratásuk. Azt az egyet tudjuk, sajnosan tapasztaljuk, hogy gyakorlóiskolai tanító-kartársainknál a irántuk tanúsított eljárás miatt némi lehangoltság kezd mutatkozni; épen azért sürgősnek véljük a segílyt, nehogy ott, a hol a legtöbb ideális lelkesedésre, lelki rugékonyságra van szükség, a szellemet bénító elégedetlenség és testesztő közöny vegyen a kedélyeken erőt.

A tanítóképzés érdekével is ellenkezik a gyakorlóiskolai tanítói állás elhanyagolása. Ugyanis mind a tanügyi magas kormány, mind a szakemberek részéről a tanítóképzés fejlesztése ügyében alapelvül fogadtatott el a szakszerű és gyakorlati kiképzésnek az eddiginél intenzívebb felölelése, a mely irány a Nagyméltóságod által kegyesen elfogadott új tanítóképző-intézeti tantervben határozott kifejezést is nyert. Ennek az immar tényekben nyilvánuló iránynak természetes következménye egyáltalán nem a gyakorlóiskolai tanítói állás hanyatlása lehetne, a mint azt az utóbbi időben sajnosan tapasztaljuk, hanem annak fejlesztése, a gyakorlóiskolai tanítók képzettségének és díjazásának emelése.

De mi volna az a díjazás, a melyben a gyakorlóiskolai tanítók a tanítóképzés érdekeinek megfelelőleg részesítendőek volnának?

A tanítóképző-intézeti tanárok egyesülete még az 1890. év augusztus havában Budapesten tartott gyűlésén kimondotta, hogy a gyakorlóiskolai tanítók *rendes tanári fizetést* kapjanak. Ezóta minden évben bátorzkodunk, habár eddig eredménytelenül is, ebben az irányban a nagyméltóságú vallás- és közoktatási Miniszter Úrhoz alázatos előterjesztésekkel élni. Most abban a reményben ujtjuk meg esedezésünket, hogy Nagyméltóságod azt kegyesen meghallgatván, a teljesülés útjára fogja terelni.

Bátorkodunk azokat az okokat, a melyeknél fogva szükségesnek tartjuk a gyakorlóiskolai tanítóknak *rendes tanári fizetésben* való részesítését, röviden összefoglalva ujlag előadni.

1. Az első és főök erre az, hogy a gyakorlóiskolai tanítók, mint a tanítónövendékek gyakorlati kiképzésének eszközlői, *rendes tanári teendőket* végeznek, és pedig a következőket:

a) módszertani utasításokat adnak a tanítónövendékeknek;

b) megvizsgálják és kijavítják a II. éves növendékeknek az iskolai látogatások alkalmával készített jegyzeteit.

c) utasításokat adnak a III. és IV. éves növendékeknek a tanításra való előkészületekhez s megvizsgálják a tanítás kivitele végett készített írásbeli praeparatumaikat;

d) a megejtett gyakorlati tanításokról bírálatokat mondanak s e czélból a közös bírálati órákon jelen vannak, sőt néhol azokat maguk vezetik;

e) mintatanításokat tartanak.

2. A gyakorlóiskolai tanítóknak filozófiai alapon nyugvó rendszeres elméleti és gyakorlati pedagógiai képzettségöknek kell lennie, különben az itt jelzett teendőiket sikeresen nem végezhetik.

3. Az 1877-ben 10.998. sz. a. kiadott min. rendelet a gyakorlóiskolai tanítókat a tanítóképző-intézetek tanári testületeinek rendes tagjaiul mondja s nekik a testületekben tanácskozási és szavazati jogokat ad.

4. Az 1880-ban 32.994. sz. a. kelt min. rendelet szerint a gyakorlóiskolai tanítókat épen úgy, mint a rendes tanárokat, 100 frt. ötödéves pótlék illeti meg.

5. A gyakorlóiskolai állás oda fejlesztendő, hogy az előlépési fokozat legyen az ország legkiválóbb népiskolai tanítói számára. Ettől azonban ma messze vagyunk, mert a népiskolai tanítóknak a nagyobb városok többjében, sőt a kisebbekben is több helyen, van annyi fizetésük, különösen jövedelmük többnyire sokkal több is, mint a gyakorlóiskolai tanítóknak (700 frt. törzsfizetés). Innen van az, hogy a legkiválóbb tanítók a nagyvárosi tanítói, vagy a segédtanfelügyelői állásokra törekednek; de a különben is súlyos teendőikkel megrakott, fáradságos és kényes gyakorlóiskolai tanítói állás rájuk nézve egyáltalán nem kecseghető.

Ezen okok alapján kérjük a gyakorlóiskolai tanítók számára a rendes tanári fizetést. S midőn ezt tesszük, örömmel s hálás köszönettel említjük fel, hogy Nagyméltóságod az utóbbi időben egy gyakorlóiskolai tanítót (a bajai tanítóképzőben) a X. fizetési osztályba emelni és segédtanárrá kinevezni méltóztatott. Ezzel a kinevezéssel, hiszszük, leomlott az a kínai fal, a mely a gyakorlóiskolai tanítókat a rendes tanári fizetéstől eddig elvasztotta; lehető lesz a IX. és VIII. fizetési osztályokba előlépniök, a nélkül, hogy gyakorlóiskolai foglalkozásuk körétől elvonatnának s valamely szaktantárgy előadására utasíttatnának.

Bátorkodunk ez alkalommal azon sérelmünket felemlíteni, hogy az 1892. óta kinevezett gyakorlóiskolai tanítók kezdő fizetésül nem 700, hanem 500 frtot (a XI. fiz. osztály utolsó fokozatát) kaptak. Hogy ez az eljárás káros a tanítóképzésre, az annyira természetes, hogy bizonyíthatnunk is felesleges; de törvénybe ütköző is, mert az 1893. IV. t. cz. az 1868. XXXVIII. t. cz. 85-ának azon intézkedését, a mely a gyakorlóiskolai tanítók törzsfizetését 700 frtban szabja meg, nem helyezte hatályon kívül.

Ezek után bátorkodunk Nagyméltóságodnak a következő alázatos kérelmeinket előterjeszteni:

1. A állami gyakorlóiskolai tanítók kezdő fizetése, a mint azt az 1868. XXXVIII. t.-cz. 85. §-a meghatározza, 700 frt legyen.

2. Az állami gyakorlóiskolai tanítók a IX. és VIII. fiz. osztály mindazon fokozataiba előléptetendők, a melyekbe a tanítóképző rendes tanárok az 1893. IV. t.-cz. értelmében előléphetnek.

Alázatos esedezésünket Nagyméltóságod magas kegyeibe ajánlva, maradtunk mély tisztelettel

Budapesten, 1895. június 5-én

a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének nevében
alázatos szolgái

Péterfy Sándor
elnök,

Nagy László
titkár.

V.

Nagyméltóságú Miniszter Úr! Kegyelmes Urunk. A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének az 1894. év augusztus 20-án, Debreczenben tartott gyűlése a tanítóképző-intézeti tanárok s igazgatók kinevezéséről a következő határozatokat hozta:

1. A tanítóképző-intézeteknél a tanári s igazgatói állások nyilvános pályázat útján töltendők be.

2. Az igazgatói állásokra csak tanítóképző tanárok pályázhatnak.

A helyett, hogy eme határozatokat alázatos esedezés alakjában terjesztenők fel Nagyméltóságodhoz, örömmel jelentjük ki, hogy kérelmünk a Nagyméltóságod által a f. é. április 2-án 64.575. sz. a. kiadott felső rendelete után, a mely épen az állami tanítóképző-intézeti tanári s igazgatói állásoknak nyilvános pályázat útján való betöltése tárgyában intézkedik, immár *tárgyaltanná vált*. Megragadjuk azonban az alkalmat, hogy Nagyméltóságodnak a tanítóképzés ügyére fordított kiváló gondoskodásáért s különösen az említett kormányzati tényéért legkészségebbel elismerésünket s hálás köszönetünket fejezzük ki. Nagyméltóságodnak ez a szabadelvű intézkedése az állami tanító- és tanítónőképző-intézeti tanári testületek egyetértő, egységes működése terén bizonyára korszakot fog alkotni s eszközölni fogja, hogy a tanári karok azon intézetek érdekeit, a melyekben működnek, féltékenyen őrizzék s meleg odaadással munkálják.

Nagyméltóságod ama felső rendelete kibocsátásánál kegyeskedett a tanítóképző tanárok közvetve nyilvánult óhajtasát magas figyelmére méltatni; miből mi azon reményt merítettük, hogy ez alkalommal előterjesztett alázatos kérelmeinket is, a melyek a tanítóképző és ügye iránti szeretetből és lelkesedésből erednek, bölcs megfontolása tárgyává tévén, megvalósításuk érdekében, a mennyiben magas véleményével meg-egyeznek, intézkedni fog.

Hálás köszönetünk kifejezését megújítván, maradtunk mély tisztelettel
Budapesten, 1895. június 4-én

a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete nevében
alázatos szolgái

Péterfy Sándor
elnök,

Nagy László
titkár.

NÉPOKTATÁS.

Mi az oka a túlterhelésnek, gyermekeink korai érettségének és ifjúságunk elfásultságának?

«Maradjon a gyermek: gyermek, míg csak lehet,
Majd érzi súlyosan ő is az életet!»

Pósa Lajos.

Általános a panasz, hogy gyermekeink feltűnően hamar öregednek testben és lélekben egyaránt. A jó szülők és nevelők fájdalommal szemlélik a szomorú jelenségeket. A családi körökben, pedagógusok gyűlésein, a napi- és szaklapokban minduntalan felmerül e kérdés.

Kármán Mór, jeles pedagógusunk, csak nem rég is foglalkozott e baj okainak magyarázatával. A napi- és szaklapok megemlékeztek nyomtatásban megjelent tanulmányáról, egyik-másik lapunk ismertette is.

Az idő halad. A baj nem hogy szűnnék, sőt ijesztő mértékben nő. Bizony-bizony itt lesz nemsokára az idő, a mikor igazán elmondhatjuk: «Gyermekeket keresek, de egyet sem találok».

Idestova hűsz esztendeje lesz, hogy gyermekneveléssel foglalkozom. Hűsz esztendő alatt sok becses tapasztalatot szerezhet az ember, ha állandó és mély figyelemmel, alaposan vizsgálja el a maga és környezetének életét; ha egy pillanatra sem hagyja el a természetet s az ebben egymást oly gyönyörű senséggel, magasztossággal és hatalommal felváltó jelenségeket. A ki a természet ölen gyűjti ismereteit, ott meríti az ok és okozat, az előzmény és következmény szülte tanulságokat; a ki figyelmére méltatja a szakadatlan átalakulásban rejlő haladást, emelkedést, fejlődést s észreveszi e folyamatban mutatkozó hanyatlást és ujjáébredést: az bizonynyal megtalálja azon okokat is, a melyek gyermekeink korai érettségét szülték.

Az elmúlt 19 év alatt a kisdedóvó-intézetben elemi fiú- s leány-, polgári fiú- s leány-, felső leány-, ipar- és kereskedelmi iskolában neveltem és tanítottam; tehát éveken át foglalkoztam a különböző korú, nemű, rendű és rangú gyermekekkel, de láttam egyúttal a különbségeket is, a melyek a magyar, német, szász, oláh, szerb, ruthén és tót ajkú gyermekek lelki életének fejlődésében mutatkoztak; megállapítottam a közös és a különös jelenségeket. A jó Isten megajándékozott elég gyermekkel; figyelemmel kísértem külön-külön mindegyiknek fejlődését. A mint az elsorolt tények igazolják, sohasem hiányzott az alkalom a csecsemő, a kisded, a gyermek, az ifjú, a leány testi és lelki életének megfigyelésére. E közleményhez az anyagot tehát közvetlen szemlélet útján gyűjtöttem. Az anyag felhasználására tanítómestereim adták meg az útmutatást; ezek: volt tanáraink Madzsar, Hetényi, Gyertyánffy, dr. Kiss Áron és Péterfy Sándor, továbbá a magyar és külföldi szakkönyvek és szaklapok.

Ujat e cikkelyben én nem mondhatok. Nem is czélom. Én egy-

szerűen csak kifejtem az okokat, rámutatok az okozatokra s aztán végül megjelölöm a kibontakozás ösvényét.

Hogy ma gyermekeink élete nem a gyermek természetszerű élete, annak az oka az iskola és a kiseddóvó-intézet; mert mind az egyik, mind a másik elvonja a gyermeket a természettől. Semmi sincs e földön, a mi a kisedd és az iskolás fiú és leány lelkét megfelelőbben táplálhatná, erejét gyarapíthatná és fentarthatná, mint a természet. A lélek örökre szunynyadna, ha a külvilág (a természet) életét meg nem indítaná. A természet a talaj, a melyből a lélek hajtásai az első nedvet nyerik; a természet világossága és melege kölcsönzi a hajtásoknak a színt, erőt, biztosítja gyarapodásukat és szaporodásukat.

A ki a gyermeket kiragadja a természet öléből, az megnyomorítja testét és lelkét. A mint a leggyönyörűbb növény is veszít színéből, üdeségéből, erejéből, a virág illataból, midőn a kertész a szabad levegőből a zárt szobába, virágházba vagy pinczébe helyezte el: épen úgy elcsenevészedik az iskola vagy óvó-intézet négy fala közé szorított gyermek is.

Sokkal szebben s tán világosabban is fejezték ki ezt a nevelés halhatatlanjai; képző-intézeti kézikönyveink minden lapon ezt prédikálják; minek szólok tehát róla? Hogy a gyermek túlkorán érik meg, annak mi nem azért vagyunk okai, mert a természetszerű nevelés törvényeit nem ismerjük, hanem azért, mert azon örökigaz törvényeket nem alkalmazzuk jól. Ennek igen sok oka van. Az első és a legfőbb ok, mely a többit is nagyrészt magában foglalja, az, hogy nem ismerjük a reánk bízott gyermekcsereg lelkét, fejlődésének sajátosságát s így nem is vagyunk képesek a gyermek lelki világába alászállani. A képző-intézetek vannak hivatva e bajon segíteni, még pedig azért, ha a lélektan tanításának mai módját megváltoztatják. Fel kell hagynunk a passzív rendszerrel. Az ovónő- és tanítójelöltekre nézve nem a száraz, absztrakt lélektani meghatározások képezik a lényegét, hanem a lélektani fogalmaknak aktív módon való elsajátítása. A mihez az ember öntevékenységgel jut, az legbiztosabb és legkedvesebb szerzeménye. Érzékeljék (szemléljék) a növendékek a lélektani képzeteket, fogalmakat stb. aktív módon s e tudomány drága kincsekkel tölteni meg lelküket. A mely tanítóképző tanár egyetemi tanár módjára kezeli a lélektant, az nem természetszerűen tanít. A 15—16 éves ifjú lelke sokkal fejletlenebb még, semhogy a nagyon is elvont lélektani meghatározásokat alaposan megérthetné s magának állandó lelki kincsül biztosíthatná.

Ha a növendéknek csak passzív szerepet biztosítunk, magunk adjuk a természetellenes tanításra a példát; t. i. oly módon közlünk növendékeinkkel új ismereteket, a mely szerint azok a lélektani fogalmakat meg nem érthetik s értelmesen nem is állandósíthatják.

Azt merem mondani, hogy így nem 15—16 éves ifjút vagy 14—15 éves leányt nevelünk, ha nem neveljük bennök az 0—24 éves érettséggel rendelkező ifjút és leányt; olyasmit tanítunk a 16 évesnek, a mit az, ha ugyan teljesen el nem felejt, csak 20—24 éves korában fog megérteni.

A népiskolai és óvodai nevelés és tanítás természetszerűvé lesz, mihelyt a képzőintézetek is természetszerűen nevelnek és tanítanak.

Hogy ezt a képző-intézeti tanárok nagyobb hiba nélkül megtehesék, nekik is alaposan kell ismerniök növendékeik lelki világát s aztán ahhoz kell alkalmazniok a tanítás módszerét, a szerint kell megválasztaniok a tankönyveket, egyszóval a nevelés és oktatás minden tényezőjét.

A tanítók nevelésében hibázunk, mikor mi a növendékeket legfőképen a gyakorlati tanításokkal foglalkoztatattjuk. Ez is nagyon lényeges feltétele a leendő tanítók kiképzésének; de nem előzménye, hanem csak következménye nevelésünknek. Az előzmény nézetem szerint az, hogy növendékeink a gyermek lelki életének megfigyelését ismerjék, mégpedig nem csupán elvont magyarázat, hanem tényleges megfigyelések végeztetésével. Adjuk meg magunk a jó példát s aztán szoktassuk rá a növendékeket is. A lélektani ismereteket alapítsuk az ilyen megfigyelésekre s akkor módszerünk is természetes útjára jutott; minden növendék ténylegesen cselekvő részt vesz a lélektani képzetek, fogalmak stb. alkotásában. Hasonlíttassuk össze a gyermek lelki működését a növendékével; kerestessük ki a különbségeket. Így minden növendékünk biztos alapkészültséggel léphet iskolájába.

Ezen eljárásnak még számos üdvös következménye lesz. A nevelésben és tanításban a rideg forma elveszti uralkodó erejét s elfoglalja méltó helyét a lényeg, a tartalom. Ma az «elő van írva» idea önkényesen szorít mindnyájunkat békóiba; nincsen szabad mozgás, önálló tevékenység, az utasítások, tervek és rendszerek ólomsúlylyal nehezednek ránk. A helyett, hogy az utasítások, tervek lényegét megtartva, a lényegtető részletekben az adott viszonyok szerint önálló munkát végeznénk, szorosan ragaszkodunk az utolsó vonásig. «Elő van írva a törvényben, a tantervben, az utasításban, ha törik-szakad, annak meg kell lennie» a mi életvünk. És ebből aztán mi következik? Az, hogy a szegény gyermeket belegyűrjük a tantervbe; továbbá, hogy az előírt anyagot elvégezhessük, beszorítjuk a padba, a hol szegénynek 8—10-ig, 11-ig, délután 2—4 ig be kell vennie, a mit az előírás szerint neki adunk. Ez teszi gyermekeinket véznákká erőtlennékké ifjú-öregekké.

Ha a gyermekek lelki életét ismernők, nem szorulnánk a rengeteg pénzbe kerülő mesterséges szemléltetési eszközökre. Minek viszzük a szobába azt, a mit a természetben, a maga helyén, oly jól láthatunk, hallhatunk, tapinthatunk, izlelhetünk és szagolhatunk? Avagy nem régen mondta Comenius Amos János: «Hát vajjon nem épen oly igazán lakunk-e a természet kertjében, mint az elődök? Miért nem használjuk olyan jól, miként ők, szeméinket, füleinket és orrunkat? Hát miért tanuljuk más tanító, mint érzékeink által a természet műveit ismerni? Miért nem ütjük fel a holt könyvek helyett a természet könyvét?»

Jól tudom, hogy kényelmesebb a babot az iskolaszobában szemléltetni, mint a maga idején a természetben; de azt is tudom, hogy ha a gyermekkel magával előkészítetem a babot az ültetéshez, megkapáltatom vele a földet, ha a gyermek maga ülteti el a babot, megmutatom neki, mikor csirázik, kihajt, a mint indája nő, leveleket bocsát, virágzik stb: sokkal hívebb képzele lesz róla s mi igen fontos, e munkában összes testi és lelki erőit gyakoroltam. De tovább megyek. Ha én a gyermek lelki életének sajátzerű jelenségeit ismerem, tudni fogom azt

is, hogy 1—1 emberről, tárgyról, tulajdonságról, cselekvésről, jelenetről, eseményről nem szereztethetők vele egyszerre teljes, részletes képet; mert hiszen a ma elültetett babszemből sem lesz egy fél óra alatt gyümölcsstermő, teljesen kifejlődött növény.

A gyermeki élet megfigyeléséből még azt is megtudom, vajjon az ingerek, az ösztönök hogyan keltik fel benne a jólesést, a rosszul- esést, a tetszést vagy nemtetszést; vajjon cselekvő élete megtermi-e érzelmeiben a megfelelő gyümölcsöket? Erzelmi élete elég erős-e arra, hogy az új képzetjegyeket értelméhez kapcsolja?

Erről különben kötetekre terjedő munkát lehetne írni. Én nem részletezem tovább, mert célom nem volna más, mint gyermekeink korai érettségének legfontosabb okára rámutatni.

Most az a kérdés merül fel lelkemben: mindig ilyenek voltak-e a gyermekek? ha nem, mióta lettek ilyenekké?

Gyermekeink túlkorai érettsége körülbelül mai önállásunkkal egy keletű. A míg népoktatásügyünk nem volt rendezett, gyermekeink tekintélyes $\frac{1}{10}$ -a a természet ölen nevelkedett; iskolába nem járt, egyedül a természet, atyja, anyja, testvérei s falubeli környezete nevelte. Észrevettük, hogy a mívelt nyugat mögött messze elmaradtunk; milliókat és milliókat költöttünk azóta iskolákra, hogy a pusztá és falu vadnak, durvának, faragatlannak tetsző gyermekét megszelidítsük, írni, olvasni, számolni megtanítsuk; lelkét nemesítsük s benne az Isten és haza iránti finomabb szeretetet felkeltsük. Nagy férfaink jól gondolták: fenséges eszméket követtek; csakhogy az eszközökben és a módokban igen nagy hibákat követtek el, mert nem a nemzet életéből, nem gyermekeink lelki világából merítették a tanulságot, hanem elmentek idegenbe mintáért s átültették azt minden előnyével és hátrányával együtt. Tanítóképzésünk fellendült, népiskoláink száma rohamosan emelkedett; de mi túrés-tagadás, az idegen minta nyújtott tudást, nem azonban érzést és akaratot. Gyermekeink megtanultak írni, olvasni, számolni tanultak földrajzot, történelmet, számtant, mértant, természetrajzot, természettant, vegytant, alkotmánytant, szépírást, rajzot, éneket, gazdaságtant, kertészetet, gyümölcsfatenyésztést, méhtenyésztést, selyemhernyó- tenyésztést; okosak, igen okosak lettek, de nagy árba került. A leg- újabb nemzedékek erőtleneek. Szánalom fogja el az érző szívet, ha ősztől tavaszig megfigyeli az iskolákból kitóduló gyermekeket. Csak elvétele, itt-ott akad 1—1 korhoz mérten fejlődött, elég erős és egészséges gyermek, a nagy többség erőtelen. Hogy az iskola mai rendszerével megbénítja a gyermeket, az bizonyos. Izelítőül nagy ritkán kivezetjük ugyan őket a természetbe, úgy sebtiben végig nyargalunk velök egy néhány természeti képen s azután sietünk vissza a tanterembe, hogy a «kiszabott tananyagot» pontosan elvégezhessek. Ez nem maradhat így! Tanítsuk a földrajzot, történelmet, természetrajzot, természettant, vegy- tant, mértant, rajzot a természet remek tantermében, a hol e külön- böző tudományok elemei oly gyönyörű harmonikus, élettelijsen képpen jelennek meg érzékszerveink előtt. Senki se értsen félre! Vannak ismeret- tek, a melyeket csak mesterséges szemléltetési eszközökkel érzékeltet- hetünk; pl. az egész vármegyét s az országot be nem utazhatjuk

gyermekeinkkel, tehát térképen kell a megye és ország képét, rajzát bemutatnunk. De ha számba vesszük a népiskolában szemléltetendő anyagot, azt fogjuk találni, hogy nagyobb részét közvetlenül érzékeltethetjük. A szülőföld és vidékének szép térségein feltalálhatja a népiskola azt, a minek feldolgozására utalva van.

Vessünk egy futó pillantást a népiskolai tankönyvekre. Mennyit szajkol be a gyermek, a mi értelmi erejét meghaladja. Tanul verset, nyelvtant, földrajzot, történelmet, természettudományokat, de mindig csak formát, szóképeket tárgyképek nélkül. Pl. «A szók a mondatban módosulást és változást szenvednek a ragok és képzők által». (III. évf. Vargyas E.)

«Mint a nap sugarai, oly feltartózatlanul terjedtek el Luther és Kalvin tanai; oszlatva a vakhit és babona homályát» (III. IV. évf. Kovacsics Gyula.)

«A címekben és megszólításokban sokszor nincsen semmi mondás, s ilyenkor ezek nem képeznek mondatokat. Az összes írásjelek a következők: pont, kettőspont, vonás, pontos vonás, felkiáltójel, kérdőjel, kötőjel, egyenlőségjel, gondolatjel, elválasztójel, idézőjel, nyomatékjel és zárójel». (II. III. évf. Deme K.)

Mit mond Báthory Nándor természetrajzi könyvecskéjének «Előszó»-címe alatt: «Ezen alapon hiszem az eredményesebb tanulást és tudást elérhetni; miért is apróbb jellemzésekből, *szavakba foglalt képecskékből* indulok ki s azután térek a termények ismertetésére. A rövid bevezetések a könyvben arravalók, hogy a tanuló figyelmét lekössék s mintegy beédesgessék a tanulásra». Tehát a szavak, a szavak! Ne a bevezetés, ne a szavak édesgessék a gyermeket, hanem a természet maga.

Vargyas E. földrajza nem egyéb, mint statisztikai adatok roppant nagy halmaza. «Az országban azon várost, a melyben a *kormány és az ország legfőbb hivatalai állandóan tartózkodnak*, az ország fővárosának hívjuk». Ilyen s ehhez hasonló meghatározások követik egymást.

Népiskolai kézikönyveink egy kaptafán készülnek. A különbség csak az, hogy más az egyes évfolyamok anyaga. Alig vannak könyveink, a melyek korhoz mértén dolgozzák fel az ismereteket. Mily különbség van a 7 és 12 éves gyermek között! Mennyire más az előbbi értelmi, érzelmi és akaratvilága! A sok könyv mindig hamis ösvényre vezet a tanítót; a természet könyve soha, ha lapjait ismerjük s helyesen fogatni tudjuk. A sok kézikönyv formára, a természet a belső tartalomra nevel.

Tanítjuk az elvont meghatározásokat már akkor, a mikor a gyermek annak anyagát még nem gyűjtötte össze. E hibába is csak úgy eshettünk, hogy nem törődünk a gyermek lelki világának sajátos nyilvánulásával. A népiskola gyűjtse az értelem anyagát, tisztázza, egészítse ki a gyermek képzetait, ítéleteit, okoskodásait, de sohasem az absztrakt értelmezésekkel, hanem a korhoz mért szemlélődéssel. Ne higyjük, hogy a 6, 7, 8, 9, 10 éves gyermek úgy tölti ki a képzetiben s képsoraiban levő ürt, hézagot, mint mi; úgy alkot képzetiből ítéleteket s ezekből okoskodásokat, mint az érett ember. A népiskolai gyermek is még mindenben érzései útján elégti ki tudványát. Cselek-

ménye megindítja érzelmét, ez képzeletét, majd a képzelet ébren tartja figyelmét, szíve megaranyozza az indító okot. A gyermek szívével keresi az igazságot, az akaró és értelmi erők vívmányai szívében át-szűrődve helyezkednek el lelkében. A kik az értelmi erők harmonikus kifejlődését féltették az emittettem eljárástól, azok egy szempontot figyelmen kívül hagynak; nevezetesen azt, hogy a gyermek értelmi világa sokkal gyengébb, semhogy az egyes tárgy elemzéséhez, a részek különválasztásához s elég mély megfigyeléséhez szükséges állandósággal bírhatna. A megfigyelésben kitartó, ha a tárgy neki tetszik, ha élet van benne, ha a vizsgálódást ő maga végezheti, ha képzelete szétszedheti, átalakíthatja, újra csoportosíthatja. A míg a gyermek képzelete a dolog jegyeit hűségesen látja, azaz a képzetek jegyeit a való-ságnak megfelelően vonja el, addig ne féltsük értelmi világát; csapongó, elmélázó nem lesz soha, hanem igenis egészséges, józanul gondolkozó és érző ember.

Hagyjon fel a népiskola a tulságba vitt elemző érzékeltetés pasz-sziv módjával s e helyett alkalmazza a szemlélődés aktív lefolyását; nevelésében és tanításában sokkal kevesebb hibát fog elkövetni s a mi földolog, a gyermekket nem ragadja ki idő előtt az ő aranyos éden-kertjéből.

A hogy mi tanítunk, jobban mondva szemléltetünk, az bizony a nagy embernek sem tetszik, nem hogy a gyermeknek tetszenék. Ám tessék kísérletet tenni, ültesenek oda nagy embereket s beszéljenek nekik azzal a szárazan elemző, pusztán bemutató szemlélet alapján, majd meglátják rövid $\frac{1}{4}$ óra alatt is, hogy mennyire unalmas a munkájuk.

Az ilyen pusztán közlő szemléltetés túlságosan veszi igénybe az emlékezet anyagát, a melylyel a gyermek készségesen nem rendelkezik. Állításaim megvilágítására a következő példát hozom fel:

A népiskola megismerteti a gyermeket a szülőfölddel. E munkát a tanítók nagy része a tanteremben végzi. Megismertetik rajz útján az utcákat, házsorokat, a kerteket, a templomot, a községházat stbit. Miért e rajz? Nem járhatjuk be a gyermekekkel a falut vagy a várost? A szülőföldet sohasem felejtjük el. Nem azért, mert a népiskolában azt nekünk megmagyarázták, hanem azért, mert mint Pósa gyönyörűen mondja, az otthon:

»Az az udvar, hol tipegtünk
S gyöngé kézzel a homokból
Aranyvárat építettünk,
Az a kis kert, hol virágot
Kötözgettünk bokrétába
S bokrétásan szenderegünk
Rózsabokor árnyékába». Stb.

Minek írjam ide a többi részét «A haza» című költeményének? Ismeri ezt minden népiskolai tanító és gyermek.

Nem tudom én a szülőföldet oly szépen leírni, de azt igenis jól tudom, hogy szülőföldem szép tájékát nem az iskolában ismertették meg velem, hanem otthon apám, anyám, testvéreim és játszótársaim.

Velök járva-kelve, futva, játszva, munkálva gyűjtöttem a szülőföld szépségeit. A mihez így jutottam, azt mai nap is tudom, de a mit arról belém magyaráztak, az régen elpárolgott. Nem csuda, a rosszul készített tápláléknak rossz az íze; nem kell sem a nyelvnek, sem a gyomornak. Talán a lélek nem olyan finyas, mint a test? A lélek nem csömörlik meg, mert a csömör jelenségei azonnal nem láthatók? Igaz, ha megsebzem a kezemet, a fájdalom azonnal fellép; a lélek sebét nem láthatjuk, meg nem tapinthatjuk kezünkkel, az okozat nem mutatkozik azonnal, de azután annál nagyobb erővel tör ki.

Altalános a panasz, hogy a gyermekek a könyvtől undorodnak; mihelyt vége van az évi záróvizsgálatnak, élet-halál harczra kelnek az anyaggal, a könyv táblájával, leveleivel; az érettségit tett ifjú nagyot lélezkzik s halát ad az isteni gondviselésnek, hogy a gyötrelemtől megszabadult.

«Rossz az ifjúság» — hangzik minden oldalról. Az ifjúság olyan, a milyenné nevelik. Sohase keressük a betegség forrását ő bennük, hanem magunkban.

Mikor a jeles gyermek is sirva fekszik le este ágyába, a helyett, hogy nyugodt lélekkel adhatná át magát az életerőt megújító álomnak; mikor a viselet, szorgalom és előmenetel tekintetében kifogástalannak ítélt gyermek és ifjú ajkán ily kifakadások hallhatók: «Borzasztó a mi állapotunk! Tanulunk, magolunk s holnapután már alig tudjuk $\frac{1}{10}$ -ét annak, mire ma még jelesen felelünk.»

Ide vitt bennünket a mi tudákos rendszerünk. A német aprólékos, száraz, körmönfont «Lehrplan»-jai, «Anweisung»-jai, «Entwurf»-jai kitépték gyermekeinkből az érzelmi életet, megrabolták gyermekeinket az élet tavaszától.

Wlassics miniszter úr azt mondja, hogy jó tanító kezében a rossz rendszer is megjavul. Igaza van. És épen ezért nekünk első sorban jó tanítókat és tanárokat kell nevelnünk s a rendszer megállapítását rájuk kell bízunk. Magyarország ma kitűnő tanárokból és tanítókból gazdag. Mindez nem elég, ha az iskolai nevelési és tanítási rendszer teljes kiépítését nem bizzuk egészen rájuk. A kormány gyakorolja az ellenőrzést, de menjen tovább, mint eddig ment, ne csak véleményt kérjen, hanem fogadja el a szaktestületek által kellő alaposággal kidolgozott iskolai tervezeteket s mi fő, szabassa azokat a nemzet jelen és ne jövő századbeli szükségletéhez.

Nem régen olvastam egy szaklapban, hogy a legujabb idők sok ismeretet követelnek az embertől, tehát gondoskodnunk kell olyan módszerről, a melylyel a fokozottabb követelményeknek meg is felelhetünk.

És mit ajánlottak üdvül? Tornaünnepélyeket. Hát kérem, ez épen annyi, mint a mikor az éhínségben levőnek egy harapás kenyeret nyujtunk s aztán azt hisszük, hogy szegény jól lakott. A legujabb időkben divatossá lett tornaünnepélyeket a közel jövő épen úgy el fogja mosni, mint már sok száz dolgot elsodort a múlt, ha nem a nép lelkéből, a nemzet saját talajából fakadt. A tornaünnepélyek is el fognak tűnni, mert nincsen bennök természetszerűség. Az ifjúság jól mulat, de ne higye

senki, hogy ott lelkének igazi hajtásai nyernek tápot s hogy az ott kicsirázott erők allandók maradnak. Az ifjú boldog ilyen ünnepélyek alkalmával, mert új vidéket lát, egyenruhában jár, rágyujthat nótára, szivarra, társas-ebédeken, vacsorákon lehet, tánczolhat, no . . . meg testi erejét is összemérheti massal.

En azt mondtam, hogy a testedzés e módját nem tartom cél-szerűnek a jelenlegi irány szerint. Nem voltak régen eféle országos torna-ünnepélyek* s ifjúságunkat mégis megcsudálta a német *Kulturvolk*. Erősek, edzettek voltunk, mert örömünket leltük a *magunkalkotta játékokban*. Most is emlékezem azokra a mindennapi testedző játékokra, a melyeket 14—15—16—17—18 éves korunkban rendeztünk. Az volt ám alkotmányos élet! Minden játék lelkünk egy-egy gyönyörű virágaként tört elő. Ez volt a természetesség, a hűség, a szabalyosság s az *eredetiség*. Nem mondhatnám, hogy nekünk is ne lett volna dolgunk. Bizony 30—32—34 órát töltöttünk hetenkint az iskola padjain; de tanultunk is vasszorgalommal, jól tudják ezt volt tanáraink. A mint a lélekre erőszakolt, mesterségesen előkészített ingernek, indító oknak nincsen fejlesztő hatása, épen úgy a merev, száraz kommandó sem természetes mozgatója a testi erőknek. Csak annak a játéknak, testgyakorlatnak van áldó befolyása a testi és lelki erőkre, a melynek indító oka magában a gyermeki testben és lélekben van. Visszaadhatjuk a gyermeket és az ifjút önmagának, ha azokat a játékokat játszattuk el velök, a melyeket ők maguk találtak fel és ha mi nagyok megismervén a gyermek és ifju lelki életének sajátosságait, gyermekies és ifjúi szellemmel osztozunk játékaik örömeiben.

Ha komolyan akarjuk jelen visszas iskolai, nevelési és tanítási rendszereinket reformálni, akkor hagyjunk fel egyelőre a külföldieskedéssel. Igazan, mintha csak a 18. század végén élnénk. A német, az anglius, a francia, az orosz megindít valamit: mi azonnal nagy hűhóval felkaroljuk; megtelik minden szaklap az ujsággal, gyűléseket hirdetünk, órákon át elvitatkozunk felette s végre megérik a külföldi ízetlen, különben elég fényesé s ragyogó alma s miszétosztogatjuk a magyar gyermeknek, sokszor nem is gondolva arra, hogy a német föld, nedv, levegő, világosság és melegség érlelte gyümölcs nem jó a magyar kolbászhoz, disznópecsenyéhez, paprikás csirkéhez és gulyáshoz, kolozsvári töltött káposztához szokott magyar gyomrunknak. De tovább megyek. Ha a külföldön — tegyük föl a németek — rendszerbe szedik gyermekeik játékszerű munkáit, azonnal rohanunk külföldre — akár az igazhívő mohamedán Mekkába. Minek mindez addig, míg saját otthonunkat nem ismerjük. Be sok kincünk hever itthon paragon; alig van 1—1 gyűjteményünk magyar gyermekeink életéből. *Sztankó, Tihanyi A.* megtörték az utat a dal, dr. *Kiss Áron* a játék terén; de hol van a magyar gyermek mese-, munka, sajátzerű beszédjének gyűjteménye? Talán olyan szegény a magyar gyermek önfeltaláló, képzelődő ereje, keze ügyessége, hogy nincs körében mit keresnünk? A Nagy-Alföld pusztái, Zala, Somogy hullámzó szép térei, a Rima partvidéke, a hókoszorús Székelyföld, a vadregényes Csángótájék be rengeteg sok kincscsel bír e tekintetben! Nagyon tartok tőle, hogy 1—2 évtized mulva alig lesz

mit gyűjtenünk, mert a kozmopolititás kegyetlenül pusztítja az eredeti magyar gyermekmunkákat.

Igen, áldozunk az állampénztárból tanulmányutakra, de ne küldjük szakembereinket idegenbe, hanem járassuk be velök e hazát. Be sok tanulságost talál majd az óvó, a tanító és a tanár. Így létrejöhet a magyar kised, gyermek és ifjú lélektana, a nemzeti kincsek legdrágábbja. A külföldre is el kell mennünk. Nem való azonban az minden embernek. A bor nemes ital, ki tagadná? S mégis az egyik embernek orvosság, a másíknak méreg, mert megüti tőle a guta. Így vagyunk a külföldieskedéssel is; az egyik ember sokat okul, a másik meg eltemeti általa nemzeti érzületét. A kiforrott, megállapodott, a nemzeti sajtásokban megerősödött ember menjen külföldre s hozza el nekünk magyar vérünk és észjárásunk szerint átdolgozott tapasztalatait, mi majd garasokra váltjuk s elszórjuk e drága föld minden gyermekére. A mi gyermekeink korán érnek, mert már a hat éven aluli korban is sanyargatják őket a nem nekik való testi és lelki táplálékkal.

Jelen alkalommal a lélektan törvényeivel sikra szállok a természetellenes nevelési rendszer ellen s előre is kijelentem, hogy támadni fogom azon helytelen irányt, a mely a kisednevelés terén lábra kapott s a melynek képviselői *Dömötör Géza* és társai; de hangsúlyozom, hogy én nem Dömötörék általánosságait fogom lélektani szempontból megvilágítani, hanem a példákat, a mutatványokat, a melyeket szemléletül felhasználnak.

A beszéd- és értelemgyakorlatok (társalgások) a kisedóvó-intézetben.

A kisedóvásról szóló 1891. évi XV. t.-cz alapján a vallás- és közoktatásügyi m. k. miniszter által 1892. évi okt. 8-án 44.000 sz. a. kelt rendeletével kiadott «Utasítás a kisedóvó-intézetek felügyelőbizottságai számára» a kisedóvodai beszéd- és értelemgyakorlatokra vonatkozólag elég világos és határozott útmutatásokat nyújt. A legjobb tervezet sem ér semmit, ha annak keresztülviteléhez avatatlan kéz fog. A mely ovónő a gyermeki életet híven, igazán nem ismeri, az avatatlan kézzel nyúl a gyermek lelki életébe.

Mit mond az utasítás?

«A beszéd- és értelemgyakorlatoknak a gyermeket legközelebb környező tárgyakkal kell megkezdődni, még pedig a tárgyak szemléltetésével, megmutatásával s azok főbb részeinek és tulajdonságainak ismertetésével. Az előhaladás fokozatos legyen a távolibb tárgyakra, azoknak többféle tulajdonságaira, elvont tárgyakra és tüneményekre (a nap egyes szakai, évszakok). Eredeti nagyságban be nem mutatható tárgyakat, élő állatokat kicsinyített utánzatokban, viszonyított nagyságban vagy képben szemléltesse a kisedóvónő. A bemutatott vagy ismertett tárgyról akkor beszéljen a kisedóvónő, midőn az leginkább alkalomszerű (így a hóról télen, gyümölcsökről nyáron vagy őszszel).»

Az utasítás további fejezetében az értelem fejlesztésére szolgáló beszédgyakorlatok sorrendjét találjuk. E cím alatt meglehetősen részletes-séggel sorolja el a tárgyakat, tulajdonságokat, cselekvéseket, jeleneteket

és eseményeket, a melyekről az óvónőnek a kis gyermekkel beszélnie kell. Egészen önálló fejezet tárgyalja a kedély fejlesztését célzó beszédgyakorlatokat.

Erről az utasítás a következőket mondja:

«A beszéd- és értelemgyakorlatokkal kapcsolatban mondják el a kisedóvónők a gyermekeknek a megszemléltetett tárgyakra vonatkozó és a kedélyvilág fejlesztésére, nemesítésére szolgáló jól kiválogatott, a gyermekek által megérthető népies mondókákat, irodalmunk jeles termékeiül elismerhető gyermekverseket, a gyermekek számára írt legkiválóbb költeményeket, a jól kiválasztott állatmeséket, népmeséket és a beszéd- és értelemgyakorlatok körébe vágó olyan elbeszéléseket, melyek a gyermekek erkölcsi és vallási érzületének fejlesztésére is alkalmasak. A beszéd- és értelemgyakorlatokkal kapcsolatban oktassák a kisedóvónők a gyermekeket egyes rövid üdvözetekre, melyekkel családi ünnepek alkalmával szüleiket, rokonaikat megörvendeztetetik.

A mesék, versek stb. csak a vall. és közokt. miniszter által kiadott vagy engedélyezett gyűjteményekből választhatók».

A mint mondtam, ezen utasítás elég világos és határozott. Az is igaz, az emberi ész szabatos okoskodása adja meg csak határozott értelmezését.

Nem tagadom, Dömötör és hívei szintén ezen utasításokat követik, csak hogy ők sajátos, különleges útjaikon egészen más célhoz jutnak, mint mi.

Dömötörék és mi bizonyos dolgokban megegyezünk. Mindnyájan követjük a miniszteri utasítást; ők is azon tárgyakról, dolgokról és eseményekről beszélgetnek a gyermekekkel, a melyekről mi beszélgetünk; felhasználják a gyermekverseket, mondókákat, állatmeséket elbeszéléseket, üdvözlő és köszöntő versikéket. Eddig együtt járunk, de a továbbiakban azután egészen ellenkezően haladunk. Ők az az utasítást szósz szerinti értelemben követik, mi csak a lényegét; ők az utasításhoz szabják a gyermeket, mi megfordítva, az utasítást alkalmazzuk a gyermek egyéniségéhez; az ő nevelési rendszerükben a közép-pontok ők maguk, a mienkben a gyermek; ők a passzivitás hívei, mi az aktivitást tartjuk üdvözítőnek; ők inkább közölnek, mi meg találtatunk; ők különválasztanak, mi az együvé tartozót csoportosítjuk; náluk a gyermeknek úgy kell érzékennie, a hogy a nevelőnek tetszik; mi meg az érzékelést a gyermek öntevékenységre bizzuk; ők az akaratot megkötik, mi meg engedjük, hogy a gyermek saját erejével gyarapítsa és erősítse akaratát; ők a képzetalkotást a száraz értelemre alapítják, mi az érzésekre és érzetekre; ők a gyermekben sokkal nagyobb értelmi készséget tételeznek fel, mint mi; ők nagyobb fontosságot tulajdonítanak az idegen mintának, mint mi.

Dömötörék látszólag s csak általánosságokban járnak a mi utunkon; a gyakorlatban minden alkalommal ellenkezőjét teszik annak, a mit mi teszünk. Én ennek okát abban találom, hogy sohasem próbálták meg a megdönthetetlen nevelési igazságoknak a gyermek életéből való elvonását; hanem megtanulták az örökigaz törvényeket, de azokkal csak dobálóznak, hogy elhíttessék a világgal modern gyakorlati nevelésüket.

De visszatérek a társalgási kérdésre.

A társalgásoknál követendő elvek:

1. Előfeltételek:

a) Ismerjük meg gyermekeink cselekvő életét, mert a cselekvő élet indítja meg érzéseit, ezek vezetnek észrevételről észrevételre, táplálják képzeletét, a képzelet meg kiszínezi, kiformalja, tartalmilag gazdagítja érzelmi világát. Az érzelmi élet az akaraterőt kelti életre.

b) Ismerjük meg a gyermeknek a különböző mozgásokban nyilvánuló készségét, hogy megismerhessük az uralkodó ösztönöket, érzéseket, az ezekből fejlődő érzeteket, képzeteket és érzelmeket.

c) Ismerjük meg a gyermek érzéseinek, érzeteinek erejét, gyorsaságát, lefolyását, az okokat, amelyek benne érzéseket ébresztenek.

d) Ismerjük meg képzeit még pedig tartalomra, lefolyásra, felváltásra, társításra és csoportosításra nézve.

e) Ismerjük meg a gyermek képkapcsoló erejét, hogy megtudhassuk mily készséggel idézi vissza a dologkép a szóképet és megfordítva.

f) Ismerjük meg a 3—4 és az 5—6 éves gyermekek testi s lelki életének középértékét, hogy így a társalgás anyagát minőség, mennyiség tekintetében jól válogathassuk össze.

Miért szükségesek ezek az előfeltételek?

1. Azért mert így megtudom, hogy a kisdéd értelméhez csak a cselekvő élet alapján juthatok. A mely gyermek *kezével megfogja* a tejszeles bögrét, *maga emeli szájához*, hogy *megízlelje*, az sokkal tartalmasabb érzést szerez a tejfelről, mint egy másik gyermek, a kinek a tejfelt csak megmutatták.

2. Azért, mert ha a cselekményen alapszik a társalgás, a gyermeki lélek a természetszerűen együvé tartozó dolgokat (képzetjegyeket képzeteket) egy kedves képben érzékeli. Bizonyosan kedvesebb a gyermekre nézve a tejfel íze, ha ő maga nyúlhat a bögréhez, maga emelheti szájához, maga, saját erejével kóstolhatja meg, mintha mi csak megmutatjuk neki, vagy azt mondjuk: «Nyisd ki a szádát!» s aztán oda tartjuk a bögrét.

3. Azért, mert a gyermek eleven képből alaposabban szemlél, mintha csak élettelen jegyet nyújtunk neki. Az óvóban a 3—4 évesek csoportja 40 gyermekből áll. A mikor az óvónő a tejszeles bögrét oda adja egynek, a 39 gyermek szép képet lát. A kép alkotó részei: a néni a bögrét a gyermeknek nyújtja, a gyermek két kezébe fogja, szájához emeli, iszik belőle.

4. Azért, mert a cselekmény alapján szokja meg a gyermek a képek felváltását.

5. Azért, mert a cselekmény többoldalú szemléletre nyújt alkalmat.

6. Azért, mert a cselekmény a mozgások változatosságával, ismétlődésével ügyességre, készségre nevel.

7. Azért, mert a cselekményen alapuló társalgás legalkalmasabb az értelmes beszéd művelésére.

8. Azért, mert így tudhatjuk meg csak, hogy a dolog mely jegyei érdeklik a gyermekeket. Már pedig régi igazság, hogy a gyermek lelke csak a neki kedves, érdekes észrevételeket tartja meg, az

unalmasakat el se fogadja, vagy egyszerűen eldobja, mint értéktelen anyagot.

A ki a társalgást úgy végzi, a hogy a fentebbiekben javasoltam, az, akár tetszik neki, akár nem, kénytelen a gyermekhez leszállani; végre is gyermekies módon kell éreznie, akarnia és gondolkoznia, hogy feladatát megoldhassa. A ki a gyermeket önfeltaláló, kombináló munkájában megakasztja, az elvágta természetes fejlődésének fonalait, az a gyermeket nem ismeri, az nem gyarapítja, hanem koptatja testét és lelkét egyaránt. Igen szépen mondja Niemeier: «A nevelő térjen elméjével saját gyermekora és ifjúsága történetébe vissza s jelenítse meg azt a módot, a mely szerint akkor tett, vett, járt, kelt, érezett, ítél, okoskodott. Csak úgy fogja a gyermeket megérteni s a gyermek őt; megfoghatónak talál sok jelenetet, a mely különben megütközést, ferde ítéletet ébreszt benne. A gyermeket ismerve igényeiben mérsékeltebb, ítéleteiben szelidebb lesz. A jó nevelő sohasem felejt el, hogy soknak kellett előbb megtörténni, sok állapoton kellett neki keresztülmennie, míg komolyságát, helyes belátását, jelen okoskodását megszerezte». Szent Pál azt mondja: «Mikor gyermekek között vagyok, úgy teszek, beszélek, gondolkozom, mint a gyermek».

Dömötörék társalgási rendszerének főhibája az, hogy nem alapítják eljárásukat a gyermek öntevékenységre. Ők, mert a gyermeket saját lelkükhöz mérik, sokkal több testi és lelki készséget, képességet tulajdonítanak a gyermeknek, mint a mennyivel bír. E tévedésből ered azután módszerük többi ferdesége is. E téves felfogásnak téves következménye az a vád is, a melylyel bennünket illetnek. Ők ugyanis azt mondják: «Mi megtisztítottuk a kisednevelés mezejét a sok kártékony anyagtól, kiküszöböltük belőle az iskola feladatát. A rendszeres írva-olvasást, számolást, földrajzot stbit. Peres, Láng, Molnár most nagyon is alaszállítja az igényeket, kevesebbet nyujtanak az 5—6 éves gyermeknek, mint a mennyit az tényleg, fejlettsége szerint elbir.» A világért sem. Mi nem adunk a gyermeknek sem több, sem kevesebb lelki és testi táplálékot, mint a mennyi éppen neki való.

Az anyag részeinek (az egyes jegyeknek) megválasztását, kijelölését a gyermek öntevékenységre bizzuk; arra aztán nagy gondot fordítunk, hogy a gyermek a jegyeket jól, alaposan érzékelje, a tárgyakat lássa, hallja, megfogja, ízlelje s szagolja; hogy az egyes jegyeket saját eszével válaszssa el az egésztől s illeszse vissza, mar úgy, a hogy ő arra képes. Ha fennakad, segítségére megyünk, hogy céljt érjen. De ezen munka közben számolunk a gyermek lelki és testi erejével; mert méltányoljuk azt az utat, a melyet a gyermek testének s lelkének meg kell futnia, míg határozott érzést, érzetet, képzetjegyet s végül képzetet szerezhet. Avagy azt hiszik Dömötörék, hogy 1—1 képzetjegynek a megszerzetése olyan könnyű dolog, mint a bűvész munkája, mikor azt mondja: «Most állj. Most ülj! Most nézz! Most ne vess!» — és a bábu villámgyorsasággal áll, ül, néz s nevet. Nem gondolnak a fejlődés fokozatosságára? Azt hiszik, hogy az 5—6 éves gyermek érzékszervei o'y erővel, készséggel, határozottsággal végzik munkáikat, mint a mieink? Nem vették észre, hogy az 5—6 éves gyermek mily gyakran

szerez egyes jegyekről megérzést, érzést, míg az lelkében az észrevétel erejével jelentkezik; vagyis míg egy inger a lélekig jut, a lélek azt megfogja, megtartja és visszavetíti?

A társalgások értelmi lefolyásának rövid leírása után áttérhetek a másik feladat magyarázására, a *társalgások beszédbeli céljára*.

A beszéd a gondolat, érzés, vágy, a gyermeknél a megérzés, érzés, érzet, érzelem, képzet, ítélet, okoskodás, az ösztön, vágy, hajlam, felindulás teste, képe, formája. A ki a gyermek testi s lelki életének sajátosságát alaposan meg akarja ismerni, annak meg kell vizsgálnia az egyes gyermek természetes és mesterséges beszédmódját. Azt mondom, hogy a gyermek lelkébe jobban világít a természetes, mint a mesterséges beszéd; sőt tovább megyek: a felnőtt, érettkorú embereket is inkább a természetes, mint a mesterséges beszéd útján ismerhetjük meg.

A gyermek ösztönét, vágyát, érzését minden körülmény között kifejezi. Ha nem ismeri a szót, felhasználja kezét, fejét, szemét, arcát, a természetes beszéd e legfeltűnőbb eszközeit. Mihelyt ösztönének, érzésének, képzetének szavát tudja, ezzel jelöli meg lelkének jelenségét, változását, az érzések, képzetek egymásutánját. A mint a gyermek játszik végtagjai, szeme, szája egyszóval egész teste segítségével, épen úgy játszik lelke tartalmával: az érzésekkel, érzetekkel, észrevételekkel, képzetekkel, ítéletekkel és különös okoskodásaival. Lelkének játékát a természetes és mesterséges beszéd játékaival köti meg. A mi a külvilágban van s reá hat, rányomja bélyegét lelkére. Kezdetben e hatások egyszerű leheletek, halavány vonalak, a melyek azután, a sokszoros ismétlés mellett állandó képekként rajzolódnak a gyermeki lélekre. Mikor az óra ketyegése, a esengő hangja, a fényes tükör, a mama hangja, beszéde, a kutya ugatása, a perez, cukor ize ingerli a gyermek látását, hallását, izelését, tapintását, szaglását: a különböző hangok, a fény, a világosság, az ízek, a formák, a keménység és lágy-ság, a simaság és érdesség — hogy úgy mondjam — enyelegve, játszva fut lelkébe. De azért az érzékszervek e játszóság daczára is kemény munkát végeznek.

E játszóság, ez enyelgés a gyermeki élet illata, virága, paradicsoma. A ki ettől megfosztja, az kegyetlen ember, mert letörüli a gyermekről, mint virágról az illatot, színt, a kellem gyönyörűségeit.

E játszóságot, enyelgést, édes röpkéséget, a kisdedség kedves-ségét, kellemét, baját azért jeleztem, hogy kimutassam, miszerint a gyermek beszéde is nem egyéb, mint a hangokkal való játék. Mikor a gyermek lelke játékát megjeleníti akár mozgásokkal, akár emberi szóval; mikor érzéseit felváltja, észrevételeit innen is, onnan is szedegeti; mikor felindul s újra elcsendesül: akkor lelki vonásait, lelki képeit is enyelegve, játszva rajzolja le szavaival és tetteivel. Ezért mondjuk, hogy a gyermek olyan, a milyen mozgása, játéka és beszéde. A beszéd nemcsak teste a lélek gondolatának, érzelmének és akaratának, hanem támasza is. Oly korán elhunyt jeles tudósunk, Felméri Lajos gyönyörűen fejezte ezt ki következő szavaival; «Azok a fogalmak, melyeket a nyelv a maga pecsétjével meg nem kötött, oly szikrák, melyek csak

azért villannak fel, hogy örökre elenyésszenek.» Mert ez így van, a szóképek, mondatképek állandósítása a nevelő egyik legfontosabb feladata.

Hogy egyesek (Dömötörék) mennyire nem veszik figyelembe a gyermekek lelki életének fejlődését s beszédjüknek természetes keletkezését, nyilvánulását, ezt az alábbi társalgási szemelvényekkel bizonyítom be. A példákat a «Kisdednevelés» több évfolyamából veszem. Nem keresem ki a leggyengébb mutatványokat, hanem azokat, a melyeken szemem véletlenül akad meg.

Az asztalos.

(Kobány Mihály mintaóvótól.)

Voltam én ma egy műhelyben, hol sok, nagyon sok derék iparos dolgozott. Még az ingujjuk és fel volt gyúrve, olyan szorgalmasan dolgoztak. Egyik fűrészelt, másik gyalult, a harmadik vésett, a negyedik fűrt, mindenik mást mást dolgozott. Láttam ott egy nagy szekrényt, meg asztalt is. Most már talán gondoljátok is, milyen műhelyben voltam? (Asztalos műhelyben.) Igen, kedveseim, ez csakugyan asztalos műhely volt s igen örülök, hogy azokat a derék embereket munkájukban láthattam, mert sokat tanultam tőlük s majd nektek is elmondok sok mindent. Ugy-e, hogy fogtok figyelni? (Igen, fogunk.) Az asztalos készíti asztalunkat, melyen enni szoktunk, ezt az asztalt ebédlő asztalnak nevezzük. Hogy nevezzük? (Ebédlő asztalnak.) Hanem ehhez az asztalhoz csak azok az emberek ülnek, a kik szorgalmasan dolgoznak, meg a jó gyermekek, kik magukat szépen viselik, mert a rossz gyermekeket a cicczak asztalához szokták ültetni. Láttátok-e ciccza-asztalt? Van-e a cicczáknak asztala? Ciccza-asztalnak mondják a sarokban azt a kis asztalt, hol a gyermekek játszani szoktak. Stb.

Így halad a szerző két egész nyomtatott oldalon végig.

Lássuk, mit akar a gyermekekkel megértetni. 1. Az asztalos ebédlő-, ciccza-, iró-, varró-, szabó- és konyha-asztalt csinál. 2. Az ebédlő-asztalon esziünk. 3. A ciccza-asztalnál olyan gyermekek esznek, a kik ebéd alatt helytelenkednek vagy nem esznek szépen. 4. A varró-asztalnál édes anyánk varrja ruhánkat, fiókjában pedig varró-eszközeit rakja el. 5. Szabó-asztalt a szabónak csinál, ki ezen szabja ki a ruhát, mikor varrni akar. 6. A konyha-asztal meg arra való, hogy rajta édes anyánk tésztát gyúrjon, húst vagdaljon s az ételt kitalálja. No lám, mennyi mindenféle asztalunk van s mindegyiknek jó hasznát vesszük. 7. A széket is az asztalos csinálja. 8. Az ágyat is az asztalos csinálja. 9. Az asztalos szekrényt, fogast, gyúrotáblát, mosóteknőt, koporsót is készít. 10. Az asztalos még ajtót, ablakot, szobapadlót is készít. 11. Az asztalosnak van fűrészje. 12. Az asztalos a deszkát dolgozza fel. 13. A fűrész vasból van. 14. Vasrészét a szerszámkovács készíti. 15. A fűrész hosszú lécze fából van. 16. A fát kötéllel húzzuk össze. 17. A kötelet a kötélverő csinálja. 18. Az asztalosnak gyaluja is van. 19. Van még kalapácsa, fúrója, vésője stb. 20. A szerszámokat pénzért veszi. 21. Az asztalos munkáját meg kell fizetni. 22. Pénzzel fizetünk. 23. A pénzt

el ne pazarold 24. Pénzen veszi édes apád a szép babát, a kendőt vagy mást.

Ez a társalgás vázlata.

A ki így nevelné az én gyermekemet, annak azt mondanám: «A jóságos Isten szent nevére kérem, ne fúrjon, faragjon gyaluljon gyermekemen, mert az nem deszka, hanem Isten képmására és hasonlatosságára teremtett emberi lény. Nem veszi észre, hogy gyermekemnek lelke is van?»

Hol van itt a józan pedagógia?

Ezzel a társalgási mintával szemben rövid vázlatát adom, miként járt el az eperjesi kisdedovóképző mintaóvójában egy II. éves növendékünk, a mikor ugyancsak az asztalosról társalgott.

E növendékünk február 20-án tartott az asztalosról az 5—6 éves gyermekekkel társalgást. Mit tett? Magával vitt egy félméter hosszú deszkát, fűrészelt, egy kis gyalut, egy kis fűrót. Ha itt lett volna Kobány M. úr s látta volna, mint fűrészelt, fűrót, gyalult az ő kis szerszamaival az egyik s másik fiú is; hogy örült volna ezen közvetlen érzékelések láttára! Hát még annak, mikor megeredt a gyermekek nyelve: «Én leszek asztalos! Néni kérem, hadd legyek én asztalos! Nem, én leszek. En nagyobb vagyok. Te kicsiny vagy. Én fűrészelek. Asztalt csinállok. Ilyet ni! Én nagyot csinállok! Én néninek csinállok egyet.» Stb. stb. Mily gyönyörűen ápolta e növendék a testi és lelki erőket egyaránt! Mily egyszerűen valósította meg a dolog- és szóképek egybekapcsolásának helyes elvét. S a gyermekesereg? Ez mulatott; játszva szerezte a gyalulás, fűrészelés, fúrás okozta érzéseket, érzeteket, képzetjegyeket. E növendék kicsiben, játszva, édes enyelgés között ugyanazt végeztette a gyermekekkel, a mit a nagy ember munkaszerezetével kenyérkereset céljából végez.

Ítélje meg már most a t. olvasó, vajjon akkor él-e a gyermek az ő aranyos világában, mikor vágya szerint tesz, vesz, ás, fúr, farag, gyalul, árkot ás, hajót formál, karikát köt, lánczot fon; e cselekmények alapján minden érzékszerével erejéhez mérten dolgozik s kezdetleges tapasztalatait az ő sajátosságos nyelvén fejezi ki: vagy ha az óvó $\frac{1}{2}$ órára leülteti s szegénykének eféleket kell végig hallgatni: «A fűrész vasból van s a szerszámkovács csinálja, de csak a vasrészét, mert van neki két karja s egy hosszú lécze fából is, mit aztán kötéllel szorítanak össze.»

Az én ellenfeleim erre majd újra csak azt hajtogatják: «Nevetséges, látszik, hogy szegény ember kezdő a pályán, nem ismeri a gyermeket, mert 5—6 éves gyermekekkel egy társalgásban csak azt végezteti: Az asztalos gyalul. Az asztalos fúr. Az asztalos fűrészelt.»

Nem úgy van. Mikor a gyermek fűrészelt, a fűrészpor a padlóra hull, ezt a többi látja, egyik-másik felszedi, megtapintja, látja, érzi szagát s így a fűrészporról is szerez képzetet. A gyalulásnál a kihulló forgács, a fúrásnál a leeső kis deszkarészecskék ragadják meg figyelmét. A gyaluforgács sajátosságos alakulása érdeklődését felkelti. Így a gyermek még a következő mondatképeket is gyűjtögeti: «Hogy hull a fűrészpor! Ni, milyen szaga van! Fogd meg, puha! En fészket csinállok belőle

a kanárinak. Jaj, be hosszú ez a forgács A nyakamba teszem. Ugy-e szép sálom van?» Stb.

A mit Kobány M. úr az asztalosról írt társalgásban összeírt, arról mi az említettem módon legalább 40 - 50 társalgást tartunk. Hogy az asztalos mit készít, azt bizony el nem daráljuk, sem el nem daráltatjuk a gyermekkel, hanem külön-külön érzékeltetjük. Hogyan? Hát úgy, hogy az óvodában ágyat, asztalt, széket, szekrényt csináltatunk a gyermekekkel. A gyermek az asztalos, mi csak tudatos kiségtői, útbaigazítói, védői és oltalmazói vagyunk.

Sok olvasóm azt kérdezhetné: hát hogyan csinál a gyermek asztalt, széket, stbit?

Feleletem: A gyermek sok dologban *játsza az asztalos szerepét*. Ő asztalos, mikor asztalt, széket, gyúrótablát, fogast csinál, padlót rak, egy pálczikával fűrészsel, egy masikkal fúr, egy deszkadarabbal a a másikat gyalulja. Asztalos akkor is, mikor deszkadarabjait egymásra rakja, majd külön választja, összeméri a nagyobbat a kisebbel, a simát az érdesseel s aztán egyiket is, meg a másikat is más-más tárgyra hagyja meg. «Ebből asztalt csinállok. Ebből széket csinállok. Ebből zsámolyt csinállok.» Leánytestvére közbeszól: «Hát gyúródeszkát, laskanyújtót nem csinálsz? No, csinálj, én gyúrni fogok. Itt van a liszt. (porhanyós föld) Jó lesz? Csinálsz?»

A mit a nagy asztalos érez, mikor 1—1 munkával elkészült, azt érzi a gyermek is, mikor készen van az ő zsámolyával, gyúródeszkájával, laskanyújtójával, asztalával; az a kitartás, a mely a nagy embert munkálkodása közben átlengi, fogva tartja, megvan a gyermek játékszerű foglalkozásában is. Mi a különbség a nagy és a kis ember foglalkozása között? A nagy ember kora reggeltől késő estig, egy hétig, 1 hónapig, sokan évekig türelemmel dolgoznak egy tárgyon. A gyermek hamar elkészül a magáéval; mert hamar összeüti azt a 2—3 részt, a melyet ő ismer. Egy kő jobbra, egy kő balra, keresztbe egy deszka s megvan a pad, a lócza, a zsámoly, a szerint, a mint a pad, lócza vagy zsámoly képét tudja jobban.

Ne higyük, hogy a 6 éven aluli gyermek természete szívesen fogadja a száraz, elvont, érhetetlen beszédet. A gyermekben a játék, a munkaszerű foglalkozás, a vers, a mese, az ima, a testgyakorlat gyönyörű összhangban egyesül. A gyermek imája, játéka, verse, munkája, nem nyilatkozik külön-külön; együtt, harmonikus, életteljes, színekben ragyogó képekben szereti ő a verset, mesét, beszélgetést, a munkát, játékot, stbit. A mit a teremtő oly bölcsen, annyi szeretettel fűzött össze, miért választják azt külön? A mesterkéltsé, absztrakt nevelési rendszer lehetetlenné teszi, hogy a gyermek gyermek maradjon.

De nemcsak azzal követnek el ellenfeleim nagy hibát, hogy az utasítás anyagát helytelenül kezelik, hanem azzal is, hogy a gyermekkel nem neki való anyagról beszélgetnek. Azt hiszik, ha $\frac{1}{2}$ órán keresztül — teszem fel — a gyermeknek az emberi agyról, ennek rendeltetéséről beszélgetnek, akkor a gyermeknek az agyról már képzetet is nyujtottak.

Lássuk, mit is beszélgetnek ezek az urak a gyermekekkel az agyról:

«Ebben a koponyában van az agyvelő, melylyel gondolkozunk. Ha ez az agyvelő egészséges, akkor okosan tudunk gondolkozni, de ha meg van rázkódva vagy sértve, akkor okosan gondolkozni vagy cselekedni nem lehet. Az agyvelő puha, olyan, mint a csirkéé, azért takarta be az Isten a koponyába, hogy ne érje hamar baj, de éppen azért vigyázni is kell, hogy koponyánkat ütés ne érje».

Ezután már csak a lélek halhatatlansága van hátra.

Végül lássunk még néhány példányt a társalgásokból.

A konyhaeszközök.

«Mit szoktál te reggelizni? Miből készítik a kávé? Honnan nyeri édes anyád a tejet? Mit kell a tejjel csinálni, ha a kávéhoz akarják felhasználni? Hol szokták a tejet felforralni? Mi szükséges a tej forralásához? Hol rakják a tüzet? Miben szokták a tejet felforralni? Mit csinál édes anyád akkor, mikor a tejet forralja? Mit szoktatok ebédelni? stb.

Majd más részében: «Az olyan tűzhelyet, mely vasból van készítve, takaréktűzhelynek nevezik. (Akkor ez is jó: Az olyan élőlényt, melynek két lába van, embernek nevezik.) A takaréktűzhely a következő részekből áll: a vastáblák, a karikák, a tűzhely, a tűzhely ajtaja, a rostély, a hamuüreg, a hamuüreg ajtaja, a sütő, a sütő ajtaja, az üst, a cső és a lábak.» (Kisdednevelés).

A kádár.

«Láttatok már hordót? Mire való a hordó? Hát kádat, meg csebre-t láttatok-e? Mire használják a kádat? Hát a csebre, dézsát meg fakannát? Miből szokták készíteni a hordókat, kádat, csebreket meg dézsákat? Hát azt tudjátok-e, ki készíti ezeket? Hordót, meg dézsát nem tud minden ember készíteni. Azt is előbb meg kell tanulni, hogy hogyan kell ezeket készíteni. A ki ezt megtanulja s ezeket készíteni szokta, azt az embert kádárnak vagy bodnárnak hívják.» (Kisdednevelés.)

Vizsgáljuk meg a fenti mintákat lélektani szempontból, azután adjuk a mi példáinkat.

1. *E társalgások az emlékezeten alapulnak.* A gyermek emlékezete homályos, nehézkes, szűkkörű; mert képzei is homályosak, a jegyek visszaidézésében, összetételében és szétválasztásában még gyenge; mert az alkalmi ok elvont levén, nehezen találja meg s nehezen fűzi hozzá az okozatot; mert az értelem anyaga nem helyezkedett el még lelkében szilárdsággal, e nélkül pedig készséges, hű, tartós emlékezetről szó sem lehet.

2. *E társalgási minták nem alkalmasak új érzések szerzettetésére, a meglévők megvilágítására és erősítésére, az érzéseknek érzetekké való nevelésére; nem ingerelnek észrevételekre, nem ébresztik fel a gyermek figyelmét; nem táplálják a képzetalkotó, képzelődő erőket.*

3. *Nem indítják a gyermekeket a képzettársításnak még kezdetleges munkájára sem.*

4. E társalgásokban nincsen meg a gyermek elevensége, élete; mert hiányzik belőlük az anyag játszi, enyelgő feldolgozása. A társalgás elevensége legelső sorban az anyagnak oly sajátosságos változatosságától, az anyag oly megelevenítésétől függ, a mely változatosság, megelevenítés (megjelenítés) a gyermek különös, sajátzerű munkája.

5. Dömötörék társalgásaiban nincsenek meg az ok és okozat, czél és eszköz, előzmény és következmény természetszerű alakulásai. Az ő társalgásaik olyan okozatok, a melyeknek száz és száz okaik voltak. Az oksági lánczolat végét járják folytonosan, azt a végét, a mely már az érett emberi lélek sajátja.

6. Dömötörék társalgásaiban nincsen kedély, nincsen gyermekies hangulat; nem alkalmasak az érzelmi élet ápolására. Nincsen meg bennük a szép. Miért? Mert nem éreztetik a gyermeki lélekkel sem az értelmi, sem az erkölcsi szép elemeit, kezdetleges jelenségeit, jegyeit.

7. E társalgások nem érintik a gyermek cselekvő életét. Nem táplálják az ösztönöket, vágyakat; nem nyújtanak alkalmat az öntevékenységére.

8. Nem fejlesztik a gyermek beszédét. Némely társalgásban alig van a gyermeknek 1—2 mondása; a hol meg beszélni kellene, ott nem engedik, hogy a gyermek saját dologképeit fejezze ki szavaival, hanem üres, a gyermek előtt érthetetlen, körmönfont, német ízű és szagú katekizálásokkal gépies utánmondásra kényszerítik.

9. E társalgások nem törődnek azzal, hogy rengeteg sok dologképet teremtett az emberi lélek, melyeket még meg nem érthet, gyermeki lélek még nem érezhet; nem gondolnak arra, hogy a gyermek szóképkapcsoló ereje igen gyenge s így a 3—4—5 soros mondatokat fel nem foghatja; az így társalgóknak beszédje ennél fogva nem egyéb, mint emberi hangok csoportjai, a melyek csupán hangképeket ébresztenek.

Hogy hogyan jár a gyermek esze, miként érez, akar és beszél, azt az alábbi példákkal akarom bemutatni.

Gyűjteményemből vettem ezen becses adatot. Én szabad időmet a gyermekek között szoktam eltölteni. Néha játékaikat, verseléseiket, meséiket, máskor dalaikat, beszédjüket, munkájukat figyelem meg. Mondhatom, úgy ragaszkodnak hozzám, akár édes atyjukhoz. Ha végig megyek Eperjes főutczáján s valamelyik esetleg észrevesz, torkaszakadtából kiabál: «Láng bacs! vájjon, én is medet.» És aztán, ha elért, megfogja kezemet, megszorítja, nevet, ugrál. Hogy ily gyermek lelke nyitva áll előttem s hogy beszédét, beszédéből és cselekedetéből lelkét hűségesen megismerhetem, az tagadhatatlan.

Hát én a többi között beszélgettem 3—4—5—6 éves gyermekekkel. Lássuk, miként beszél a 3¹/₂ éves?

«Mama amát adott. Netem is adott. Pistinet is adott. Aztán Pisti medlütta az ajtót. Idd ni! Aztán titapott. Silt, silt, mindit csat silt! Ude, bácia, nem szabad lúdni? Losz Pisti. «Jó volt az alma?» Jó bizon. Medettem. «Hát papa hol volt?» A boltban. A mama foda fáj. Nadon fáj. Az orvos bácia nál volt. Tihúzta a mama fodát. Attol lútta med Pisti az ajtót. Attol bizon. Elnő (testvére) medlöttte madát.» Meghalt?

«Nem halt med, kapszlivall lőtte med madát. Aztán leesett. Idd ni! Én timentem, aztán én, én, én tiábaltam, naddon tiábaltam. Aztán futottam az ebédlőbe.» Stb.

4¹/₂ éves gyermek beszéde:

«Bácsi, tud ilyet csinálni? (A kezembe ad egy spárgát, hogy fonjam ujjai köré.) Csináljon ilyet! (Én megpróbáltam. Eltévészttettem.) Nem jó, nem jó, nem jó! (Nevetett, hahotában tört ki.) Bácsi ilyent sem tud. Jöjjön, én megmutatom. Tartsa a kezét. Így! No, nem úgy! Oh bácsi! Tartsa szépen! Ne húzza! Most így! Most le! Most erre! Most arra! Jól tartsa, bácsi! Tudja most? No, próbálja meg. (Megpróbáltam, nem sikerült, eltévészttettem, így akartam.) Gyere ide, Mari, látod a bácsi semmit se tud. Én megmutattam neki, mégse tudja (Adja ide, most már tudom. Megcsináltam szépen, rendesen. Be boldog volt!)

5¹/₂ éves gyermek beszéde:

«Bácsi, mit ír? (Azt «Zavaczký Elek») Mutassa! Írja oda: Perényi Béla. Egy másik közbeszól: «Ne azt, hanem «Babszem Jankó.» Miért? kérdem én. «Azért bácsi, mert ő kicsiny. A papám azt mondta, a ki pötyöm, az «Babszem Jankó.» Perényi Béla: «Ügye bácsi, nem igaz. Látod Ernő, nem igaz. Én nem vagyok «Babszem Jankó» Én Perényi Béla vagyok.» Ernő: Hát akkor prücs vagy (kicsiny vagy). Perényi Béla elveszti türelmét, neki megy Ernőnek. Ernő elszalad, Béla utána. Én Bélát magamhoz hívom s hogy figyelmét az ellentétre irányozzam, azt mondtam neki: «Jer ide Béla, ide rajzollak, ide ni, a bácsi könyvébe. Jó?» Hogy ugrált, hogy örült. Szaladt társaihoz:» Jertek, hamar, hamar, hamar. A bácsi rajzol, engem rajzol.) Elek egyszer csak megszólal: «Nekünk egy madár van, szép madár. (Saját testén mutatva.) Itt piros, itt sárga, itt fehér. A farka is sárga és fehér. Még barna is. Valami feláll a fején. Így áll fel. Így ni. Bácsi, úgy áll a fején, mint az én csákóm. Szőr van rajta, korona is van, sas is van.»

Három kép, három különböző korú gyermek életéből. E képeket most nem méltatom sem a lelki, sem a testi nevelés szempontjából; csak felhoztam, mint a gyermekek beszédmódjának eltérő példáit. Majd írok erről is.

És most elértem értekezésem utolsó részéhez, melyben röviden a mi példáinkat mutatom be.

Nézeteim igazolásául Molnár Mária társalgásaiból közlök 1—2 példát; azután elmondom majd egy új példa alapján, miként lehet egy dalocska a társalgás, a vers, a játék és a munka tárgya.

A f ü l.

Ó. Hol van a hajatok?

Gy. Itt van. (Vagy: Itt, ni, fejünkön.)

Ó. Hát ez mi? (Az óvónő két fülét fogja meg.)

Gy. Fül. A néni füle.

Ó. Fogjátok meg füleiteket! Így, mint én. (Az óvónő megmutatja, mint vegyék kezeikbe fülkagylóikat.)

Ó. Dugjátok be füleiteket! Így! (A gyermekek bedugják füleiket.)

Az egyiknek sikerül, a másiknak nem. Az óvónő a kevésbé ügyeseket rávezeti. Mikor meggyőződünk arról, hogy füleiket a gyengébbek is be tudják dugni, egy párt magunkhoz szólítunk. Természetesen, épen azokat, kik füleiket jól bedugták; majd meg ujjaikat kivéttelve füleikből, újra szólítjuk a megnevezetteket. Ezalatt észrevétetjük a fiúkkal, hogy a lányok azért nem jöttek hozzánk, mert füleik be voltak dugva. Így éreztetjük a gyermekkel az okot s az okozatot is; mind a kettő érzéki, alkalmi. Az ilyen ok és okozat a gyermek lelki világába jut, mert kellően érzékelheti úgy az egyiket, mint a másikat. Lelke megmagadja mind a kettőt; saját cselekvésével teremti meg az okot és saját tapasztalatával jut az okozathoz. A gyermek érzékel a fülkagyló anyagát, puhaságát, alakját, hajlékonyságát, a külső fülcsatornát; valamennyi jegyről megérzést, érzést, majd érzetet és észrevételt szerez. Mindezeket nem bementés, hanem önmunkássága alapján veszi észre.

Dömötörök a fiúról társalognak elmondanák a gyermekkel a fül alkotó részeit, mindegyik résznek célját, rendeltetését, hasznát, alkotását; beszélnek a siketségről, a fül ápolásáról stb. Mi meglegésünk, ha a 3 éves gyermekkel alaposan megéreztetjük azt, hogy bedugott füllel semmit se vagy gyengén, nyitott füllel meg jól hallunk. E helyen még megemlítem a gyermekek egy szokását. Ha hegedülünk, tenyereikkel betakarják halljárataikat, majd megint szabadrá teszik. Így játszanak hallásukkal. Egy pillanatig hallják a hegedű hangját, majd megint elzárják az inger útját. E játékkal saját szerű váltakozás támad. A gyermeknek ez tetszik. Így is érzékel, hogy nyitott halljárattal hallunk, zárttal nem. A figyelmes és gondos óvónő erről le szoktatja a gyermekeket, mert a hallás szerveire károsan hat.

Azután a fiúk dugják be füleiket s lányok mulatnak rajta, mikor hívó szavunkra nem jönnek. Minden bizonynyal meg fog történni, hogy néhány fiú hozzánk szalad. Ezek vagy gyengén dugták be füleiket, vagy épen nem. A hívást csak akkor mondjuk ki, ha láttuk, hogy a fiúk mindannyian erősen dugták be füleiket. Az érzékelés csak akkor sikerül, ha lefolyása pontos, alapos. Majd bekötjük egy-egy gyermeknek szeméit, hogy a megkopogtatott vagy megütött tárgyakat hangjuk után ismerje fel. A szembekötést és a kopogtatást, csengetést, éneklést, beszédet stbit, gyermekekkel végeztetjük, mi csak segítségül állunk mellettük. Pl. valamelyik már nem találna semmit, a mit megkopogtasson, mi kezébe adunk egy poharat, megmutatjuk, hogy állítsa a földre s érintse hozzá a kis kulcsot, vagy pedig kezébe adjuk az á sípot, hogy fújjon be.

Ó. Fogjátok meg a két fülkagylótokat! Így, ni! Hajtsátok előre! most hátra! felfelé! felfelé! Kinek piros a füle? Kinek nagy a füle? Kie legkisebb?

Most játszszuk el: «Szól a gyermek, szól.» Bújj el Jenőke!

Mit tett e társalgás alatt a gyermekcsoport?

1. Megfogta haját. 2. Megkereste fülét. 3. Bedugta fülét. Elvette kezét füléről. 4. Gyakorolta a hallás erejét. 5. Megfogta fülkagylóját. 6. Hajtotta előre, hátra, fel, le. 7. Kereste a nagyfülű és a kisfülű gyermekeket. 8. Nézte, kinek piros a fülkagylója.

Milyen megérzéseket, érzéseket szerzett?

1. A haj mellett van a fülkagyló. 2. A fej két oldalán 1—1 fülkagyló van. 3. A fülkagylóban van a fülyukat. 4. A fülkagyló hajlik, 5. A fülkagyló ruganyos. 6. A fülkagyló piros. 7. A fülkagyló nagy. 8. A fülkagyló kicsiny.

Ezen érzésekből melyek erősödtek érzetekké, képzetjegyekké?

1. Fülkagyló. 2. Ha bedugjuk a fülyukat, nem hallunk. 3. Ha felnyitjuk a fülyukat, akkor hallunk. 4. A fülkagyló puha. 5. A fülkagyló piros. 6. A fülkagyló nagy. 7. A fülkagyló kicsiny.

Milyen szó- és mondatképeket gyakorol a gyermek?

1. Itt van a fülem. 2. Itt van a hajam. Jenő füle piros. Az Idáé is. Bertieé is. Antalé is, Mariskáé is. Mind, mind piros. Sok, sok piros. Aliz füle kicsiny. Jánoskáé nagy. Ez (t. i. az övé) nagy. Nem, kicsiny (mondja egy másik) Mennyi tévedés mutatkozik a dologképek megnevezésénél; az öntevékenységen alapuló érzékelés daczára hányszor téved a gyermek! Nem csuda! A napsugár melege, a föld tápláló ereje ismételve és ismételve 10—20—30-szor éri a gyenge növényt, míg az rügyezik s aztán leveleket hajt; de meg süthet a nap, a csemete elcsenevesszedik, ha elzárják előle a világosságot. Így van a gyermek is. A dolog- és szóképek kapcsolatát játszísággal kell végeznie, a mint például a szellő elringatja a fák leveleit, hullámzó tengerré változtatja a rét fűvét, a szántóföld buzatermését. És e játszíság, e meleg, természetszerű bensőséges enyelgés megvan e társalgásban. Olyan a gyermek ez alatt, mint olyan nagy ember, a ki kedélyességében észre sem veszi, hogy újra elmúlt egy nap, mely kincstárát néhány valódi gyöngyszemmel gazdagította.

Társalgás a retekéről.

— 5—6 éveseknek. —

Ó. Gyermek, menjünk ki a kertbe. Szedjük ki, a mi még a földben van!

Gy. Menjünk. Álljatok szépen! Én megyek elől! Én vezetek.

Ó. Álljatok fel! Kezeket le! Jobbra fordulj! Indulj! Egy, kettő! Egy, kettő. (A gyermekeket a kertbe, a retekágyhoz vezetjük.)

Gy. Retek, retek, retek! Jetek, jetek, jetek!

Ó. Juliska, *r*retkek! Mondjátok mindnyájan: *rr*retkek!

Gy. *Rr*retkek!

Ó. Hát ezt ki tudja elmondani:

Répa, retek, mogyoró,

«*Ritkán rikkant korán reggel a rigó.*»

(Ezután kiszedjük a retek. Az óvónő megmutatja a gyermekeknek a kiszedés módját. A gyermekek nagy része őt utánozni fogja. Mikor minden gyermek 1—1 retek kiszedett, a következő jegyeket érzékeltetjük.)

Ó. Milyen a színe? Milyen az alakja? Mije volt a földben? Mije volt künn? Mire való a retek? Ki evett retek? Mit kell tenni, ha

meg akarjuk enni? (Ezen kérdéseket csak azon esetben intézzük hozzájuk, ha — mitől sohase tartsunk — a gyermekek maguktól nem mondanák.) A gyermekek körülbelül ilyen beszélgetéssel kísérik munkájukat: «Néni, én nem tudom kihúzni. Néni, a levele leszakadt. Néni, nem tudom megfogni. Néni, mutassa meg, hogy kell húzni. Megvan! Néni, megvan. Az enyém nagy. Jujj, milyen a levele! Ni, a gyökere. Milyen iczike-piczike. Az enyém fehér. Az enyém sárga. Ez piros. Ezt meg lehet enni. Ne edd meg. Meg kell hámozni. Az én mamám meghámozza. Be jó a retek vajjal. Néni, szabad meghámozni. Pista, add ide a retket. Néni, jaj, jaj, jaj, Pista, Pista!

(Uzsonnára beviszik a retket. Bent meghámozzuk, aztán a mint kell, szép szeletekre vagjuk, a szeleteket megsóztatjuk előttük; ha van vajunk, adunk nekik)

A hernyó.

Egy kert közepén van egy kis fácska. Olyan kicsi ez a fácska, hogy alig látszik ki a töldből: csupán egy kis ágacska s rajta egy pár levél. Hogy örül az az iczike-piczike fácska a meleg napsugárnak! Hát még mikor a kis madarak oda mennek hozzá játszani. Szerette a kis fácska a játszótársakat nagyon. Beszélgetett, mulatott velök.

Egyszer egy hernyó is a fácska felé mászott. (A hernyót megmutatjuk a kicsinyeknek, időt engedünk, hogy megszemléljék s beszélgessenek róla.) Örömmel hívta magához a fácska a hernyót, mert szeretett volna játszani vele. Így szólt hozzá: «Jer, kis hernyócska, jer, hadd beszélgessek veled egy kicsit!» Elment a hernyó a kis fához és felmászott a szép zöld levelére. S mikor a fácska azt gondolta, hogy a hernyó meg akarja csókolni, az nagyot harapott rajta.

Fájt ez a kis fácskának nagyon. Nem is szólt többet a hernyónak, azt gondolta, hogy majd elmegy s ott hagyja őt. De a csúnya hernyó nem ment el, hanem csak tovább harapdálgatott a kis fácska gyenge leveleiből.

Ekkor így szólt a fácska a hernyóhoz: «Kérlek szépen, ne bánts engem, hiszen én sem bántalak téged!»

A hernyó így felelt:

«Én nem játszani jöttem hozzád, hanem azért, hogy jóllakjam gyenge levélkéddel s addig nem is megyek el, míg zöldet látok rajtad.»

Nagy beteg lett a fácska. Tudta, hogy ha a hernyó minden levelét leeszi, hát akkor neki meg kell halni.

Egyszer odarepült a fácskához egy kis veréb s azt kérdezte tőle:

«Mi bajod van, kis fácska?» A fácska így felelt: «Egy hernyó eszi leveleimet, azért vagyok beteg.»

A veréb nem szólt semmit, hanem gyorsan lekapta a kis fáról hernyót és megette. A kis fa meggyógyult s megköszönte a veréb szivességét. Mikor aztán nagy fa lett belőle, sokszor jól tartotta cse-resznyével a verebet.

Azt hiszem, felesleges ezen társalgásokat részletesebben magyarázgatnom. Egy országos hírű, kitűnő pedagógusunk azt mondta: «Kisded-

nevelési irodalmunk jeles művel gazdagodott Molnár Mária «Beszéd-értelemgyakorlati könyve» által.

E könyv alapos és nagykorú lélektani tudáson nyugszik. Dömötörék Molnár Mária társalgásait így jelezték: «Kedvesen cseveg a kisdedekkel.» Hát a jó mama is kedvesen cseveg. Azt mondom: minden jó anya csevegése kedves. Nagy különbség van azonban a kedves csevegések között. Molnár M. csevegéseit nem a pusztá ösztön, hanem a nemzeti pedagógia sarkalatos törvényei teremtették meg.

Végre közlök még, a mint megígértem, *általam* összeállított társalgási munkákat.

Jól tudják e sorok olvasói, hogy Tihanyi Ágost «Dalos könyv»-e, Sztankó Béla «Dalos könyv»-e mily drága kincsei az óvónak és a népiskolának. Rájött e két jeles szerző arra, hogy óvóink s népiskoláink dalai nem ütnek meg a mértéket sem magyarság, sem a természet: szerű nevelés szempontjából; megérezte finom lelkük, hogy az általánosan elterjedt tákolmányok megrontói a gyermek arany kedélyének, üde, természetes, közvetlen hangjának, hogy kegyetlenül kiragadják a kisdedet édenéből. Nem igen vitatkoztak az ósdiakkal, a kontárokkal, hanem előállottak remek műveikkel s eltemették a gyomokat. A nemzeti érzés üde forrását nyitották meg gyermekeink számára; a józan pedagógia igaz gyöngyeit tűzték szívünk tájékára. Hála, köszönet nekik érte! A két szép mű a jó magyar gyermekdalok nagy számát foglalja magában. A dolgozhoz értő nevelő szebbnél-szebb dalocskákat válogathat onnan a 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15 éves gyermekek, ifjak és leányok számára. A sok remek gyermekdal közül a »Koszorú dal»-t választom feldolgozás tárgyául. A dal 3—4 éves gyermekeknek való. Szövege.

*«Szedem szép rózsámat,
Kötöm koszorúmat,
A fejemre teszem
Gyöngyös koszorúmat.»*

A dalban öt hangkép fordul elő; u. m. *c, d, e, f, g*. Az öt hangképből, mint hangképzetekből két gondolatot alkotott a szerző. Az első zenei mondat *e, g, c* és *d*, hangokból áll; e gondolat háromszor ismétlődik; az utolsó vagyis második zenei gondolat *e, d, c*. Ha az első zenei gondolatot elemezzük, azt vesszük észre, hogy az egyes hangok ismétlése, a könnyű emelkedés és esés a hangképzeteknek, hogy úgy mondjam, zenei mondatba való foglalását igen megkönnyíti. A gyermek e dalocskát igen hamar gyakorolja be, mert *a*) az öt hangot könnyen vetíti, adja vissza, *b*) az egyes hangok ismétlése a hangképek kapcsolását előnyösen segíti elő, *c*) ugyanaz a zenei mondat háromszor ismétlődik, *d*) a hanghullám háromszor ugyanaz, *e*) az utolsó zenei mondat könnyen és kellemesen simul el, akár a vizen a végső kis hullámocská. A szöveg és a dallam harmonikus egésszé képez; mert

*«Szedem szép rózsámat,
Kötöm koszorúmat,
A fejemre teszem»*

a cselekvés alapján emelkedő és szálló érzést ébreszt. A rózsa-szedés kezdete emelkedő cselekvés, bevégezése szálló cselekvés. Mikor a rózsa után nyúlok, erősebb az én vágyam, mint a szakítás után. Ugyanazt fejezi ki a zenei gondolat is, mikor *e*, *e* után *g*, *g*-t énekelünk s az érzés hanyatlását, mikor *g*, *g* után *c* következik. A *c*-t *d* követi. Miért? Ez átmenet a következő hanghullám emelkedéséhez; mintegy azt jelenti, hogy a hullamzásnak nincsen vége, új érzés lép fel a lélekben, még pedig erővel, emelkedőn. Az emelkedés és esés ellentétét a záró zenei mondat: «Gyöngyös koszorúmat» kiegyenlítően, kibékítően szünteti meg. Ime, az ellentétek kiegyenlítésének szép törvénye mily gyönyörűen érvényesül e kis dalocskában!

Ha én e dalocskát a nevelés természetszerűsége szerint be akarom gyakorolni, akkor fel kell használnom *a*) társalgás, *b*) játék, *c*) munka anyagául.

E versike alapján társalgok: *a*) a rózsáról, és *b*) a koszorúról; de mert a versikében kifejezett képzetek oly közel esnek a kisdud lelki világához, az egészet egy társalgásban is nyújthatom. Ezen esetben «a koszorú» képébe foglalom a következő jegyeket: rózsát szedni, koszorút kötni, fejre tenni, gyöngyös koszorú.

Ó. Menjünk a kertbe!

Gy. Megyünk, megyünk a teltbe. Ott vilád jan. Sot, sot vilád!

Ó. Sorba! Fel! Kezeket le! Balra fordulj! Indulj! Egy, kettő!
A néni megérkezik a gyermekekkel a kertbe. A gyermekek öröme határt nem ismer. A sokféle virág színe, illata játékot kezd szemekkel, orrukkal, kis kezeik ösztönszerűleg emelkednek. A fűgébbe, eleve-nébbek — ha eléggé nem tekintünk körül — a virágok felé szaladnak. Megered a beszéd: Mi ez? Ez lózsza. Ez nefelejcs. Ez pilos. Ez sáda. Ez ticzi. Ez nadd. Néni, adjon nekem ilyet. Stb. stb. Ne zavarjuk a gyermekeket! 4—5 perczen át hadd gyönyörködjenek a legtökéletesebb szépben, hadd töltsék meg sziveiket a szép igazával. E pillanatok szentek, mert ilyenkor a jó Isten a maga szépségét, igazságát és jóságát leheli a gyermek ártatlan lelkébe. Nehány percz multával azt mondjuk:

Ó. Gyermekek, menjünk a rózsákhoz!

Gy. Maradjunk itt. Néni, ez szép.

Ó. Jertek, itt mutatok valamit. (A kíváncsiság a legnyakasabbat is engedelmes báránynyá változtatja.)

Ó. Kié ez a rózsa?

Gy. A nénié.

Ó. (Az óvónő leszakít egyet.) Szép ez a rózsa?

Gy. Szép, szép, szép!

Ó. Mondjátok így: szép rózsa, szép rózsa.

Gy. Szép rózsa, szép rózsa.

Ó. Jer, Dezső, szedj rózsát! (Az óvónő felemeli Dezsőt. Dezső szakít egy rózsát.)

Ó. (Több rózsát szakítva, szépen énekel: «Szedem szép rózsámat. Szedem szép rózsámat. Szedem szép rózsámat.»)

Az apróság nyomban utánozza a nénit, énekel vele.

Ó. Jer ide Ilonka! Szedj rózsát s énekelj: «Szedem szép rózsámat.

I. (Rózsát szed s énekel: «Szedem szép rózsámat.» A többi gyermek vele együtt éneklí e sorocskát.)

Többet nem végeznék a kezdőkkel egyszerre. Miért? Mert igen sokat tettem, ha én a «szedem», «szép» és «rózsámat» képzeteket elég alaposan érzékeltettem, lélekben és szóképekben egybefoglaltattam.

Munkaszerű foglalkozás.

Leülünk a kert pázsitjára s a szedett virágokból koszorút kötünk. Minden gyermek részt vesz benne. Ezalatt meg ezt tanuljuk meg: «Kötöm koszorúmat.»

Mikor a koszorú készen van, az óvónéni azt mondja: «A fejemre teszem gyöngyös koszorúmat.»

E négy szóból álló mondatot nehezen jegyzi meg maguknak. Ha énekelve mondjuk, 1—2 perc alatt minden gyermek fogja tudni.

Így a «Koszorú-dal» társalgás, játék, munka és dal tárgya. A gyermeknek tetsző képek korhoz mérten váltják fel egymást. Az első kép: rózsabokor, mellette sok gyermek és egy néni, a mint a leszedett rózsát mutatja. A második kép: egy gyermekesereg a pázsiton ül s a nénivel koszorút köt. A harmadik kép: egy gyermekesereg öröme, a mint koszorús társukat nézik.

A dalban e képek rengenek-ringanak, tündérszárnyaikon felemelik a gyermeket, eljátszadoznak egymással, akár a pillangó a zöld mezőn, a madárka az ég kékjében, a bogárka a virág kelyhében.

A mely gyermek így gyűjti az értelem anyagát, annak a rózsaszédéséről, a koszorúkötésről és a leánya megkoszorúzásáról állandó, hű, mély képzele is lesz; mert megfogta a jegyeket kezével, szemével, orrával s aranyos jó szíve tündöklő szeretetével.

Ez a gyermek élete. Ki másként neveli, megérdemli, hogy úgy üzzesék ki a gyermekek paradicsomából, mint Jézus kiűzte a templomból a kufárokat.

Ezzel befejezem értekezésemet. Utolsó szavam:

«Maradjon a gyermek: gyermek, míg csak lehet,
Majd érzi súlyosan ő is az életet!»

Láng Mihály.

I R O D A L O M.

Könyvismertetés.

Arany lant. Gyermek- és női karok gyűjteménye. Iskolai használatra szerkesztette *dr. Harrach József*, középiskolai tanár, a zeneakadémia titkára. 1895. Kiadja Lampel Róbert. Budapest.

A fenti cím alatt jelent meg a napokban egy gyűjtemény, mely partitúra- és szólam-kiadásban 235 két, három és négyszólamú karéneket tartalmaz.

Már magában e gazdag tartalom elegendő lenne, hogy a fáradság

hatatlan, dolgát úgy is, mint zenész, énektanár, úgy is, mint pedagógus alaposan értő szerkesztő számára a legmelegebb elismerést követelje.

Harrach neve nem ismeretlen e terén, korábban megjelent «*Magyar Arion*» című vegyes karra alkalmazott karénekgyűjteménye mint hézagpótló és a modern követelményeknek teljesen megfelelő tankönyv, az illető körökben meleg érdeklődést keltett és a legtöbb megfelelő intézetben alkalmazást nyert.

Énektanári és karvezetői képességeit ténylesen dokumentálta még mindnyájunk élénk emlékezetében levő ifjúsági monstrehangversenyekkel, melyeken 100 énekes működött közre a középiskolák énekkaraiból Harrach személyes vezetése alatt. Neve már magában záloga a sikernek, a mit a fent jelzett mű újabban is megerősített.

Ritkán esik meg, hogy egy művet áttanulmányozva, olyan jóleső megelégedéssel tehessük le a kezünkbe, mint éppen a jelen gyűjteményt melyben úgy az anyag összeválogatása, valamint pedagógiailag helyes elrendezése csak dicséretet érdemel s a sok szép dal igazi gyönyörűséget szerez.

De lássuk magát a művet. Az első rész csupa kétszólamú karéneket tartalmaz, szám szerint ötvenet s függelékül öt kánont. Mind e karénekek zongora, esetleg harmoniumkísérettel vannak ellátva az egyhangúság, vagy az üreshangzás elkerülése végett, ez az énektanító munkáját felette megkönnyíti, mert így nincsen reászorulva, hogy maga szerkesztszen hozzá kíséretet, a mi, ha az illető nem elég képzett zenész, a milyen, fájdalom még mindig elég akad, nem a legkifogástalanabbul szokott kiütni. A gyűjtemény fele, 27, részben magyar szerzőktől való, részben magyar népdal, jeles szénészekről átírva

Előnyük az is, hogy azon hangkörben mozognak, melyben a serdülő növendék hangja legteltesebben cseng s nem erőltetődik meg, Ezen első rész legtöbb száma már az elemi iskola felsőbb osztályaiban is használható s a dallam egyszólamúlag, az alsóbb osztályokban is énekeltehető, erre a dallamok nagy része s a szövegek is alkalmasak, melyek között igen sikerültek vannak, különösen Pósatól s örömmel látjuk, hogy leáldozott azon bizonyos szerencsétlen elmeficzamodványok kora, melyek némely daloskönyvben, sub titulo gyermeki kedélyvilág, ugyancsak tenyésznek, mint a penészgomba.

A második rész két és háromszólamú éneket foglal magában, ezeket a polgári és felsőbb leányiskolákban és a tanítónőképző-intézetekben lehet használni.

Tekintélyes szerepet játszanak itt is a magyar szerzők, így Egressy, Erkel, Doppler, Erődy, Hegyi, Szentirmay, Arany János, Liszt, Tinódi, Lányi stb. és számos gyönyörű, régibb és újabb magyar dal; s ezen kötetben már van néhány magasztos jellegű vallásos ének régi mesterektől.

A harmadik kötet a legterjedelmesebb, nem kevesebb, mint 100 két-, három- és négszólamú ének van benne; ezek leginkább tanítónőképző-intézeteknek valók.

Az énekek átdolgozása sikerültnek mondható, e munkát a legjelesebb zenészek végezték, első sorban a szerkesztő, kinek nevét a

legtöbb dicséri; kiváló szépek a Szendy Arpád klasszikus tollal dolgozott átiratai, valamint Szent-Gály elmésen szerkesztett Rákóczy-indulója és a Chován, Beleznay, stb. átiratai.

Igen nagy előnye e műnek, hogy a lélegzetvétel helye mindenütt meg van jelölve, a mi igen fontos dolog, mert a helyes lélegzetvételtől függ az ének értelmessége s a mű hatása is nagy részben, pedig sokszor szomorúan tapasztaljuk, hogyan aprózzák fel, forgácsolják szét a zenei frázist s vetkőztetik ki ezáltal értelméből az egész művet.

Ha még megemlékezünk a mű nyomdai kiállításáról, mely a legkényesebb igényeket is kielégítheti s mely bármiféle külföldivel diadalmasan állja ki a versenyt, csodálkoznunk kell az egyes kötetek rendkívüli olcsóságán, látván a sokkal, több mint mégegyszer annyival drágább hasonló czélú német gyűjteményeket, nem ajánlhatjuk eléggé hazai kiadó czégeinknek, hogy kiadványaikat itthon metszessék és nyomassák.

Tájékozás végett ide iktatjuk az egyes kötetek árait: I. rész; 55 ének: partitúra 80 kr., szólamkiadás 40 kr. II. rész; 80 ének: partitúra 1 frt, szólamkiadás 60 kr. III. rész; 100 ének: partitúra 1 frt 20 kr, szólamkiadás 80 kr.

Mindezek után bátran állíthatjuk, hogy énekpedagógiai irodalmunk határozott nyereségre tett szert e műben, mely a tanítást érdekesebbé, sikeresebbé, az eredményt kielégítőbbé fogja tenni, s a tisztelt tanár uraknak őszinte lelkesedéssel ajánlhatjuk figyelmükbe.

Budapest, 1895. június 3.

Szente Pál.

Reküldött művek jegyzéke.

A magyar néptanítók és népoktatásügy helyzete. Irta *Dobó Sándor*, a «Tanítók Lapja» szerkesztője. Ára 80 kr. Kiadja a Tanítók Lapja szerkesztősége. H. Böszörmény. A népoktatás általános ügyeivel s különösen a népiskolai tanítók sérelmes anyagi helyzetével behatóan foglalkozik Erélyesen sürgeti a tanítók fizetésügyének javítását. Ajánljuk olvasóink figyelmébe.

Filléres Könyvtár cím alatt vállalat indult meg *Pósa Lajos* szerkesztésében, *Singer* és *Wolfner* kiadásában. A vállalat czélja a pedagógiai és irodalmi követelmények színvonalán álló s különösen nemzeti szellemben szerkesztett olcsó ifjúsági iratokat létesíteni, a melyek épen olcsóságuknál fogva a szegényebb néposztály által is megszerezhetők. Egy-egy kötet ára 25 kr. A vállalatot ajánljuk az iskolák, a tanítók, tanárok s a szülők figyelmébe. Az egyes kötetek kiállítása csinos s elég díszes ahhoz, hogy jutalomkönyvekül is alkalmaztassanak. *Pósa Lajos* neve biztosít, hogy a művek ifjúsági irataink legjelesebb termékei közé tartoznak. Eddig 14 kötet jelent meg, a melyek közül felemlítjük a következőket:

Mondák, regék. Irta *Hetyei Gábor*. A magyar tanítóképzés eme kiváló s kegyeletes emlékü munkásának hazafias tárgyú elbeszélései vannak e kötetben összegyűjtve. E könyv is Hetyei Gábort, mint legkiválóbb ifjúsági íróink egyikét, mutatja be.

Haza és Szabadság. Írta Pósa Lajos. E kötetet, a mely Pósa gyönyörű és megkapó, lelkesítő hazfias verseit tartalmazza, egy tanító sem nélkülözheti iskolájában.

Huszár a teknőben. Írta *Mikszáth Kálmán*. E kötet Mikszáth négy kedves elbeszélését tartalmazza.

Jó az Isten. Írta *Bársony István*. Ugyanez a kötet tartalmazza Bársony Istvánnak a «Jó szív kincs» című elbeszélését.

Komédiás Palkó és Róka Pál furfangjai cím alatt *Murai Károly* írt két víg történetet a Fülléres Könyvtárba.

Matyi meg Kati. Elbeszélés írta *Bodonyi Nándor*.

Medvék országában. *Fókai Mór* regényének átdolgozása, a mely Az Én Ujságomban is megjelent.

Illés gróf és Olga grófkisasszony. Írta *Margittay Dezső*.

A kis hadsereg. Elbeszélés a szabadságharcz idejéből. Írta *Madarassy László*.

A kínai Óriás. *Fái F. Bélának* ezen műve tulajdonképen három mesét tartalmaz: a mondotton kívül még az «Aranytollú tyúkot» s a «Kicsi Jóskát».

Megjelentek továbbá még a következő művek:

A Magyar Mese- és Mondavilágnak 25—28. füzetei. *Benedek Elek* eme művéről egy ízben dicsérettel emlékeztünk meg. Most adjuk róla még a következő adatokat: e nagy mesekönyvnek a második kötetéből a közoktatási miniszterium, épúgy, mint annak idején az első kötetből, 200 példányt vett meg az állami iskolákban való kiosztás végett. Egyben a miniszter úgy nemzeti, mint pedagógiai szempontból különösen kiemelve e könyv értékét, az összes iskoláknak melegen ajánlotta. Az egyelőre öt kötetre tervezett millenáris vállalatnak pár hét mulva megjelenik már a harmadik kötete is.

Magyar olvasókönyv a polgári és felsőbb leányiskolák számára. Első rész, az I. osztály számára. Szerkesztette *Deme Károly*. Ára kötve I kor. 60 fillér. 1895. Pozsony-Budapest. Kiadja Stampfel Károly.

Magyar olvasókönyv a polgári és középiskolák számára. Első rész, az I. osztály számára. Szerkesztette *Deme Károly*. 1895. Pozsony-Budapest. Kiadja Stampfel Károly.

Magyar olvasókönyv a tanítóképző-intézetek részére. Írta *Deme Károly*. Első rész, az I. osztály számára. Kiadja Stampfel Károly. 1895. Pozsony-Budapest. Ára kötve 3 kor. — E tankönyvet még ismertetni fogjuk.

Lapszemle.

Magyar Kisdnedvelés és Népoktatás.¹ Előttünk van az újonnan megindult *Magyar Kisdnedvelés és Népoktatás* című, *Láng Mihály*, eperjesi kisdnedvóképző-intézeti igazgató szerkesztette köznevelési közlöny 1. és 2.² száma. Altalában elmondhatjuk, hogy az első

¹ Ez ismertetés közlése tér hiánya miatt késett.

² Az óta már 5 szám jelent meg.

két szám élénksége mellett is komoly irányról tanúskodik. Eltalálja a kellő utat ahhoz, miként kell a mi közönségünk izlésének eleget tenni s nagy és magasztos ügyet szolgálni; közleményei tartalmasak, komolyak, de gyakorlati irányt követők s időszerű eszméket fejtegetők. Az első két szám *igazi* egyszerűségről tanúskodik.

Az első két szám a következő cikkeket tartalmazza: 1. szám. A gyermekek öröme. *Molnár Mária*. Az ovoda és az iskola. *Peres Sándor*. A kiseddévás reformja. *Székely Gáborné*. Az egységben van az erő. *Kraftszky Főzsef*. Kivirított a jácint (dal.) *Irta Pósa Lajos*, megzenésítette *Tihanyi Ágost*. A magyar beszéd gyakorlása nem magyar ajku kiseddévóban és népiskolában. *Láng Mihály*. Két levél a szerkesztőhöz *Lakits Vendeltől* és *Pataki Ferencztől*. 2. szám. Isten hozott feckemadar! Költemény *Pósa Lajostól*. A felekezetek állami segélyezése. *Simkó Endre*. Magyar alaki munkák. *Peres Sándor*. A kicsinyek között. *Hörk Főzsef*. A magyar beszéd gyakorlásának módja a nem magyar ajkú kiseddévóban és népiskolában. *Láng Mihály*. Juhászjáték. *Molnár Mária*. Megemlékezés a kiseddévásról szóló törvény nemzeti jelentőségéről. *Láng Mihály*. Mindkét számban: Irodalom. Hírek.

A mint a tartalomból is lehet sejteni, a Magyar Kisednevelés és Népoktatás híven követi programját: a magyar nyelv terjesztését s a kiseddévó és népiskola közötti kapocs keresését. Mindkét ügynél időszerrűbbet s üdvösebbet képzelni sem lehet. Jelenleg két cikkre hívjuk fel a figyelmet. Mindkettő méltó arra, hogy szélesebb körben foglalkozzanak vele. Az egyik *Peres Sándoré*, a ki «*Az ovoda és az iskola*» cím alatt foglalkozik e két intézet közötti kapcsolattal. Azon alapelvől indul ki, hogy mind a kettő főleg nevelő-intézet, s azt kívánja, hogy az ovoda és iskola *közös épületben* legyen, a miben mi valóban semmi nehézséget nem látunk; sőt azt is helyesnek és szükségesnek vélnők, hogy a kétféle intézet *közös igazgatás alatt* legyen. *Peres* azonban azt is kívánja, hogy a kiseddévó- és tanítóképzés is egységes legyen, a mit egész helyesen úgy vél elérhetni, hogy az óvóképzés a tanítóképzés színvonalára emelkedjék, másrészt, hogy a tanítók (tanítónők) tanulják a kiseddévás módszertanát s végezzenek kiseddévó gyakorlatokat. Örömmel üdvözöljük mindakét eszmét s kérjük t. kartársainkat, hogy akkor, a mikor a tanítóképzés törvényeinek módosításával foglalkoznak, terjeszszék ki figyelmüket erre a szempontra is.

A Magyar Kisednevelés és Népoktatás másik figyelmünkre különösen méltó cikke: «*A felekezetek állami segélyezése*» *Simkó Endrétől*. Cikkíró oly fontos eszmét vet fel, hogy csak sajnálhatjuk, hogy a cikket egész terjedelmében nem közölhetjük. A cikk eszmenete a következő: Habár a népoktatási intézetek, elemi, felső nép-, polgári iskolák, elemi s polgári tanítóképzők, ipar- és kereskedelmi iskolák államosítása a népoktatás egységes fejlődése érdekében kívánatos, az iskolák államosítása mégsem kivihető pénzügyi és politikai okokból. De előkészítendő az államosítás a *felekezeti iskolák állami segélyezése által*. A jó iskola kelleikeiből az állam sehol soha egy hajszálnyit se engedjen; de adja meg a lehetőséget a jó iskola felállítására. Ezután részletesen foglal-

kozik a *felekezeti tanítóképző-intézetek állami segélyezésével* s erre vonatkozólag e következő figyelemreméltó megjegyzéseket teszi:

«Az országgyűlés színe előtt legsűrűbben hangzott a felekezeti tanítóképzők államosítása. A miniszteri jelentések évről-évre panaszkodnak a felekezeti tanítóképzők hiányos felszerelése, nemkülönben az egyes intézeteknél alkalmazott kevés számú tanerők miatt; úgy, hogy egynemelyiknél egy-egy tanár 26—30 órát is ad. Ez annyi, mint a lelkiismeretes tanár életének gyorsabb lejárata, megmérgezése, az ügy rovására.»

«A miniszteri jelentésnek igaza van.»

«Ámde a tanítóképzőknél mutatkozó bajok stb. hasonlóan nem a jóakarát hiányából, de anyagi tehetetlenségből erednek. A népiskolák lelkei a jó tanítók, hány felekezeti képzőből kikerült tanító működik kifogástalan sikerrel állami iskolákban? De tanítson a tanító bármily iskolában, első sorban a haza javán működik, az tagadhatatlan tény.»

«A középiskolák kulturmissziója nagy és fontos; de egy szemernyi vel sem kisebb ám a tanítóképzőké. Míg a felekezeti középiskolák százezrekre menő állami segélyben részesülnek, addig a tanítóképzők egy fillérnyi támogatást sem kapnak. Miért? Lehet-e ezt a középiskolák segélyezése mellett döntő okokkal igazolni? A felekezeti tanítóképzők hiányosak; állapíttassanak meg egy minta-tanítóképzőintézetnek összes kellékei; hol a felekezet anyagi okok miatt ilyet felállítani nem képes: állami segélylyel kell pótolni a hiányt, megfelelő számú állami tanárok alkalmazása és felügyeleti jog biztosítása ellenében. E mód a középiskoláknál fényesen sikerült; kétségtelen, hogy a tanítóképző-intézeteknél sem marad el a siker. Ez ügyben illetékes vezérlő férfiak hassanak oda, hogy a *felekezeti tanítóképzők állami segélyezése, megfelelő jogok ellenében, törvényileg kimondassék.*

«A mai viszonyok szerint a felekezetek nagyobb mérvű segélyezése a leghelyesebb mód a népoktatás fejlesztésére. Nem az iskola jellege, de benső tartalma, hazafias szelleme stb. a lényeg, ne akarjuk tehát az iskolaállítási jogot a felekezektől megvonni. Az államosítás eszméje ha megérett, magától is ténynyé válik a jövőben. *A főczél: kifogástalan, jó iskola;* ezt óhajtjuk és akarjuk mi mindenek felett!» n.

V E G Y E S E K.

Személyi hírek. Ő felsége, a magyar király, *Deák Lajos* Maros-Tordamegyei kir. tanfelügyelőnek a kir. tanácsosi címet adományozta. A derék tanfelügyelő buzgó, sikeres és hazafias szellemű tevékenységével megérdemelte e királyi kiténtetést. Az ő alakja előttünk, tanítóképzők előtt is, jól ismeretes, mert a tanítóképzés ügye iránt *komolyan* érdeklődik s részt szokott venni egyesületünk tevékenységében. A «Marosvidék» a kiténtetés alkalmából közli Deáknak életrajzát s vezércikkben foglalkozik a kinevezéssel s a többi közt a következő szavakkal dicséri Deákat: «Az új királyi tanácsos feddhetetlen jellemű és hazafias érzületű igaz honpolgár, kinek a magyar állameszme szent ideálja; a nemzeti Génusz vezér-szövetke. Az Isten áldja is meg, hogy hazafias működését a magyar haza s közvetlen a magyar népoktatás javára hosszas időn keresztül érvényesíthesse!»

Az állami tanítóképző tanárok fizetésügye és a jövő évi költségvetés. Most állítják össze a vallás- és közoktatásügyi minisztériumban a jövő évi költségvetést. Hogy mit rejt ez számunkra, meghozza-e jogos kívánságaink kielégítését, azt természetesen ma még a titok leple fűdi. A keringő hívek ellentétesek, vannak kedvezők és lehangolók. Reméljük a jobbat! Egyesületünk a múlt évi debreczeni gyűlés határozata értelmében megtette a szükséges lépéseket, hogy anyagi ügyeink kedvezőbbre forduljanak: folyamodványainkat június hó elején benyújtottuk a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz. Eddig van okunk bízni dr. Vlasics Gyula miniszter úr erélyében, jóakaratóiban, hogy sikerülni fog kedvezőbb viszonyokat teremtenie számunkra is. Midőn azonban folyamodványainkról megemlékezünk, a miniszter általánosan elismert jóindulataiba ajánljuk azon kartársaink ügyét is, a kik nincsenek felterjesztett folyamodványainkba foglalva.

1. *Rendes tanárainknak fele* (45%) még mindig az 1200 frtos fizetési fokozatban van; az 1300 frtos fokozat csak ezek 20%-át, az 1400 frtos pedig 11%-át foglalja magában, míg a középiskolaiaknál e százalékok a következőkép oszlanak meg: 33%, 33% és 21% (l. a Magyar Tanítóképző múlt évi novemberi füzetét). Nincs meg a paritás a középiskolai és tanítóképző rendes tanárok között. Kérjük tehát, hogy a jövő évre nagyobb számmal léptessék elő a rendes tanárakat a magasabb fizetési fokozatokba.

2. Meg kell emlékeznünk a *fővárosi tanárokról* is, a kiknek helyzete ebben az esztendőben a nagy drágaság miatt tetemesen súlyosodott; a jövő évben pedig a kilátások szerint, tűrhetetlenné fog válni. Nem gondolnak-e a minisztériumban arra, hogy a fővárosi tanároknak a jövő évre fizetési pótlékot adjanak; nem tartják-e szükségesnek a fővárosi tanárok érdekében, hogy az új fizetési törvényt fokozatosan végrehajtsák s a fővárosi tanárok egy részét az 1800 frtos fizetési fokozatba léptessék elő?

3. A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr a f. é. 27.001. sz. rendeletével szabályozta a középiskolai «*tornatanítók*» fizetését, őket a X. fizetési osztályba sorozván. Ezt az intézkedést a középiskolai testi nevelés és a tornatanárok érdekében helyeseljük s örömmel fogadjuk. De annál inkább kellemetlenül érint és lehangol minket az, hogy ez alkalommal is mellőzték a tanítóképző tanárokat a középiskolaiak mellett. Tizenhárom tornatanárunk van a XI. fizetési osztályban 400 frt (!) törzsfizetéssel. Micsoda igazság és egyenlőség ez! Kérjük a miniszter urat, méltóztassék rokonszenvét a tanítóképzők testi nevelése s a tanítóképző tornatanárok felé is fordítani.

4. *A rajztanárok* egy része még mindig a XI. fizetési osztályban eszi a szegénység kenyerét. Tisztelettel kérjük az egyesület régebbi folyamodványai értelmében, hogy a rajztanároknak is tétessék lehetővé a rendes tanári fokozatba való előléptetés, azok pedig, a kik még mindig a XI. osztályban vannak, a jövő évre feltétlenül vitessenek elő a X. fiz. osztályba.

5. *A rendes és segédtanítónők* még mindig nem érték azt el, a mit a segédtanárok, hogy t. i. ellátásuk bizonyos összeg gyanánt (200 frt) törzsfizetésükbe beszámíttassék; minek következtében méltánytalanul s igazságtalanul megrövidülnek kihelyeztetésük, vagy más intézetbe való kinevezetésük és nyugdíjaztatásuk alkalmával. Kérjük azt is, hogy ezen régóta és többször hangoztatott méltányos kívánságunkat vegyék az illetékes körök figyelmükbe, annyival inkább, mert teljesítése pénzbe nem kerül.

Az állami tanítóképző-intézetek tantervének revíziója. Az állami tanítóképző-intézetek tantervének ügye, amely immár tengeri kigyóvá kezdi magát kinőni, újra haladt — ne panaszkodjunk! — egy lépéssel előre. A közoktatási tanács a június hóban tartott teljes ülésén végleg elfogadta a tanítónőképző-intézetek tantervét abban a formában, a melyet közlönyünk májusi füze-

tében részletesen ismertettünk. Mindamellett, úgy látszik, az életbeléptetés a jövő évre is elmarad, habár azt a miniszter a közoktatási tanácshoz intézett rendeletében határozottan megígérte. Az elhalasztás oka pedig az, hogy a tanács nem felelt meg a miniszter felhívásának s nem készítette el a módszertani utasításokat. Bizony, ráfér a Tanácsra a gyökeres reform! Így hát jövőre marad a részletes utasítások készítése s a tankönyveknek pályázat útján való megírása. Meglesz-e ez mind a jövő iskolai évben s lesznek-e ebben a században új tantervünk s tankönyveink? Annak a Közoktatási Tanács a megmondhatója!

Képzőintézeti hírek. — *A budai tanítónő- és nevelőnő-képző intézetben* a nevelőnői vizsgálatok június 17—19-én tartottak meg. E vizsgálatok csak a német, francia és angol nyelvekre, s a zenére és énekekre terjedtek ki, a menyiben a nevelőnőjelöltek pár nappal később a tanítónőjelöltekkel együtt tanítóképesítő-vizsgálatot állottak ki minden tantárgyból. Összesen 9 jelölt jelent meg a külön nevelőnői vizsgálaton; közülük 8-an a németből, 9-en a francziából, 5-en az angolból s 9-en az énekből és zenéből vizsgáltattak meg. Mindenik tárgyból szóbeli, írásbeli és gyakorlati tanítási vizsgálatot állottak ki, kivéve a zenét, a melyből csak szóbelileg (elmélet és gyakorlat) vizsgáltattak meg. A vizsgálaton mindenik jelölt képesítést nyert, a miről azonban nem oklevelet (nevelőnői oklevél nincs), hanem csak külön bizonyítványt kaptak. A vizsgálatokat dr. *Verejty* Károly, budapesti kir. tanfelügyelő vezette s megjelent azokon június 18-án dr. *Wlassics* Gyula vallás- és közoktatási miniszter *Szathmáry* György min. tanácsos, dr. *Axaméthy* Lajos osztálytanácsos és *Halász* Ferencz tanfelügyelő kíséretében. A miniszter megdicsérte a jelöltek kiejtését az idegen nyelvekből.

A sárospataki tanítóképzőben, a mint a beküldött vizsgarendből kitűnik, június 15-től 29-ig bezárólag tartották a vizsgálatokat. A beküldött vizsgarendben az a feltűnő és érdekes, hogy eltérőleg a többi képzőtől, nem a szó szoros értelmében vett osztály, hanem szakvizsgálatokat tartottak, a mennyiben tantárgyak szerint tartották meg a vizsgálatokat mind a négy osztálylyal; pl. 18-án volt a neveléstudományi vizsga, 19-én a magyar nyelvi, 20-án a matematikai stb. Június 22-én volt a tanév nyilvános bezárása, a mely alkalommal díszes ünnepet tartottak. Ezen záróünnepély műsora a következő volt: «Hymnus», férfikar Mozarttól. Előadta: az ifjúsági énekkar. «Az élősobor», Vörösmarty Mihálytól. Szavalta: Czövek Barna IV. éves növendék. «Adagio», Beethovenól. Harmoniumon és zongorán előadták Bugyi Ferencz és Volla Nétus IV. é. növendékek. «Talmi arany-korunk», M. Kossa Endrétől. Szavalta Fülöp E. III. é. növendék. «Erdei kisvirág», férfikar Fischertől. Előadta az ifjúsági énekkar. «Hidavatás», Arany J.-tól. Szavalta: Kocsis Zoltán III. é. növendék. «Adagio cantabile», Haydn *G*-dur symphoniájából. Előadta: az ifjúság zenekara. «Pázmán lovag», Arany J.-tól. Szavalta: Majoros A. III. éves növendék. Jelentés az Ifjúsági Olvasókör pályázatairól s egyéb jutalmazásokról. «Hymnus», kettőskar Schubertől. Előadja: az ifjúság énekkara zongora- és harmonium-kísérettel.

Szünidei tanfolyamok Jenában. Mint az utóbbi évek alatt már ismételtén, az idén is rendeznek Jenában *Rein* és *Detmer* egyetemi tanárok vezetése alatt szünidei tanfolyamokat. E tanfolyamok, miként a nemrég kiadott programmban olvassuk, különösen *tanítóképző-intézeti* és középiskolai tanároknak vannak szánva. A tanfolyamok három csoportra oszlanak, egy természettudományira, egy hygienát, psychológiát és paedagogiát felkaroló csoportra, és végre egy nyelv-irodalom-történelmire. A kurzusok vezetői egy-kettő kivételével a jenai egyetem tanárai, közöttük oly Magyarországon is eléggé ismeretes tudósok, mint a botanikus *Detmer*, a tavaly nálunk is járt hygiénikus *Gaertner*, a psychologus *Ziehen*, a paedagogus *Rein* (a «*Theorie und Praxis der Volksschule*» és az

«Enoyklopaedie für Paedagogik» ismeretes szerzője) stb. Az irodalmi kurzusokhoz fűződnek a Weimar és a Wartburgba szóló kirándulások is. A kurzusok ára 5 márka beiratási díj, továbbá a természettudományi és a higiena-paedagogiai csoport egy-egy előadásorozataért 12 márka, egy-egy irodalmi kurzusért 18 márka. A kurzusok tartanak augusztus 5-ikétől aug. 25-ikéig. Magyar tanároknak, kik a tanfolyamokat hallgatni akarják, ajánlható, hogy előbb *Kármán Mór dr.* tanárnál (Budapest, Kerepesi-út 49.) jelentkezzenek W.

A II. Országos és Egyetemes Tanügyi Kongresszus rendező bizottsága a következő Felhívást intézte Magyarország tanítói és tanári egyesületeihez testületeihez és a tanítás és nevelés ügye iránt érdeklődő többi honpolgárokhoz: Magyarország tanárai, tanítói, miként ismeretes, a millennium alkalmából nagy kongresszust tartanak, melyen megvitatják a tanítás- és nevelésügy minden fontosabb tételét. A kongresszus szervezetét a kongresszusi «Értesítő» révén minden tanítóegyesületnek az alulírott elnökség már megküldötte. E szervezetből kitűnik, hogy a kongresszus vezetősége minő mértékben számít a testületek és egyesek közreműködésére. Ezúttal azzal a kéréssel fordulunk hazánknak minden egyes a tanítás és nevelés ügye iránt érdeklődő polgárához, hogy a kongresszusban a maga módja szerint vegyen részt.

Felkérjük az egyesületeket, testületeket a maguk összességében és minden egyes tagjukat külön, hogy a mennyiben *egyes tételek tárgyalását* akár valamelyik *szakosztályi*, akár az *összes-ülélen* kívánatosnak tartják, szíveskedjenek az illető tételt az *előadó nevének, állásának és lakóhelyének* pontos megjelölésével az alulírott elnökséghez (főtitkári hivatal: Budapest, József-körút 85) f. é. *szeptember hó végeig* bejelenteni.

Megjegyezzük, hogy, az így beküldött tételeket a rendező bizottság a kongresszus szervezetében megállapított szakosztályok szerint csoportosítja, és a mennyiben a rendelkezésre álló idő engedi, tárgyalásukat a kongresszusra kitűzni, a miről az elnöki bizottság részéről felkérendő előadók még *december hó folyamán* azzal a felkéréssel fognak értesíttetni, hogy előadásuknak rövid kivonatát és esetleges határozati javaslataikat 1896. évi *február hó végeig* okvetlenül bejelentsek, hogy a tárgyalás sorrendjét az elnökség pontosan megállapíthassa.

Felkérjük továbbá ez alkalommal is Magyarország tanítóit, tanárait, általában a neveléssel foglalkozó s a nevelés ügye iránt érdeklődő honpolgárait egyenként, hogy a *kongresszus tagjaiul a 2 frt.* tagsági díj beküldése által *Mauritz Rezső* főrealiskolai igazgató úrnál (Budapest, VI. ker. főrealiskola Lovag-utca 18.) minél előbb jelenkezni szíveskedjenek.

Teljes bizalommal fordulunk tisztelt kartársainkhoz, a tanítókhöz és tanárokhoz, mert tudjuk, hogy mindenki át van hatva attól a tudattól, hogy a jövő ezredév legbiztosabb alapját rakjuk le akkor, mikor hazánk ifjúságának neveléséről és oktatásáról a nagy nemzeti ünnep alkalmából elmélkedünk. Hiszszük és reméljük, hogy mindenki meghozza azt a szellemi és részben anyagi áldozatot, a melylyel a kongresszuson való aktív részvétel jár, meghozza hazánk legszentebb ügye: a tanítás és nevelés érdekében.

Budapest, 1895. június 14-én. A II. Országos és Egyetemes Tanügyi Kongresszus rendező bizottsága nevében: *Dr. Heinrich Gusztáv*, elnök. *Nagy László*, főtitkár.

Néhány szó a játéktanfolyam lefolyásáról. Örvendetes tudomásául adjuk olvasóinknak, hogy a június 16—22-e közt tartott játéktanfolyamra utólag a *tanítóképzőbeli tornamesterek is meghívtak*; ezek közül résztvettek benne a *losonczi, sárospataki és lévai* tanítóképző-intézetek tornatanítói; ott volt továbbá a fiúmei állami felsőbb leányiskolából egy tanítónő is. Mindez egyesületünk tolyamodványának kifolyásául tekinthető.

Összesen 50 tanerő vett részt a tanfolyamban, a mely rövidsége mellett

is igen tanulságos volt. Vezette *Szigetvári Iván dr.*, a ki három elméleti előadást tartott; a gyakorlati vezetés *Ottó József dr.* kezében volt, a ki szintén tartott két elméleti előadást is. Ezekén kívül *Dollinger Gyula dr.* értekezett a játékról fiziológiai tekintetben.

Az érkezés napján, június 16-án este, közös vacsorát tartottak az «István Főherczeg» szállóban, a hangulat már akkor elárulta, hogy oly emberek ültek és jöttek össze, a kiknél mens sana in corpore sano.

Az elméleti előadások 8—9-ig tartottak az V. ker. főreáliskola egyik termében, míg a játékokat a városligetben, a mesterséges jégpályán játszották. Volt ott több deresedni kezdő, sőt ősz tornamester is, de azok szintoly fiatalok kedvvel játszottak, mint a legényemberek. Igazán el lehet róluk mondani, hogy a hazáért fáradtak és izzadtak, mert hiszen arról volt szó, hogy hazánk ifjú nemzedéke nemcsak lélekben, de testben is erőssé, hatalmassá neveltessék. S hogy a játék mily üdítő és erősítő hatással van a lélekre is, azt érezték ők maguk is, a kik ezen fáradságot fiatalos tüzzel föl sem vették, utánna jól ettek-ittak és kedélyes együttlétben töltötték az üres órákat. Valamennyi szép terveket kovácsolt a jövőre, hogy a kapott ismereteket kellően értékestse, mert hiszen az egész dolog oly világos és érthető, mint a Kolumbustojás, csakhogy fontosságát eddig észre nem vették. *Kíváncsú lett volna, hogy a tornatanítók valamennyi tanítóképzebből részt vettek volna a tanfolyamon*, mert hiszen a jövő fiatalságának legnagyobb részét a tanítók nevelik, s ennek a fiatalágnak annál nagyobb szüksége van a játékokra, mert ennek otthona kevesebb alkalmat nyújt a játékokra, mint a milyen alkalmuk van a középiskolák növendékeinek. Természetesen a már működő tanítókat is be kellene vonni ez üdvös áramlatba, a mi úgy volna lehetséges, ha a miniszter egyes játék-póttanfolyamokat rendelne el szünidő alkalmával a vidéken, azon tornatanítók vezetése alatt, a kik a fővárosi tanfolyamban résztvettek. Mindenesetre több haszna és látszata lenne ennek, mint a magyar nyelvi póttanfolyamnak, még a magyar nyelv szempontjából is.

Ha a tornamesterek mindazt, a mit e tanfolyam alkalmából tanultak, értékesítik, úgy hazánkban a játékok ügye csakhamar oda fejlődik, a hová már pl. a németek emelték. A tanfolyam első napján Klamarik János miniszteri tanácsos, a ki jelen volt az első előadáson, a miniszter nevében arra kérte az egybegyűlt tornamestereket, hogy a játékokat nemcsak a tanuló ifjúsággal, hanem a közön-séggel is kedveltessék meg, hogy az ügy annál biztosabb alapot nyerjen. Reméljük, hogy a millenniumi nagy tornaverseny alkalmából a játékok a verseny méltó részét fogják alkotni. *Dr. K.*

Dr. Wlassics Gyula miniszter tervei. A közoktatás érdekeit melegen felkaroló napi lapunk, a «Magyar Ujság», a f. é. június 5-diki számában «Földmívelési érdekek a népiskolában» cím alatt érdekes adatokat közöl Wlassics miniszter terveiről, a melyek közül néhányat megemlítünk.

A miniszter által elfogadott tervezet szerint minden oly községben, a melynek lakosai túnyomó részben földmíveléssel foglalkoznak s melyben legalább 3 tanítóval bíró elemi népiskola van, a község köteles *gazdasági irányú ismétlő iskolát* felállítani. Ebben a 12—14 éves ismétlő fiutankötelesek heti 5 órán át oktattatni fognak a gazdaságtani alapismeretekre egy, e végből szerkesztendő olvasókönyv alapján; oktatást nyernek még a hazai földrajzból és történelemből, a polgári jogokból és kötelességekből s a számtanból. *A gazdasági ismétlő iskolában ezért külön tiszteletdíjban részesülnek a tanítók.* A tanítók gazdasági kiképzésére különös gondot fordít a miniszter. E végből a tanítóképzebbekben a gazdaságtan az eddiginél kiterjedtebb mérvben fog taníttatni, de a gazdasági ismétlő iskolában csak oly tanító nyerhet majd alkalmazást, a ki a földmives-iskolákban rendezendő tanfolyamot sikeresen elvégezte. Az oly községekben, a melyek nagyobb népességűek s gazdasági tekintetben különösebb

jelentőséggel bírnak, a gazdasági ismétlő iskolához külön szaktanítói állomás lesz rendszeresítve, a melyre alkalmazást nyerhet oly okleveles néptanító, a ki valamely földműves iskolában a két éves tanfolyamot sikerrel elvégezte.

A gazdasági ismétlő iskolák nemzeti szempontból is fontos hivatást töltenek be, a mennyiben a gazdasági ismétlő iskolában még további három évig, tehát 15 éves életkora betöltéig lesz alkalma a nem magyar anyanyelvű tankötelesnek a magyar nyelvet gyakorolni; még 3 évig lesz a magyar hazafias nevelés hatása alatt.

A leányismétlő tankötelesek a gazdasági irányú ismétlő iskolában a konyhakeresztetből és a kézimunkából fognak gyakorlati oktatást nyerni. — Az ismétlő iskolák szervezésénél figyelmet szándékoznak fordítani a kézügyességi oktatásra is: e célból a miniszter 6 ifjat küldött ki ösztöndíjjal Näsbe a slöjd gyakorlati elsajátítására. — Alföldi nagyobb községekben gazdasági szakosztályllyal megtoldott, internatussal ellátott *felsőbb népiskolát* szándékoznak felállítani a módosabb földművesek fiai számára.

Ime, ily módon akarja Wlassics Gyula dr. közoktatási miniszter a népoktatást az életre kihatóvá tenni s egyszersmind a nemzeti népnevelés sikerét biztosítani. Ha ehhez még hozzávesszük, hogy alig néhány havi minisztersége alatt elrendelte a népoktatási törvény revízióját, rendezte az áll. tanítók egyrészének és az igazgatóknak fizetését, a polgári iskolai tanítói képesítést, a polg. iskolai magánvizsgálatokat, — elrendelte az állami elemi népiskolák törzskönyvelését, — a tanítóhiányon segített, keresztül vitte a minisztertanácsban *két új állami tanítóképző-intézet felállítását* és az elvi hozzájárulást két, — nemzetiségi szempontból kiváló súlylyal bíró *felekezeti tanítóképző-intézet állami segélyezés* tekintetében, — el kell ismernünk, hogy Wlassics miniszter nagy és nemes ambícióval, erélylyel, a nemzeti népoktatás nagy horderejének teljes méltánylásával látja el tárczáját.

Valamint a *M. U.*, mi is szerencsét kívánunk tevékeny kultuszminiszterünknek nagyfontosságú terveihez. Örömmel üdvözljük a két új állami tanítóképző felállításának (tudunkkal egyikök Pápán lesz a megszüntetett ev. ref. képző helyett), valamint a két felekezeti képző (eperjesi ág. ev. s az ungvári gör. kath.) segélyezésének eszméjét. Ez utóbbi eszmének megvalósítása esetén a felekezeti tanítóképzésnek új korszaka fog megnyilni.

XL. kimutatás

a május 24-től jul. 2-ig befolyt tagsági díjakról.

1893. II. és 1894. I. félévre: Kriek Jenő (4 frt.)

1894-re: Györfly Lajos, Reiner Ignác (4—4 frt.)

1885. I.: Wagner János (2. frt.)

1895-re: Budai Tanítóegyesület, Czöndör Sándor, Lakits Vendel, Nagy F. Károly, Pestmegyei Hivatalos Tanítóegyesület, Stark Lajos, Szente József, Tóthfalussy Dániel (4—4 frt.)

Budapesten, 1895. jul. 3.

Komáromy Lajos,
egyesületi pénztárnok.

Figyelmeztetés: Julius és augusztus hónapokban a pénztári hivatal nem fogadhat el pénzküldeményeket.